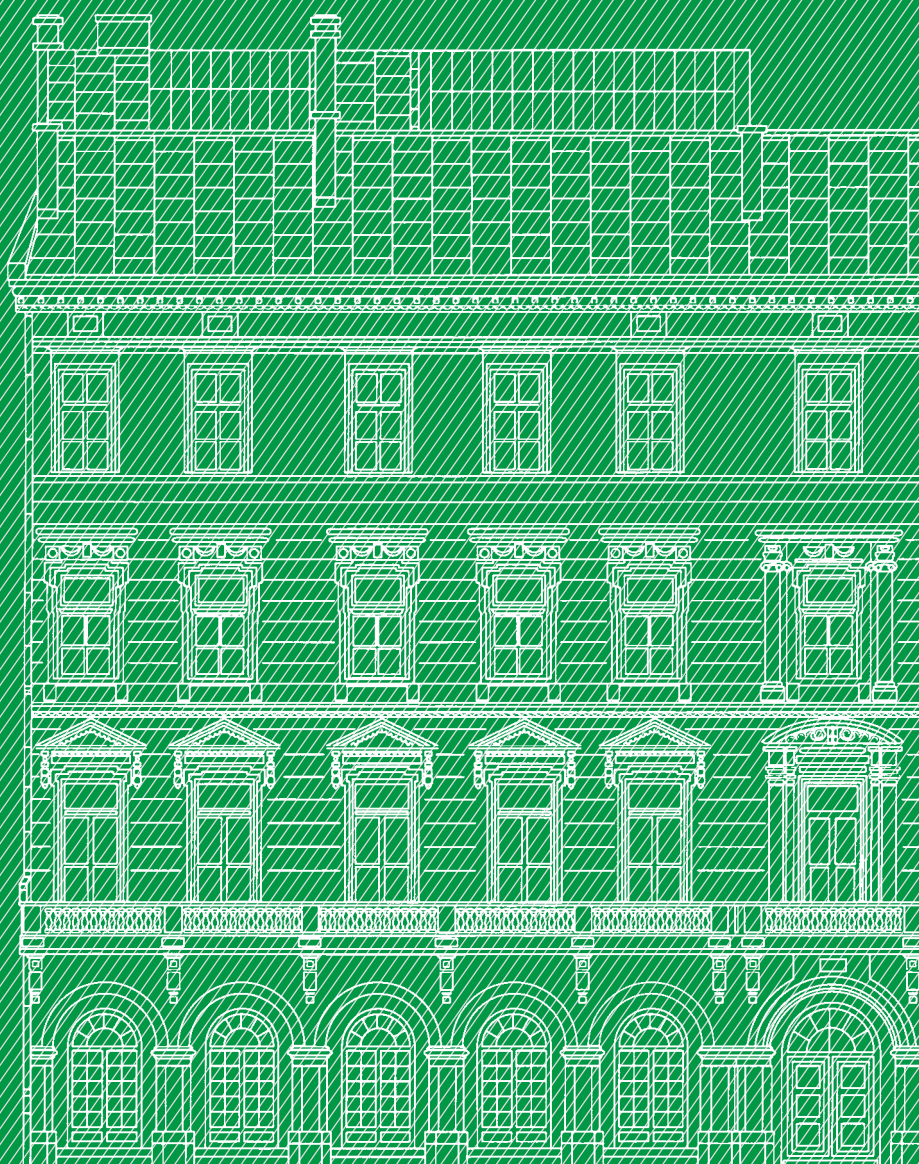
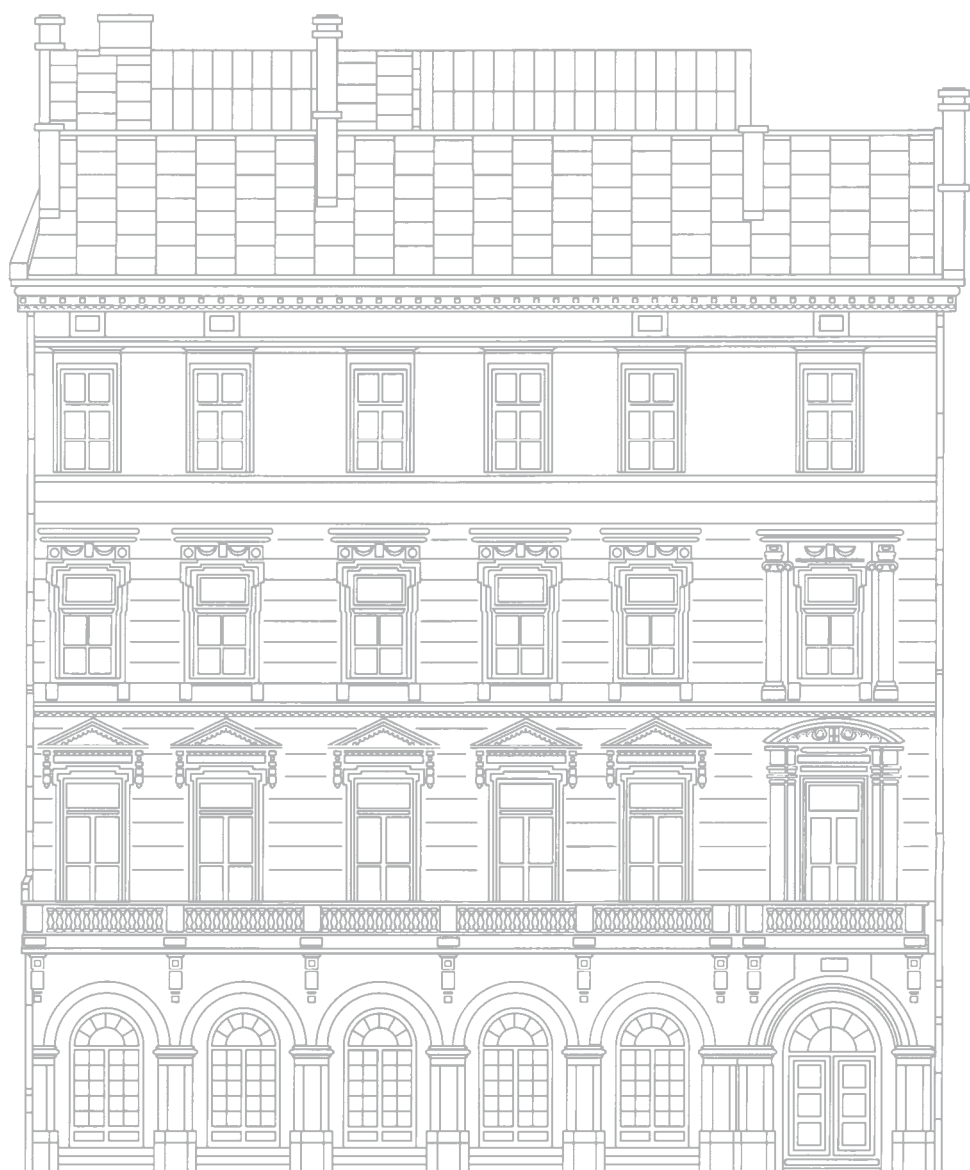

ROCZNIK MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

—
2016

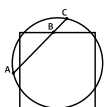

ROCZNIK
MIĘDZYNARODOWEGO
CENTRUM KULTURY

—

2016 [nr 25]

- 7 – Międzynarodowe Centrum Kultury w roku 2016
9 – 25 lat мск. Mistrzowie, przyjaciele, partnerzy
32 – 25 lat мск. Jubileusz
40 – Rok w pigułce
46 – Čwierć wieku inwentaryzacji zabytków na kresach. *Jan K. Ostrowski*
56 – Jerzy Bahr – ojczyzna zwielokrotniona. *Jacek Purchla*
58 – Andrzej Wajda – reżyser przestrzeni. *Jacek Purchla*
62 – Dziedzictwo i pamięć, wydziedziczenie i zapomnienie.
Międzynarodowe Centrum Kultury jako część mojego dziedzictwa.
Gregory J. Ashworth

KALENDAR IUM [STYCZEŃ - GRUDZIEŃ 2016]

KONFERENCJE • SEMINARIA

- 117 – Kraków i świat
125 – Przestrzeń kulturowa Europy Środkowej. Dolny Śląsk

WYSTAWY

- 131 – M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść
137 – Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy
141 – Ukraina. Czekając na bohatera. Kostyrko, Rawski
145 – Majdan w obiektywie Jakuba Szymczuka
149 – Tempus fugit. O czasie i przemijaniu
153 – Max Ernst. Sny ornitologa
157 – Koszycka moderna
161 – Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design

PROGRAMY EDUKACYJNE

- 166 – Akademia Dziedzictwa
168 – V4 Heritage Academy. Management of UNESCO World Heritage Cultural Sites in Visegrad Countries
171 – Dziedzictwo pograniczy. Śląsk
173 – Uda ne przedsięwzięcia
175 – Program towarzyszący i edukacyjny

PROJEKTY • SIECI • PROGRAMY

- 180 – Thesaurus Poloniae
182 – AHICE. Art and Heritage in Central Europe
184 – Eurośródziemnomorska Fundacja Dialogu Kultur im. Anny Lindh
187 – Polski Petersburg. Encyklopedia internetowa
189 – Tysiąc skarbów Krakowa
190 – Dziedzictwo kłopotliwe. Architektura III Rzeszy na terytorium Polski. Wieloletni polsko-niemiecki projekt badawczy
192 – Społeczno-ekonomiczny wpływ dziedzictwa kulturowego.
Diagnoza wykorzystania dziedzictwa kulturowego przez branżę kreatywną na przykładzie Off Piotrkowska w Łodzi

PUBLIKACJE • BIBLIOTEKA • CZYTEL尼亚

196 – Publikacje 2016

214 – Biblioteka Naukowa MCK

MECENASI, SPONSORZY, PARTNERZY

218 – Promocja, współpraca z mediami i partnerami

223 – Mecenasi, sponsorzy i partnerzy MCK (styczeń–grudzień 2016)

ANEKS

226 – Rada Programowa Międzynarodowego Centrum Kultury

227 – Strategia Międzynarodowego Centrum Kultury na lata 2013–2020

229 – Struktura organizacyjna Międzynarodowego Centrum Kultury

231 – Statut Międzynarodowego Centrum Kultury

MIĘDZYNARODOWE CENTRUM KULTURY W ROKU 2016

Międzynarodowe Centrum Kultury to owoc niezwyklej atmosfery czasu przełomu politycznego lat 1989–1990 w Polsce i w Europie. Inauguracja Centrum odbyła się w 29 maja 1991 roku na Wawelu w czasie Sympozjum Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Tę precedensową inicjatywę nowej Polski zapowiedział pół roku wcześniej na szczycie paryskim KBWE premier Tadeusz Mazowiecki. To wówczas przyjęto Paryską Kartę Nowej Europy.

Ten właśnie moment uważa się za oficjalne zamknięcie okresu zimnej wojny i otwarcie nowej ery w historii dotychczas podzielonego kontynentu. Dokument Końcowy zaś krakowskiego Sympozjum stał się szybko swoistą *Magna Charta* kultury europejskiej i pozostaje nią do dzisiaj.

W tamtym burzliwym, ale i romantycznym czasie jednoczenia Europy, wychodzenia Polski z komunizmu i budowania zrębów demokracji towarzyszyło nam przekonanie, że demokracja nie istnieje, jeśli nie opiera się na autentycznej kulturze odpowiedzialności. Tę piękną myśl sformułował przed laty jeden z bohaterów węgierskiej rewolucji 1956 roku István Bibó. Właśnie ta dewiza służyła nam przez ostatnich dwadzieścia pięć lat i tej dewizie służymy też dzisiaj.

Przypadający na 2016 rok jubileusz dwudziestu pięciu lat działalności Centrum uświetniliśmy dwoma wydarzeniami: międzynarodową konferencją *Kraków i świat* oraz wystawą *Max Ernst. Sny ornitologa* z kolekcji Max-Ernst-Museum w nadreńskim Brühl. Nie przypadkiem. Ale żeby to uzasadnić, cofnę się o tysiąc lat.

Opactwa benedyktynów w Brauweiler pod Kolonią i Brühl oraz podkrakowski Tyniec łączy postać fundatorki, nadreńskiej księżniczki Rychezy. Ta wnuczka cesarza niemieckiego Ottona II została pierwszą królową Polski. Królowa Polski Rycheza – żona Mieszka II – jest dziś pochowana w prezbiterium katedry w Kolonii. Dodam, że syn Rychezy Kazimierz zwany Odnowicielem uczynił z Krakowa stolicę państwa. Z Wawelu – po napadzie sąsiadów – odbudowywał kraj i struktury polskiego Kościoła przy wsparciu arcybiskupstwa w Kolonii oraz królowej matki Rychezy. Nie przypadkiem romańska krypta w katedrze na Wawelu, gdzie przechowujemy szczątki naszych największych bohaterów narodowych, to krypta Świętego Leonarda – patrona Kolonii! Natomiast Rycheza – zapomniana i niedoceniana w Polsce – jest w Nadrenii symbolem jedności Europy i pokojowego współżycia narodów.

Co więcej, pokaz dzieł Maxa Ernsta przy Rynku Głównym w Krakowie znakomicie wpisał się w 25. rocznicę podpisania w czerwcu 1991 roku *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*. To nie przypadek, że jego architekt, profesor Krzysztof Skubiszewski, był jednym z ojców założycieli Międzynarodowego Centrum Kultury.

Nasza misja od samego początku polegała na dialogu i partnerstwie z bliższymi i dalszymi sąsiadami. Jej niezwyklej formą stał się dialog poprzez sztukę. Z samymi niemieckimi partnerami zorganizowaliśmy już w naszej galerii

ponad 20 wystaw. Wynika to również z przekonania, że bez awangardy niemieckiej nie można zrozumieć sztuki XX wieku, a może także jego tragedii i jego wielkości. Zwłaszcza osoba i dzieło Maxa Ernsta wydają się kluczowe dla rozumienia ubiegłego stulecia. Ten „wolny ptak” i jedna z największych indywidualności awangardy europejskiej symbolizuje wielowymiarowość dziedzictwa nowoczesności, a zarazem sen o wolności tworzenia. Max Ernst i jego sny ornitologa ewokują dziś pytanie: czy instytucja, która uwiła przed dwudziestu pięciu laty swoje gniazdo w kamienicy „Pod Kruki”, może być „wolnym ptakiem”, czy jesteśmy zaledwie ornitologami?

Tak czy inaczej wystawa dzieł Maxa Ernsta w Galerii MCK to nie tylko wielka lekcja dadaizmu i surrealizmu, ale i znakomita metafora dwudziestu pięciu lat działalności Centrum. Nasza misja była i jest przy tym raczej misją franciszkańską niż benedyktyńską.

MCK to niewielka instytucja służąca wielkiej idei. Thomas Mann zdefiniował tę ideę niezwykle trafnie: „Kultura to umiejętność dziedziczenia”. Formuła naszego działania ma też tworzyć pomost pomiędzy światem akademickim a społeczeństwem. „Twoja wiedza jest niczym, jeśli nie staje się udziałem innych” – tak przed dwustu laty zdefiniowało swoją misję Towarzystwo Naukowe Krakowskie. Tej dewizy też się trzymamy.

Centrum jako *think tank* było w 1991 roku eksperymentem. Dziś mogę z pełnym przekonaniem potwierdzić trafność wyboru naszej misji, jej rosnącą aktualność oraz fakt, że Centrum jest już dzieckiem dojrzałym, instytucją kompletną.

Jean Monnet powiedział kiedyś: „Niczego nie można zrobić bez ludzi, niczego nie można wpisać w czas bez instytucji”. To prawda, że tworzenie Międzynarodowego Centrum Kultury przypadło na wyjątkowo gorący czas. Ale to, co było najważniejsze, to wyjątkowi ludzie w wyjątkowym czasie. To nie przypadek, że wspaniali ludzie, a zarazem symbole naszej demokratycznej rewolucji: Tadeusz Mazowiecki, Krzysztof Skubiszewski, Izabella Cywińska, Jacek Woźniakowski, Marek Rostworowski, uczestniczyli w narodzinach Centrum. Bo demokracja to kultura odpowiedzialności.

Przez dwie i pół dekady naszą działalność wspierało grono wypróbowanych przyjaciół. Niektórych nie ma już z nami. W 2016 roku pożegnaliśmy profesorów Andrzeja Wajdę i Gregory’ego J. Ashwortha oraz ambasadora Jerzego Baha. Dlatego dalsze trwanie MCK zależy od znacznie młodszej generacji. Od pokolenia, które dojrzało po roku 1991. To pokolenie, skupione w MCK przez moją zastępczynię, dyrektorkę Agatę Wąsowską-Pawlik, jest największym kapitałem tej instytucji. Oni poprowadzili konferencję *Kraków i świat*. Cieszę się, że moi młodszy koledzy i koleżanki próbują mierzyć się z wyzwaniami, wobec jakich stają kultura i dziedzictwo, Polska i Europa Środkowa w dobie globalizacji i dynamicznej zmiany. Przyszłość należy do nich.

prof. dr hab. Jacek Purchla

DYREKTOR MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

25 LAT MCK

MISTRZOWIE, PRZYJACIELE, PARTNERZY

MCK było inicjatywą rządu Tadeusza Mazowieckiego, pierwszego niekomunistycznego premiera po 1989 roku, który w listopadzie 1990 roku na Szczycie Paryskim ogłosił zamiar utworzenia Centrum w Krakowie...

... a zarazem inicjatywą odrodzonego samorządu Krakowa z prof. Jackiem Woźniakowskim, pierwszym prezydentem miasta po zmianie politycznej 1989 roku. Na zdjęciu rozmawia on w sali obrad Rady Miasta ze swoim ówczesnym zastępcą dr. hab. Jackiem Purchlą

„Rodzicami chrzestnymi” mck byli Izabella Cywińska, minister kultury i sztuki, i prof. Krzysztof Skubiszewski, minister spraw zagranicznych w rządzie Tadeusza Mazowieckiego

Wraz z mck powołano do życia Fundację mck, która cały czas wspiera działania Centrum. Radę Fundatorów Fundacji mck tworzyli (od lewej): prof. Jacek Woźniakowski, Izabella Cywińska, prof. Krzysztof Skubiszewski oraz dr hab. Jacek Purchla (oraz nieobecny na fotografii prof. Andrzej Pelczar)

mck zainaugurowało swoją działalność podczas Sympozjum KBWE poświęconego dziedzictwu kulturowemu, które odbywało się w Teatrze im Słowackiego (28 maja – 7 czerwca 1991), a konkretnie w dniu 29 maja 1991 roku w Sali Senatorskiej Zamku Królewskiego na Wawelu

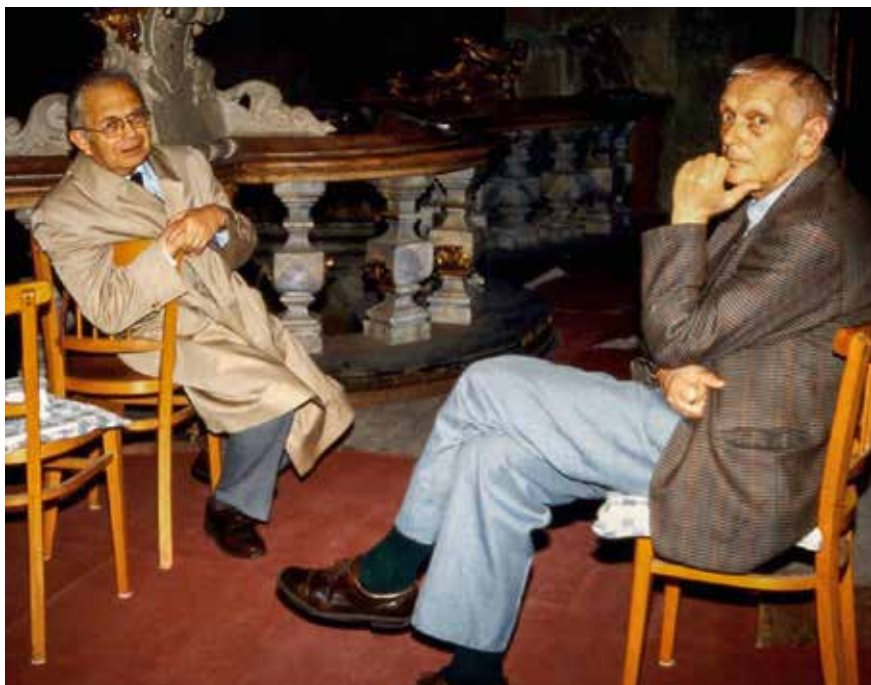
Od samego początku działaniom mck towarzyszył prof. Andrzej Rottermund, ówczesny wiceminister kultury, a do 2016 roku przewodniczący Rady Programowej mck. Na fotografii w towarzystwie dr. Marka Rostworowskiego, ministra kultury i sztuki, i prof. Aleksandra Gieysztora, przewodniczącego obrad podczas Sympozjum KBWE

Pierwszym wyzwaniem dla Centrum i dla Fundacji była organizacja Europejskiego Miesiąca Kultury w czerwcu 1992 roku, na który złożyło się blisko 250 wydarzeń, w tym wspaniałe koncerty i niezapomniane wystawy, takie jak pokaz dzieł Gustava Klimta

Na zakończeniu Europejskiego Miesiąca Kultury spotkali się ministrowie kultury trzech kolejnych rządów solidarnościowych (od lewej): dr Marek Rostworowski, Izabella Cywińska i prof. Andrzej Siciński

Program mck od początku współtworzyli wybitni naukowcy, artyści i intelektualiści, tacy jak profesorowie Jerzy Wyrozumski i Piotr Krakowski. Dzięki ich autorytetowi instytucja mogła budować własną pozycję

A także prof. Władysław Stróżewski, który przez wiele lat budował program naszej działalności edukacyjnej. Na fotografii z prof. Krzysztofem Pendereckim, który przez wiele lat zasiadał w Radzie Programowej mck (w tle dr Piotr Łukasiewicz, w 1993 roku pełniący obowiązki Ministra Kultury i Sztuki)

Działalność edukacyjna mck, pod szyldem The College for New Europe (z czasem przekształconego w Ośrodek Edukacji – Akademię Dziedzictwa), dawała możliwość spotkania się i dialogu młodych ludzi z różnych krajów Europy i świata z wybitnymi naukowcami i ludźmi kultury. Na fotografii uczestnicy sesji *Basic social, cultural and economic problems of New Europe* (1992). W środku wykładowcy: prof. Joseph Rykwert (po lewej) i prof. Adam Miłobędzki

Nieodłącznym elementem programów edukacyjnych były podróże studyjne. Na przykład Galicyjską Koleją Transwersalną. Na fotografii (od lewej): prof. Adam Miłobędzki, Barbara Szyper, dr Damjan Prelovšek, dr Emil Brix, prof. Steven Beller i prof. Rik Torfs

Profesorowie Jarosław Hrycak i Shlomo Avineri z uczestnikami kursu *Galicja – the common memory* we Lwowie (2003)

Profesorowie Ewa Chojecka i Shlomo Avineri przed teatrem w ich rodzinnym Bielsku

Do wielu wystaw, programów i wydarzeń przyczynił się dr Emil Brix, pierwszy konsul generalny Republiki Austrii w Krakowie. W 2009 roku, podczas wystawy *Mroczna strona wyobraźni – sztuka Alfreda Kubina* w Galerii mck dr E. Brix został uhonorowany Złotym Medalem Gloria Artis

Program wystawienniczy Galerii mck współtworzył prof. Piotr Krakowski. Na fotografii z prof. Józefem Opalskim na tle obrazu Józefa Czapskiego (wystawa *Józef Czapski. Obrazy i rysunki ze zbiorów prywatnych*, 1996)

Dzięki prof. Marcelowi van Jole, niezwykle znawcy i kolekcjonerowi, zorganizowaliśmy wiele wspaniałych wystaw sztuki z Belgii

Serge'owi Sabarsky'emu, wielkiemu znawcy i kolekcjonerowi sztuki austriackiej i niemieckiej 1. połowy xx wieku, zawdzięczany wiele wystaw, między innymi Gustava Klimta, Oskara Kokoschki, Egon Schielego, Emila Noldego czy Ottona Dix'a

Przyjaźń i współpraca z gabinetem Rycin PAU w Bibliotece Naukowej PAU i PAN, „polską Albertiną”, zaowocowała wystawami sztuki graficznej. *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*, prezentowana w Galerii MCK w 2016 roku, to 10. wspólna ekspozycja Biblioteki Naukowej PAU i PAN oraz MCK. Na fotografii (od lewej): prof. Jerzy Wyrozumski, dr Karolina Grodziska i prof. Lech Kalinowski podczas pierwszej wspólnej wystawy: *Francesco Bartolozzi. Ryciny ze zbiorów graficznych Biblioteki PAN w Krakowie* (1995)

Wystawą, która wykroczyła poza mury Galerii MCK, była prezentacja rzeźb Igora Mitoraja. Blisko 20 monumentów stanęło wówczas na Rynku Głównym. Na fotografii (od lewej); Waldemar Dąbrowski, minister kultury; Aleksander Kwaśniewski, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej; Igor Mitoraj oraz prof. Jacek Majchrowski, Prezydent Miasta Krakowa

мск to przede wszystkim przestrzeń spotkania i dialogu. W sali „Pod Kruki” Jan Nowak-Jeziorański, kurier polskiego państwa podziemnego z czasów II wojny światowej i dyrektor Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa, w 1994 roku wygłosił wykład *W poszukiwaniu nadziei*

Shimon Peres, laureat Pokojowej Nagrody Nobla (1994), były premier i prezydent Izraela w 2000 roku mówił o przechodzeniu „od świata granic do świata horyzontów”

Prezydent Niemiec Richard von Weizsäcker z małżonką i przyjaciółmi odwiedzili mck podczas pobytu w Krakowie w 1997 roku

Dr Erhard Busek, przewodniczący Rady Programowej Fundacji mck, i prof. Władysław Bartoszewski przed seminarium *Duchowe i kulturowe korzenie Europy* (rok 2000) w ramach cyklu *Europa 2000 plus*

Wśród wiernych przyjaciół mck wymienić trzeba „Brukselczyka”, Leopolda Ungera. Na fotografii podczas rozmowy z kardynałem Franciszkiem Macharskim (rok 2002)

W 2001 roku premierzy państw Grupy Wyszehradzkiej dokonali uroczystego otwarcia nowych pomieszczeń na IV piętrze kamienicy „Pod Kruki”. W uroczystości udział wzięli: premier Czech Miloš Zeman, premier Słowacji Mikuláš Dzurinda, premier Węgier Viktor Orbán oraz premier RP Jerzy Buzek. Wydarzenie uświetniło obchody dziesięciolecia działalności mck

Podczas 16. spotkania ministrów kultury państw Grupy Wyszehradzkiej w Budapeszcie w 2007 roku uhonorowano mck pierwszą Międzynarodową Nagrodą Wyszehradzką, zwaną także „Wyszehradzką Nagrodą Kulturalną”, przyznawaną w uznaniu zasług dla rozwoju współpracy kulturalnej w krajach wyszehradzkich. Na fotografii prof. Jacek Purchla i István Hiller, minister oświaty i kultury Republiki Węgierskiej

Pozostajemy wierni sprawom kultury i dziedzictwa krajów wyszehradzkich. Dzięki współpracy z dr Katariną Kosovą, dr Jiřím Vajčnerem, dr Tamásem Fejérdym i nieobecny na zdjęciu dr. Gáбором Soósem rozwijamy Fora Dziedzictwa Europy Środkowej organizowane co dwa lata od 2011 roku w Krakowie

Spotkanie ministrów kultury państw Grupy Wyszehradzkiej zakończyło 2. Forum Dziedzictwa Europy Środkowej w 2013 roku. Na fotografii (od lewej): Marek Madarič, minister kultury Republiki Słowackiej; András Doncsev, sekretarz stanu ds. parlamentarnych w Ministerstwie Zasobów Ludzkich Republiki Węgierskiej; Bogdan Zdrojewski, minister kultury i dziedzictwa narodowego RP; Alena Hanáková, minister kultury Republiki Czeskiej

Dialog z naszymi sąsiadami prowadzimy w sposób ekumeniczny. Na fotografii amb. Magda Vášáryová odczytuje list prezydenta Václava Havla do uczestników konferencji *Kultura a rozvoj 20 lat po upadku komunizmu w Europie*, zorganizowanej w 2009 roku

W 2012 roku odwiedził nas prezydent Republiki Czeskiej Vaclav Klaus, a rok później minister spraw zagranicznych tego kraju Karel Schwarzenberg

Jako *think tank* MCK bada relacje kultury i ekonomii. A zależność kultury i rozwoju rozpatrywaliśmy wspólnie z Radą Europy. Na fotografii Robert Palmer, dyrektor ds. kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego Rady Europy, pomysłodawca cyklu CultureWatchEurope, podczas konferencji *Kultura a rozwój 20 lat po upadku komunizmu w Europie*, zorganizowanej w 2009 roku

Myśląc o dziedzictwie i mck, nie sposób nie wspomnieć guru polskiej heritologii prof. Andrzeja Tomaszewskiego, długoletniego członka Rady Programowej mck, a także naukowego opiekuna Akademii Dziedzictwa

Międzynarodowy dialog na temat dziedzictwa kulturowego od wielu lat MCK prowadzi z przedstawicielami UNESCO. Na fotografii Irina Bokova, dyrektor generalna UNESCO, z wizytą w MCK w 2012 roku

Wspólnie z Tomaszem Mertą, podsekretem stanu w MKiDN, udało się nam zrealizować wiele ważnych zamierzeń

Środki Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego pozwoliły nam zmodernizować siedzibę mck. Rezultat podziwiała w 2012 roku norweska para królewska: król Harald v i królowa Sonja

Dzięki współpracy z Deutsches Polen-Institut z Darmstadt doszło w 2005 roku do tego wspaniałego poetyckiego szczytu – spotkania Wisławy Szymborskiej i Karla Dedeciusa

Dziedzictwo Polski i Europy Środkowej mck przybliży badaczom z różnych części świata. Szczególnie owocna okazała się dziesięcioletnia współpraca z Tokyo University of Foreign Studies, której *spiritus movens* jest prof. Tokimasa Sekiguchi

Całej działalności Centrum patronują osobistości zasiadające w Radzie Programowej mck

Przez dwadzieścia pięć lat przewodniczył jej prof. Andrzej Rottermund

Rada skupia wybitnych przedstawicieli kultury i nauki, którzy swą mądrością i doświadczeniem stymulują i inspirować działania mck. Na fotografii prof. Andrzej Wajda i amb. Magda Vášáryová

25 LAT MCK JUBILEUSZ

29 MAJA

Przemówienie prof. Jacka Purchli

Przemówienie Jarosława Sellina, sekretarza stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przemówienie Wojciecha Kolarskiego, podsekretarza stanu w Kancelarii Prezydenta RP

RYNEK GŁÓWNY

MAIN MARKET SQUARE

KRAKÓW

GALICJA POLSKA

www.mck.krakow.pl

1991–2016

25 lat Międzynarodowego Centrum Kultury
25th Anniversary of the International Cultural Centre

MIĘDZYNARODOWE
CENTRUM
KULTURY
INTERNATIONAL
CULTURAL
CENTRE

Prof. Jacek Majchrowski, Prezydent Miasta Krakowa, obdarował MCK statuetką Lajkonika

Przemówienie prof. Jürgena Wilhelma, prezydenta Landschaftsverband Rheinland, otwierające wystawę *Max Ernst. Sny ornitologa*

DZIEDZICTWO HERITAGE

KRAKÓW

GALICJA POLSKA

1991-2016

25 lat Międzynarodowego Centrum Kultury
25th Anniversary of the International Cultural Centre

www.mck.krakow.pl

MIĘDZYNARODOWE
CENTRUM
KULTURY
INTERNATIONAL
CULTURAL
CENTRE

Od lewej: dr Rafał Dutkiewicz, Prezydent Miasta Wrocławia; prof. Jacek Majchrowski, Prezydent Miasta Krakowa; Wojciech Kolarski, podsekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP; Jarosław Sellin, sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego; prof. Jacek Purchla

Koncert zespołu Motion Trio

EUROPA ŚRODKOWA

CENTRAL EUROPE

K. K. K. K.

KRAKÓW

GALICJA POLSKA

www.mck.krakow.pl

1991-2016

25 lat Międzynarodowego Centrum Kultury
25th Anniversary of the International Cultural Centre

MIĘDZYNARODOWE
CENTRUM
KULTURY
INTERNATIONAL
CULTURAL
CENTRE

Toast jubileuszowy. Od lewej: prof. Andrzej Rottermund, przewodniczący Rady Programowej МСК, i prof. Jacek Purchla

Od lewej: dr Emil Brix, ambasador Republiki Austrii w Rosji, prof. Shlomo Avineri, Andrzej Tombiński, konsul g eneralny Republiki Austrii w Krakowie

Od lewej: amb. Magda Vášáryová, Maria i Andrzej Rottermundowie

ROK W PIGUŁCE

Wspólnym mianownikiem działalności programowej Międzynarodowego Centrum Kultury jest dziedzictwo kulturowe, na które patrzymy z perspektywy Europy Środkowej. Z jednej strony mck wypełnia misję dyplomacji publicznej poprzez międzynarodowy dialog w kulturze – reprezentuje Polskę w wyspecjalizowanych sieciach kulturalnych, nierzadko jest też głosem Europy Środkowej na międzynarodowych forach. Z tą częścią działalności, która na co dzień jest dla większości naszych gości niewidoczna, wiąże się realizacja specjalistycznych badań w obszarze kultury tudzież przygotowywanie opracowań czy raportów będących elementem prowadzenia międzynarodowego dialogu na rzecz zarządzania, ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Z drugiej strony staramy się zainteresować i zainspirować do refleksji nad międzynarodowym dziedzictwem kulturowym szerokie grupy odbiorców – odwiedzających naszą Galerię, uczestników naszych konferencji, studiów podyplomowych i szkoły letniej, warsztatów artystycznych, seminariów, wykładów, spotkań i debat, a także czytelników naszych publikacji.

Odwiedziło nas —

57 000 zwiedzających nasze wystawy

4500 uczestników konferencji, seminariów, spotkań, warsztatów i wykładów

2645 czytelników Biblioteki Naukowej mck i Czytelni Rolanda Bergera
niemal 70 000 użytkowników serwisu www.mck.krakow.pl

Wizyta prezydentów: Rzeczypospolitej Polskiej – Andrzeja Dudy, oraz Republiki Słowackiej – Andreja Kiski, z małżonkami na wystawie *Koszycka moderna*. Od lewej: Andrej Kiska, Prezydent Republiki Słowackiej; prof. Jacek Purchla; dr Andrzej Duda, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej; Agata Kornhauser-Duda

Zaszczycili nas swoją wizytą —

Dr Andrzej Duda, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, wraz z Małżonką (25 listopada)

Eric Falt, zastępca dyrektora generalnej UNESCO (24 lutego)

Andrej Kiska, Prezydent Republiki Słowackiej, wraz z Małżonką (25 listopada)

Jarosław Sellin, sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (29 maja)

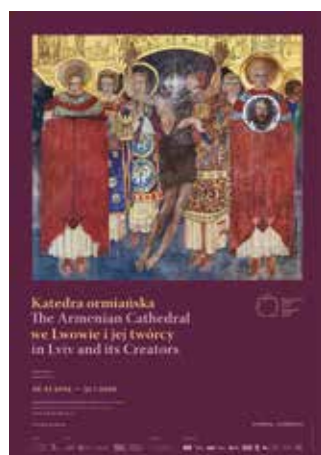
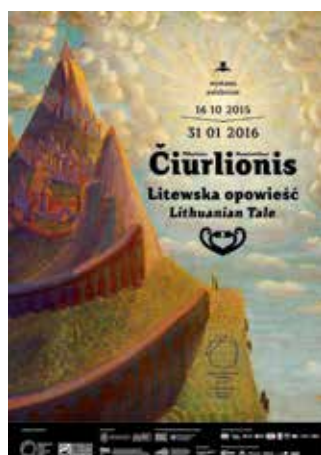
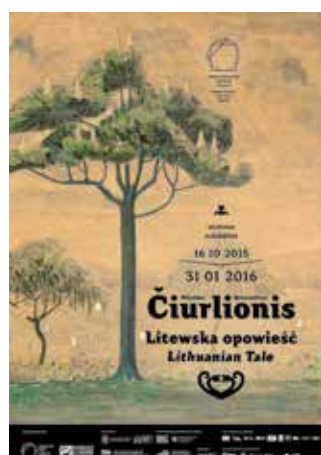
Cieszą nas wyróżnienia i nagrody —

Wystawa *MAKOM. Dani Karavan. Esencja miejsca* została wyróżniona Supermarką Radia Kraków za rok 2015, a wystawy *Tempus Fugit. O czasie i przemijaniu* i *Max Ernst. Sny ornitologa* Marką Radia Kraków za marzec i maj 2016 roku.

mck zostało również uznane za Miejsce Przyjazne Seniorom i Miejsce Przyjazne Maluchom.

Publikacja *Form Follows Freedom. Architektura dla kultury w Polsce 2000+* pod redakcją Jacka Purchli i Janusza Sepioła została wyróżniona w 56. Konkursie Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek „Najpiękniejsza Książka Roku 2015”, organizowanym przez Polskie Towarzystwo Wydawców Książek.

Z kolei album towarzyszący wystawie *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* otrzymał prestiżową nagrodę KLIO w kategorii edytorskiej.

GREIFSWALD

I JEGO MUZEUM

GREIFSWALD
UNO SEIN MUSEUM

UWE SCHRODER
TOMASZ ŚLEPOWICKI

MAJSTRO I MUZEUM / DR THOMAS SEIN MUSEUM

22 MARCA 2016 (piątek)
22 MARCA 2016 (piątek)
18.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

SPOTKANIE Z ARTYSTAMI:

WOŁODYMYREM KOSTYRKO
I JEWHENEM RAWSKIM

NA WYSTAWIE:
UKRAINA, CZEKAJĄC NA BOHATERA.
KOSTYRKO, RAWSKI

PROWADZENIE: ZANNA KOMAR

PROJEKT TRANSLACJOWY: SYLWIA

2 KWIECIEŃ 2016 (piątek)
16.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

LUCIAN BOIA

DLACZEGO RUMUNIA JEST INNA?

PROWADZENIE: LUKASZ GALUSEK

PROJEKT TRANSLACJOWY: SYLWIA

26 KWIECIEŃ 2016 (piątek)
18.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

POLSKA I PETERSBURG

SIEMIRADZKI I INNI. POLACY W KRĘGU
PETERSBURSKIEJ AKADEMII-SZTUKI PIĘKNYCH
W XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU
DARIUSZ KONSTANTYNOW

PREZENTACJA ENCYKLOPEDII INTERNETOWEJ
POLSKI PETERSBURG
DEBATA NYRIEL I WIERONIKA GRALA

28 KWIECIEŃ 2016 (piątek)
18.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

19-05 30.05-31.05 30-31.05

30.05-31.05 31.05-01.06 01.06

2.06 5.06 16.06

25 MCK

www.mck.krakow.pl

Kraków i świat / & the world

Konferencja / Conference

30 + 31.05.2016

www.mck.krakow.pl

40 tematów do dyskusji
May 30, 31, 01, 02, 03

Claudio Magris

Oł esaja do Racji i Wrota i Wrota
Trent, Europe, Civilization
and the World

30.05-31.05 31.05-01.06 01.06

Charles Landry

Kraków – miasto i miasto
Kraków – A City of Artisans

www.mck.krakow.pl

Max Ernst

Sny ornitologa
An Ornithologist's Dreams

www.mck.krakow.pl

POLSKA-NIEMCY

PARTNERSTWO W KULTURZE

W KONTEKŚCIE 25-LECIA
TRAKTATU O DOBRYM SĄSIEDZTWIE
I PRZYJAZNEJ WSPÓŁPRACY

ANDREAS LAURITZ, THOMAS SCHULZ,
ROBERT TRABA, JANUSZ WĘC
MODERATOR: JACEK PURCHLA

16 CZERWCA 2016 (piątek)
18.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

Wakacje w MCK:

Ptaki pod lupą Maxa Ernsta

6-8 lipca (piątek-sobota) - grupa A
11-20 lipca (piątek-sobota) - grupa B
21-30 lipca (piątek-sobota) - grupa C

Zapisać się do grupy w siedzibie w 10 dni

Wstęp: 10 zł na jedną osobę
Zapisać: warsztaty@mck.krakow.pl
tel. 12 42 42 800
Kraków, Rynek Główny 25

KOSZYCKA MODERNA

Košice Modernism

16.09 – 27.11.2016

www.mck.krakow.pl

KOSZYCE

METROPOLIA NA PERYFERIACH?

Z MAGDĄ VÁSÁRYOVĄ
ROZMAWIA JACEK PURCHLA

PROJEKT TRANSLACJOWY: SYLWIA

16 WRZEŚNIA 2016 (piątek)
18.00

KRAKÓW, Rynek Główny 25

www.mck.krakow.pl

JAN K. OSTROWSKI

ĆWIERĆ WIEKU INWENTARYZACJI ZABYTKÓW NA KRESACH¹

W grudniu 2015 roku ukazał się ostatni, 23. tom inwentarza topograficznego sztuki sakralnej Kościoła rzymskokatolickiego na terenie wschodniej, odciętej obecną granicą części dawnego województwa ruskiego. Tym samym został zamknięty program badawczy, trwający od 1991 roku, oraz wydawnictwo prezentujące jego wyniki². Dwadzieścia pięć lat to długi okres w każdych warunkach historycznych, niemniej w ciągu ostatniego ćwierćwiecza przeżyliśmy szczególną rewolucję z punktu widzenia politycznego, gospodarczego, społecznego i – co bardzo istotne – cywilizacyjno-technologicznego. Czas biegnie szybko. Kształty wydarzeń łatwo zacierają się i zlewają, a brak wiarygodnych świadectw sprzyja tworzeniu legend i mitów. Warto więc utrwalić kilka podstawowych informacji na temat początków systematycznych badań nad sztuką kresów wschodnich po roku 1989.

Przez półwiecze poprzedzające ową przełomową datę dziedzictwo kulturowe i artystyczne terenów Rzeczypospolitej włączonych do ZSRR było bardzo słabo obecne w świadomości badaczy. Jego problematykę podejmowali od czasu do czasu uczeni, którzy opierali się jeszcze na materiałach i doświadczeniach przedwojennych, tacy jak Tadeusz Mańkowski, Zbigniew Hornung i Bohdan Guerquin. Ze Lwowa nadsyłał swe teksty heroicznie trwający na posterunku Mieczysław Gębarowicz. Materiał kresowy uwzględniała część opracowań syntetycznych, ale nie brakło i takich, których autorzy nie umieli lub nie chcieli wywrzeć poza wschodnią granicę PRL. Wśród badaczy młodszego pokolenia niewielu było takich, którzy – tak jak Zbigniew Bania – zaryzykowali poświęcenie wielu lat pracy trudno dostępnemu obiektowi leżącemu na Wschodzie³. Dla ogromnej większości ludzi kształtujących swą świadomość po drugiej wojnie światowej kresy stały się odległym, słabo znanym mitem. Trudno się temu dziwić, gdyż przez prawie pół wieku ich teren był praktycznie niedostępny, a historykowi sztuki bardzo trudno przychodziła praca nad dziełami, których nie może zobaczyć. Oczywiście od czasu do czasu komuś udawało się dotrzeć do Lwowa czy Wilna, a niekiedy, zwykle kosztem sporego ryzyka, nawet do Żółtkwi, Pożajścia i Trok. Przywożone stamtąd przygnębiające wrażenia utrwalały przekonanie o nieodwracalności zniszczeń i braku szans na podjęcie na nowo badań nad dziedzictwem kresowym. W wielu przypadkach bardzo trudno przychodziło

1 Przy opracowaniu tekstu wykorzystano fragmenty wcześniejszych publikacji autora: *Pięć lat prac inwentaryzacyjnych na kresach*, [w:] *Sztuka kresów wschodnich. Materiały sesji naukowej*, t. 3, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1998, s. 9–16; J.K. Ostrowski, *Inwentaryzacja zabytków sztuki sakralnej na kresach wschodnich – uwagi kombatanta*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 68: 2006, s. 269–272.

2 Zob. *Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej*, red. J.K. Ostrowski, cz. I: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 1–23, Kraków 1993–2015.

3 Zob. Z. Bania, *Pałac w Podhorcach*, „Rocznik Historii Sztuki”, t. 13: 1981, s. 97–170.

nawet ustalenie, czy niektóre ważne zabytki jeszcze istnieją, czy też głuche wieści o ich zniszczeniu są prawdziwe.

Sowieckie publikacje przynosiły niekiedy istotne informacje, ale zazwyczaj dobór materiału i sposób jego prezentacji całkowicie rozmiął się z zainteresowaniami i potrzebami polskiego historyka sztuki. Sytuacja ta zaczęła się zmieniać w połowie lat osiemdziesiątych, a bardzo ważną rolę należy tu przypisać katalogowi zabytków architektury Ukraińskiej SSR, wydanemu w latach 1983–1986⁴. To czterotomowe wydawnictwo, choć traktujące materiał zabytkowy selektywnie, a przy tym obciążone mnóstwem grzechów ideologicznych, po raz pierwszy pozwoliło na szerszą orientację w stanie przynajmniej części kresowych zabytków. Dla piszącego te słowa było to prawdziwe olśnienie, które po wielomiesięcznym polowaniu na osobno sprzedawane tomiki wkrótce zaowocowało opracowaniem indeksu do katalogu, pozwalającego na sprawne poruszanie się po materiale i przezwyciężenie trudności wynikających z ahistorycznych podziałów administracyjnych oraz przesiąkniętego ideologią nowego nazewnictwa topograficznego⁵. Ów indeks wiązał się już także z pewnym konkretnym zamiarem – wykluwającym się w niedzickich rozmowach z Jerzym Petruszem projektem inwentaryzacji zabytków kresowych, choćby na razie tylko na podstawie literatury i dostępnej dokumentacji. Istniał już przecież precedens podobnego przedsięwzięcia – wydawane na pół konspiracyjnie od roku 1986 monumentalne dzieło Romana Aftanazego⁶.

Projekt ten w roku 1988 przedstawiłem Zarządowi Głównemu Stowarzyszenia Historyków Sztuki, gdzie zyskał on żywe poparcie profesora Tadeusza Jaroszewskiego. W latach 1988–1989 odbyło się kilka spotkań prowizorycznego zespołu mającego przygotować program badań, a Instytut Sztuki PAN wygospodarował nawet stypendium dla osoby mającej pilotować przedsięwzięcie. W „normalnych” peerelowskich warunkach następnym krokiem byłoby zapewne powołanie kilkusetosobnej pracowni w Instytucie, do czego jednak nie doszło – wobec kryzysu dotychczasowych form uprawiania nauki po roku 1989. Jednocześnie w związku z podjęciem w tymże roku 1989 pracy w Zamku na Wawelu musiałem wycofać się z projektu i nie byłem już świadkiem jego agonii.

Począwszy od końca lat osiemdziesiątych kresowy interior zaczął się zarazem stopniowo otwierać przed Polakami. Rzeczy wykluczone w roku 1987 stawały się dopuszczalne w roku 1988, a w roku 1989 zupełnie normalne. Wreszcie w roku 1990 pękły niemal wszystkie ograniczenia. Od tego właśnie roku Zamek Królewski na Wawelu dysponował umową o współpracy z Lwowską Galerią Obrazów, a wcześniejsza umowa z Muzeum Sztuki w Mińsku weszła w stadium wspólnych przedsięwzięć wystawienniczych⁷. Realizacja tych programów pozwoliła grupie wawelskich eksploratorów w ciągu jednego sezonu zwiedzić kilkadziesiąt miejscowości – od Chocimia i Kamieńca Podolskiego

4 *Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР*, Киев 1983–1986.

5 J.K. Ostrowski, *Indeks miejscowości zawartych w wydawnictwie »Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР« (Киев 1983–1986)*, Kraków 1989.

6 R. Aftanazy, *Materiały do dziejów rezydencji*, red. A.J. Baranowski, t. 1–11, Warszawa 1986–1993; wyd. 2: idem, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 1–11, Wrocław 1991–1997.

7 Zob. M. Hennel-Bernasikowa, M. Piwocka, *Tkaniny artystyczne z wieków XVIII i XIX. Katalog wystawy*, Mińsk – Kraków 1990; J.T. Petrus, T.A. Karpowicz, *Portrety osobistości dawnej Rzeczypospolitej w zbiorach mińskich* [katalog wystawy], Kraków 1991.

po Głębokie i Grodno. Znaczna część materiału znanego dotąd tylko z literatury i starych fotografii stała się realną rzeczywistością.

Jesień roku 1991 przyniosła dwa wydarzenia, dla mnie osobiście decydujące o przejściu od etapu gorączkowego zwiedzania do systematycznej pracy badawczej. Pierwsze z nich to spotkanie w Buczaczu z księdzem infułatem Ludwikiem Rutyną (1917–2010), który rozpoczynał wówczas trud odnowienia świeżo odzyskanego miejscowego kościoła, gdzie wbrew wcześniejszym informacjom przetrwała część wysokiej klasy rzeźb osiemnastowiecznych. Zafascynowany jakością zabytku i skalą trudności działań ratunkowych zobowiązałem się wówczas do opracowania dokumentacji historycznej kościoła. Jej rozbudowana wersja miała po dwóch latach otworzyć t. 1. tom *Materiałów do Dziejów Sztuki Sakralnej*. Drugie wydarzenie to rozmowa z ówczesnym docentem Jackiem Purchlą, który właśnie budował profil nowo założonego Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Sam zainteresowany badaniami nad architekturą galicyjską, zgodził się na wprowadzenie do programu swej instytucji projektu inwentaryzacyjnego w ramach Ośrodka Badań Kultur Europejskich, prowadzonego przez profesora Jerzego Wyrozumskiego. Powracając do zarzuconej dwa lata wcześniej koncepcji, liczyłem na to, że szansę na jej realizację stworzy zaplecze wawelskich kontaktów we Lwowie, a oparcie w instytucji miejscowej pozwoli na pracę w intensywnym rytmie i znaczne oszczędności czasowe.

Charakter i skala zadania wymagały sformułowania programu badawczego, którego nie można było bezpośrednio oprzeć na żadnym z istniejących wzorów, choć cennym zapleczem były doświadczenia wcześniejszych wydawnictw inwentaryzacyjnych⁸. Zabytki ziem wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej, przyłączonych do zsrw w wyniku układu Ribbentrop-Mołotow oraz porozumień jałtańskich, a obecnie wchodzących w skład Litwy, Białorusi i Ukrainy, nigdy nie zostały objęte systematyczną polską akcją inwentaryzacyjną⁹. Wojna oraz zmiany polityczne i społeczne, które nastąpiły na tych ziemiach w ciągu następnego półwiecza, doprowadziły do daleko idącego zatarcia ich ukształtowanego przez wieki oblicza kulturalnego. Konfiskata majątków ziemskich spowodowała zagładę rezydencji wiejskich. Przemieszczenie ludności rzymskokatolickiej przyniosło (z wyjątkiem Litwy i niektórych regionów Białorusi) zniszczenie ogromnej liczby zabytków sztuki sakralnej. Kościoły, nawet jeżeli przetrwały jako struktury architektoniczne, niemal z reguły utraciły swe wyposażenie. Tylko niewielka jego część trafiła do muzeów lub została wywieziona przez repatriantów.

Inwentaryzacja stanu aktualnego nieuchronnie prowadziła więc do powstania katalogu ruin. Jako model mogło tu do pewnego stopnia służyć wspomniane wyżej wydawnictwo Romana Aftanazego, z którego przejęto, oprócz trzonu tytułu, także terytorialny podział materiału według województw

8 Pierwsze polskie inwentarze topograficzne, autorstwa Stanisława Tomkowicza, dotyczyły powiatów gorlickiego i grybowskiego i ukazały się w „Tece Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”, t. 1: 1900. Akcja inwentaryzacyjna, rozpoczęta w okresie międzywojennym przez Centralne Biuro Inwentaryzacji, doprowadziła do publikacji czterech tomów inwentarza pt. *Zabytki sztuki w Polsce* obejmujących powiaty nowotarski (oprac. T. Szydłowski, 1938), rawsko-mazowiecki (oprac. W. Kieszkowski, 1939), żywiecki (oprac. J. Szablowski, 1948) i piotrkowski (praca zbiorowa, 1950). Od lat pięćdziesiątych miejsce inwentarza zajął *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, Warszawa, od 1953.

9 Urzędy konserwatorskie województw kresowych kompletowały oczywiście materiały inwentaryzacyjne, które jednak są dostępne w bardzo niewielkim stopniu; zob. *Zabytki województwa stanisławowskiego. Wykaz z lat 1920–1929 (opracowany przez pracowników lwowskiego okręgu konserwatorskiego)*, red. R. Brykowski, G. Ruszczyk, Warszawa 1998.

przedrozbiorowych oraz równoprawne traktowanie obiektów zachowanych, uszkodzonych, przemieszczonych i zniszczonych.

Schemat opracowania każdego zabytku oraz całego wydawnictwa, opublikowany we wstępie do 1. tomu Materiałów, przedstawiał się następująco:

1. Historia budowli, obejmująca też dzieje związanej z nią struktury religijno-społecznej (parafia, klasztor), a w miarę potrzeby również dzieje danej miejscowości. Historia ta powinna być doprowadzona do czasów najnowszych i zawierać informacje na temat opuszczenia i zamknięcia miejsca kultu, przesiedlenia członków wspólnoty parafialnej lub zakonnej, ewentualnego przemieszczenia ruchomości kościelnych, sposobu użytkowania budowli w okresie powojennym, etapów jej niszczenia, przywrócenia do kultu oraz prac remontowo-konserwatorskich.

2. Opis architektury, dekoracji i wyposażenia, w miarę możliwości według stanu przed rozpoczęciem procesu dewastacji (a więc w praktyce stanu z roku 1939, ewentualnie 1944), z uwzględnieniem ruchomości zniszczonych i rozproszonych. Ze względu na trudności w dostępie do obiektów przyjęto schemat opisu rozszerzony w stosunku do stosowanego w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*. W ramach opisu wprowadzono przy tym wstępne rozróżnienie przedmiotów zachowanych in situ (bez oznaczeń) oraz przemieszczonych i zniszczonych, które otrzymały oznaczenia graficzne. Nazwiska wykonawców i ścisłe daty powstania są w tym miejscu wprowadzane jedynie w wypadku dzieł sygnowanych lub o autorstwie potwierdzonym archiwalnie¹⁰. Pozostałe problemy atrybucyjne są omówione w rozdziałach dotyczących historii oraz problematyki artystycznej. W stosunku do praktyki *Katalogu zabytków* ograniczono stosowanie określeń stylowych. Występujące bardzo często luki w informacjach na temat wyposażenia są uzupełniane poprzez teksty inwentarzy. W partii opisowej są ponadto w miarę możliwości uwzględnione inskrypcje o charakterze historycznym (np. z nagrobków i tablic pamiątkowych), a w pewnych przypadkach także religijnym.

3. Stan zachowania – rozdział omawiający obecny stan zabytku, z uwzględnieniem wszelkich zniszczeń i strat, oraz wskazujący miejsce przechowywania rozproszonych elementów wyposażenia, które udało się zidentyfikować.

4. Zarys problematyki artystycznej, czyli stan badań oraz krótka charakterystyka głównych zagadnień związanych z danym zabytkiem¹¹.

5. Aneksy archiwalne i historyczne zawierające teksty odnoszące się do danej budowli (dawne opisy i inwentarze) oraz inne istotne informacje.

6. Przypisy, w formie skróconej, odsyłające do bibliografii na końcu tomu.

7. Dokumentacja ikonograficzna, obejmująca pomiary architektoniczne oraz wszelkiego rodzaju widoki i fotografie architektury, dekoracji i wyposażenia. Ogromnie ważne są tu fotografie archiwalne, a za najważniejsze rozwiązanie uważamy zestawianie ujęć ukazujących stan danego zabytku przed zniszczeniem i w chwili obecnej.

Schemat ten był konsekwentnie stosowany w całej serii wydawniczej, choć z czasem uległ pewnej rozbudowie, która polegała na poszerzeniu informacji historycznych na temat dziejów struktur społeczno-religijnych związanych z zabytkami sakralnymi (parafie, klasztory) oraz na wprowadzeniu (od t. 5)

¹⁰ Nie zrezygnowano oczywiście z podawania dat ramowych, opartych na analizie porównawczej.

¹¹ Wprowadzenie tego członu, nietypowego dla opracowań inwentarzowych, okazało się bardzo istotnym pomysłem, pozwalającym autorom na skromną choćby analizę i interpretację materiału, często ujawnianego po raz pierwszy.

zarysu dziejów danej miejscowości, co zresztą przyczyniło się do wydatnego wzrostu pracochłonności, a także zwiększenia objętości wydawnictwa. Kaplice publiczne, na temat których niemal z reguły brak materiałów archiwalnych, początkowo traktowane bardzo wybiórczo, z czasem zostały uwzględnione w możliwie pełnym zakresie – jeżeli nie w formie osobnych opracowań, to w postaci wzmianek (i ilustracji) w ramach rozdziałów poświęconych kościołom parafialnym.

Niejakich problemów nastręczył zaczerpnięty od Romana Aftanazego układ topograficzny materiału według województw przedrozbiorowych, który okazał się nieco sztuczny w odniesieniu do zabytków sakralnych i do materiałów historycznych ich dotyczących. Ostatecznie pragmatyka badań doprowadziła do dostosowania zawartości tomów do granic dekanatów według stanu przedwojennego, ich nieprzystawalność do granic politycznych stanowiła jednak źródło pewnych komplikacji¹².

Dysponując sformułowanymi założeniami badań, na początku roku 1992 w gronie kolegów, w większości pracowników Zamku Królewskiego na Wawelu, rozdzieliliśmy tematy opracowań, które miały się złożyć na 1. tom Materiałów. Wybór szedł po linii najmniejszego oporu. Chodziło o obiekty niesprawiające zbyt trudności technicznych – stosunkowo łatwo dostępne i stosunkowo dobrze znane. Miały się one stać poligonem pozwalającym na przetestowanie formuły opracowania monograficznego, a ich znaczenie historyczne i wysoka jakość artystyczna stwarzały szansę, że 1. tom planowanej serii stanie się pewnym wydarzeniem, nie tylko dla wąskiego grona specjalistów.

Szczególnej metody pracy trzeba się było żmudnie uczyć, ale po dwóch latach wysiłków ukazał się 1. tom Materiałów, obejmujący opracowania siedmiu kościołów¹³. Ósma monografia, poświęcona kolegiacie w Żółkwi, okazała się tak obszerna, iż pojawiła się koncepcja uzupełnienia jej o rozdziały na temat pozostałych zabytków sakralnych tegoż miasta i wydania osobnej książki autorstwa Jerzego Petrusa. Tak powstał tom 2¹⁴.

W międzyczasie w gronie członków Koła Naukowego Studentów Historii Sztuki uJ zrodził się projekt obozu inwentaryzacyjnego w okolicach Lwowa. Na prośbę organizatorów przygotowałem odpowiednie instrukcje pracy w terenie i przedstawiłem sugestie co do terytorialnego zasięgu prac. Do przedsięwzięcia odnosiłem się jednak sceptycznie, mając w pamięci liczne „naukowe” imprezy studenckie, które na ogół nie przynosiły trwałych rezultatów. Myliłem się jednak, nie wiedząc jeszcze wówczas, że mam do czynienia z najlepszym ze znanych mi pokoleń studenckich w Instytucie Historii Sztuki, którego trzon tworzyli Andrzej Betlej, Marcin Kaleciński, Rafał Quirini-Popławski, Sławomir Skrzyniarz i Tomasz Zaucha. Nie doceniłem ich zdolności, dyscyplinowania i zaangażowania oraz szczególnych umiejętności organizacyjnych Andrzeja Betleja. Grupa ta, mająca oparcie w osobach niewiele starszych asystentów Instytutu, magistrów Piotra Krasnego i Marka Walczaka, dokonała nadspodziewanie wiele. W lecie roku 1992, pracując w bardzo trudnych

¹² W ten sposób poza częścią 1. Materiałów znalazły się fragmenty przedrozbiorowych województw bełskiego, wołyńskiego i podolskiego, które wchodziły w skład Galicji i archidiecezji lwowskiej w jej kształcie do roku 1945.

¹³ Autorami poszczególnych rozdziałów byli: Kazimierz Kuczman, Dariusz Nowacki, Jan K. Ostrowski i Paweł Pencakowski.

¹⁴ Materiały do Dziejów Sztuki Sakralnej..., cz. 1, t. 2: *Kościół i klasztor Żółkwi*, oprac. J.T. Petrus, Kraków 1994.

warunkach, wykonała poprawną dokumentację opisową i fotograficzną ponad osiemdziesięciu zabytków z terenu dawnej diecezji przemyskiej, bezpośrednio przylegającego do obecnej granicy. Materiał ten stał się podstawą opracowań monograficznych, wypełniających tomy 3. oraz 5.–7. inwentarza, a większość tekstów została przygotowana przez uczestników wyprawy¹⁵. Wielkim sukcesem pierwszej kampanii inwentaryzacyjnej było odkrycie renesansowego kościoła w Dobromilu oraz niewiele mniej interesującego siedemnastowiecznego kościoła w Bruchnału. W następnych latach prace inwentaryzacyjne toczyły się już ustalonym torem, niezależnie od legendarnych dziś przygód ich uczestników. Łącznie wzięło w nich udział aż pięćdziesiąt siedem osób, choć podstawowy skład pozostał niemal niezmienny¹⁶. Szósta kampania terenowa, podjęta w roku 1997, doprowadziła w zasadzie do wyczerpania materiału z terenu dawnego województwa ruskiego.

Przetworzenie masowo napływającego materiału terenowego na opracowania gotowe do publikacji stało się od tego czasu głównym, wymagającym rozwiązania problemem. Celowi temu służyła istniejąca przez kilka lat w ramach Instytutu Historii Sztuki UJ Pracownia Badań nad Sztuką Ziemi Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej przy Instytucie Historii Sztuki UJ, stwarzająca podstawowe ramy organizacyjne dla przedsięwzięcia. Od roku 1996 korzystaliśmy ze wsparcia finansowego w formie grantów Komitetu Badań Naukowych, a następnie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (ostatnio Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki). Drugim źródłem finansowania były dotacje Fundacji Lanckorońskich.

Realizacja projektu przez całe lata opierała się na nieformalnej, ale nadzwyczaj skutecznej współpracy pomiędzy trzema instytucjami krakowskimi: Instytutem Historii Sztuki UJ, Międzynarodowym Centrum Kultury i Zamkiem Królewskim na Wawelu. Każda z nich wniosła istotne elementy. Instytut stanowił źródło pełnych entuzjazmu i coraz bardziej kompetentnych uczestników programu oraz dysponował bezcenną historyczną fototeką. Centrum okazało się idealnym i pełnym zrozumienia wydawcą, a właściwie czymś o wiele więcej – przyjaznym środowiskiem, umożliwiającym uczestnikom pracę pełną koncentrację na sprawach merytorycznych. Zamek wreszcie wniósł grupę autorów opracowań, ale przede wszystkim prestiż i kontakty, otwierające wiele drzwi w Polsce i na Ukrainie, oraz... samochód, dowożący nas przez wiele lat do Lwowa i do najdalszych zakątków badanego terenu.

Wspólne doświadczenia badawcze doprowadziły w krótkim czasie do pełnej integracji grupy „wawelskiej” i grupy „instytutowej”, czego najlepszym wyrazem jest tom 4. Materiałów¹⁷ oraz wspólna praca nad następnymi tomami. We wzajemnym stosunku osób zaangażowanych w badania upatrywałbym przy tym czegoś więcej niż zwykłej koleżeńskiej współpracy. Bez obawy popadnięcia w przesadę można tu mówić o wytworzeniu się specyficznego etosu, polegającego na pełnej otwartości dokonywanych odkryć, solidarnej wymianie informacji, a nawet na bezinteresownym podejmowaniu pracochłonnych

15 Materiały do Dziejów Sztuki Skralnej..., cz. 1, t. 3, 5, 6, 7, oprac. A. Betlej, K. Brzezina, M. Czuba, A. Gluzińska, E. Herniczek, M. Kaleciński, P. Krasny, Ś. Lenartowicz, J.K. Ostrowski, J.T. Petrus, R. Quirini-Popławski, S. Skrzyniarz, M. Walczak, M. Wojcik, T. Zucha, Kraków 1995–1999.

16 Nazwiska uczestników objazdów były publikowane we wstępach do kolejnych tomów Materiałów do Dziejów Sztuki Sakralnej.

17 Materiały do Dziejów Sztuki Skralnej..., cz. 1, t. 4, oprac. A. Betlej, K. Czyżewski, P. Krasny, K. Kuczman, D. Nowacki, J.K. Ostrowski, J.T. Petrus, P. Pencakowski, Kraków 1996.

kwerend archiwalnych, których efekty bezpośrednio wykorzystywał kto inny¹⁸. Niezależnie od bieżących rezultatów takiej postawy jej utrwalenie i rozpowszechnienie może mieć na długie lata pozytywny wpływ na stosunki w naszym środowisku. Analogiczne postępowanie wobec kolegów ukraińskich pozwoliło na nawiązanie z nimi szerokich kontaktów, owocujących w postaci bogatych materiałów, systematycznie pozyskiwanych z instytucji lwowskich.

W realizacji projektu wzięło udział (oczywiście w różnym stopniu) 34 autorów. W 23 tomach opublikowano 541 opracowań zabytków¹⁹: od kilkunastu – do monografii katedry łacińskiej we Lwowie, wypełniającej cały obszerny tom²⁰. Ostatni, 23. tom został wypełniony uzupełnieniami i korektami wcześniejszych ustaleń oraz obszernym słownikiem artystów, rzemieślników artystów, rzemieślników, firm budowlanych oraz wytwórców i dostawców materiałów budowlanych i elementów wyposażenia kościołów.

Metoda pracy oraz struktura opracowań, jak już wspomniano, zdefiniowane na samym początku programu, zdały egzamin. Kresowa tabula rasa stopniowo przeistoczyła się w ten sposób w teren lepiej rozpoznany z punktu widzenia zasobu zabytków sztuki sakralnej niż jakakolwiek część Polski w jej obecnych granicach. Mając świadomość znaczenia naszych prac, wielokrotnie publikowaliśmy ich omówienia²¹. Udało się ustalić niezliczoną liczbę faktów, ale także, a może przede wszystkim – uchwycić i uporządkować pewne szersze zjawiska i procesy, które z niebytu, czy w najlepszym razie z poziomu mgławicowego rozpoznania, przesunęły się do kategorii wiedzy niemalże obiegujowej. Wystarczy tu

18 Nasuwa się tu analogia z *Regulaminem moralnym* Oskara Sosnowskiego, obowiązującym w środowisku Zakładu Architektury Polskiej; zob. O. Sosnowski, *Zarys działalności Zakładu Architektury Polskiej w ubiegłym dziesięcioleciu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 1: 1933, s. 108; na ten temat zob. też: A. Miłobędzki, „Humanisci i inżynierowie-architekci w studiach nad historią sztuki i kultury”: *Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej 1922/3–1939*, [w:] *Dzieje historii sztuki w Polsce. Kształtowanie się instytucji naukowych w XIX i XX wieku*, red. A.S. Labuda, Poznań 1996, s. 195–196.

19 Pewien problem, jeżeli chodzi o liczbę samodzielnych opracowań, rodzi specyficzna struktura t. 23 (zob. niżej); przyjęto tu, że 5 zawartych w nim opracowań wykracza poza kategorię prostych uzupełnień.

20 Materiały do *Dziejów Sztuki Sakralnej...*, cz. 1, t. 21: *Katedra łacińska we Lwowie*, oprac. J. Adamski, M. Biernat, J.K. Ostrowski, J.T. Petrus, Kraków 2013.

21 A. Betlej, R. Quirini-Popławski, *Sprawozdanie z wyjazdu inwentaryzatorskiego na tereny dawnej diecezji przemyskiej (obecnie na terytorium Republiki Ukrainy)*, „Przegląd Wschodni”, t. 2: 1992 z. 2 (6), s. 505–514; A. Betlej, R. Quirini-Popławski, *Inwentaryzacja zabytków na terenie dawnej diecezji przemyskiej*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 54: 1992, nr 4, s. 140–143; A. Betlej, R. Quirini-Popławski, *Inwentaryzacja kościołów rzymskokatolickich w archidiecezji lwowskiej (część I). Uwagi na marginesie wyjazdu w 1993 roku*, „Przegląd Wschodni”, t. 3: 1994, z. 2 (10), s. 337–346; P. Krasny, *Inwentaryzacja zabytków na terenie dawnej diecezji przemyskiej (dekanaty: dobromilski, drohobycki, jaworowski, mościcki, rudecki, samborski, wiszneński)*, „Rocznik Przemyski”, t. 29: 1994, s. 135–139; R. Quirini-Popławski, *Uwagi na marginesie inwentaryzacji sztuki sakralnej na Ukrainie*, [w:] *Sztuka kresów wschodnich. Materiały sesji naukowej*, [t. 1], red. J.K. Ostrowski, Kraków 1994, s. 139–153; R. Quirini-Popławski, *Inwentaryzacja kościołów rzymskokatolickich na Ukrainie*, „Wierchy. Rocznik poświęcony górą”, t. 61 (99): 1995, s. 177–179; J.K. Ostrowski, *Pięć lat...*, op. cit.; J.K. Ostrowski, *Inwentaryzacja zabytków sztuki...*, op. cit.; R. Quirini-Popławski, *L'arte in Polonia e l'arte polacca. I cambiamenti degli orizzonti della ricerca scientifica nella storia dell'arte polacca dopo il 1989*, [w:] *L'Europa centro orientale e la storiografia post 1989. Mutamenti linguistici, storici e transizione socio-politica. Atti del Colloquio Internazionale (Montefiascone 7–9 giugno 2007)*, red. G. Platania, Viterbo 2008 (Centro Studi sull'Età dei Sobieski e della Polonia Moderna, t. 15), s. 277–295; A. Betlej, *Badania sztuki ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej po 1989 roku*, „Rocznik Historii Sztuki”, t. 37: 2012, s. 83–91. Ukazały się także recenzje: J. Kowalczyk, *Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego...*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 66: 2004, s. 391–401; Ł. Galusek, *Reconstructing a shattered mosaic: The common heritage of Poland and Ukraine*, „Centropa. Journal of Central European Architecture and Related Arts”, t. 7: 2007, nr 1, s. 100–108.

wspomnieć problem trwania gotyku w architekturze wieku xvii i specyficzny typ kościołów o trójlistnym rozwiązaniu części prezbiterialnej, kościoły „wzorcowe” („urzędowe”) z końca wieku xviii i początku xix czy podobne zjawisko projektów typowych kościołów z wieku xx (projekty Tadeusza Obmińskiego, Wawrzyńca Dayczaka i Alfreda Majewskiego). Wyniki prac inwentaryzacyjnych znajdowały rozwinięcie w samodzielnych opracowaniach monograficznych²². Bardzo istotne ustalenia rodziły się w toku badań archiwalnych i analitycznych, niezwiązanych bezpośrednio z opracowaniami inwentaryzacyjnymi. Wystarczy tu przypomnieć odkrycie danych biograficznych dotyczących Jana Jerzego Pinsla²³ czy wydobycie sylwetki Franciszka Ksawerego Kulczyckiego, który dzięki artykułowi Andrzeja Betleja i Piotra Krasnego zajął jedno z czołowych miejsc w architekturze ostatniej fazy baroku²⁴. Jak dotąd podjęto jedną próbę syntetycznego opracowania części zebranego materiału²⁵. Bez fałszywej skromności można stwierdzić, że wiele wyników naszych badań weszło już do podręcznikowego kanonu polskiej historii sztuki.

Za ważne osiągnięcie należy uznać przywrócenie pamięci o setkach zabytków wywiezionych z kresów w ramach akcji ekspatriacyjnej po drugiej wojnie światowej. Udało się to zrobić (z pewnością nie w sposób kompletny) w ostatniej chwili, kiedy pamięć o wydarzeniach sprzed dwóch pokoleń zacierała się dosłownie z roku na rok. Za najważniejsze osiągnięcie programu badawczego i wydawnictwa należy jednak uznać udokumentowanie stanu zabytków rozległego regionu, które niezależnie od ich dalszych, jakże niepewnych losów pozostaną dostępne dla badaczy i wszystkich zainteresowanych.

Zakończenie inwentaryzacji obszernego terytorium obraz będącej jej wynikiem serii wydawniczej nie oznacza zamknięcia projektu inwentaryzacji kresowej. Wręcz przeciwnie – już od dłuższego czasu opisana wyżej metoda badań jest z sukcesem stosowana w odniesieniu do innych województw wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, którym odpowiadają kolejne części Materiałów. Pod kierunkiem dr hab. Marii Kałamajskiej-Saeed ukazało się już 10 tomów poświęconych zabytkom województw nowogródzkiego (cz. ii), wileńskiego (cz. iii), trockiego (cz. iv), a pod kierunkiem doktora Marcina Zglińskiego – 2 tomy inwentarza województwa brzeskoliteńskiego (cz. v). Rolę wydawcy i w tych wypadkach wzięło na siebie Międzynarodowe Centrum Kultury, co ułatwiło nadanie jednolitego charakteru całej serii. Podjęto także inwentaryzację województwa bełskiego (pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Betleja) i Inflant (pod kierunkiem dr. Wojciecha Walczaka).

Na koniec warto utrwalić pamięć na temat organizacyjno-technicznej strony projektu. Jak już wspomniano, w trakcie jego trwania nastąpiła prawdziwa rewolucja, polegająca przede wszystkim na wszechstronnym wykorzystaniu technologii cyfrowej – od przygotowania tekstów, poprzez wykonywanie i opracowanie fotografii, aż po skład oraz typografię. Udogodnienia techniczne umożliwiły

22 Zob. przede wszystkim: K. Blaschke, *Inwencja i repetycja. Powtarzalność planów w architekturze kościelnej na Rusi Czerwonej*, Kraków 2010; T. Zaucha, *Tradycja gotycka w nowożytniej architekturze sakralnej ziem ruskich*, Kraków 2015.

23 P. Krasny, J.K. Ostrowski, *Wiadomości biograficzne na temat Jana Jerzego Pinsla*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 57: 1995, s. 339–342.

24 P. Krasny, A. Betlej, *Kilka uwag na temat twórczości Franciszka Ksawerego Kulczyckiego i architektury lwowskiej 2. połowy w. xviii*, [w:] *Sztuka kresów wschodnich*, t. 3, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1998, s. 171–193.

25 J.K. Ostrowski, *Sztuka Kościoła rzymskokatolickiego we wschodniej części ziemi przemyskiej*, „Przegląd Wschodni”, t. 7: 2001, nr 3 (27), s. 617–646.

przyspieszenie i podniesienie jakości wyników pracy, ale nie zdominowały strony merytorycznej ani nie zdeprecjonowały części wydawnictwa zrealizowanej metodami tradycyjnymi. Tomy Materiałów z początku lat dziewięćdziesiątych wyglądają dziś nieco archaicznie, mam jednak nadzieję, że bronią się na poziomie zawartości merytorycznej. Szczególnie efektowne zmiany nastąpiły w technologii fotografii, tak ważnej w pracy historyka sztuki. Trudno sobie już dziś wyobrazić, jakim problemem była ograniczona liczba rolek filmu, które można było zabrać na badania terenowe, i jak wielkiej pracy wymagało opracowanie materiału analogowego. Jeżeli coś z tej prehistorycznej sytuacji pozostało, to nawyk starannego przemyślenia każdego ujęcia, by nie marnować cennej niegdyś klatki. Sięgając do redakcyjnego archiwum, łatwo zauważyć, jak stopniowo ubywało w nim odbitek papierowych na rzecz plików cyfrowych, które począwszy od tomu 13. (2005), stały się już wyłącznym medium operowania materiałem ikonograficznym i jego archiwizacji. Nie można nie wspomnieć o pojawieniu się cennego narzędzia w postaci map satelitarnych, pozwalających na błyskawiczną weryfikację usytuowania i orientacji, a czasem nawet stanu zachowania każdego zabytku, na najdalszej nawet prowincji.

Najlepszy sprzęt i najlepsza technologia nie zastąpią oczywiście kompetentnych i zaangażowanych ludzi. Współautorom Materiałów już oddano w tym tekście sprawiedliwość. Sprawna realizacja projektu nie byłaby jednak możliwa bez takich osób jak mgr Maria Reklewska, redaktorka wszystkich tomów naszego inwentarza (także tych „warszawskich”, odnoszących się do Wielkiego Księstwa Litewskiego). Trud wykonania znacznej części dokumentacji fotograficznej spadł na pana Stanisława Michtę, prawdziwego fanatyka swej pracy. „Wyglądzony” charakter reprodukowanych fotografii nie daje pojęcia o skali trudności warunków, w jakich wiele z nich powstawało. Pan Michta, ustawiony ze swą mamią w najbardziej karkołomnej z możliwych pozycji, nieustannie domagający się od całej grupy – zamienionej na czas fotografowania w ekipę techniczną – a to korekty oświetlenia, a to dostarczenia nowego eksponatu, stanowił prawdziwą ikonę naszej pracy terenowej. W późniejszej fazie projektu bardzo kompetentnie zastąpił go Dariusz Błazewski. Zawrotne tempo pracy w interiorze sprawia, że do najtrudniejszych zadań należy sporządzanie rzutów budowli, w normalnych warunkach wymagające długotrwałych pomiarów. I oto inż. arch. Joanna Betlej oraz Tomasz Pasteczka, co ciekawe – nie architekt, lecz historyk sztuki – potrafili przełamać te trudności i wypracować metodę szybkiego i poprawnego wykonywania rzutów bez użycia jakiegokolwiek specjalistycznego sprzętu. Nieocenione usługi oddała biegłość w cyfrowym opracowaniu fotografii przez pana Jacka Wcisłę.

Należy wyrazić nadzieję, że powyższy, niewątpliwie subiektywny zarys dziejów i osiągnięć programu inwentaryzacyjnego nie przekroczył granicy samochwalstwa. Patrząc na losy jego uczestników, którzy na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia byli zaledwie u początków swego życia zawodowego, nie można jednak nie wysunąć hipotezy, że było to najważniejsze wspólnotowe doświadczenie pokolenia zaczynającego obecnie decydować, a właściwie już decydującego o charakterze polskiej historii sztuki.

JACEK PURCHLA

JERZY BAHR

OJCZYZNA ZWIELOKROTNIONA

3 sierpnia 2016 roku na starym cmentarzu w Imbramowicach pożegnaliśmy ambasadora Jerzego Bahra, jednego z najwybitniejszych dyplomatów Trzeciej Rzeczypospolitej. Żegnając ambasadora nadzwyczajnego w stolicach naszych wschodnich sąsiadów, żegnaliśmy przede wszystkim nadzwyczajnego i niezwykłego człowieka. Ten polityczny wygnaniec z Polski stanu wojennego stał się po roku 1989 jednym z architektów naszej nowej polityki wschodniej. Był do tej misji znakomicie przygotowany nie tylko od strony warsztatu dyplomatycznego, ale przede wszystkim jako intelektualista i myśliciel. To może było najbardziej intrygujące w złożonej osobowości Jerzego Bahra – mistrzowskie połączenie kunsztu dyplomatycznego z filozofią człowieka dialogu. W ten sposób, bezwarunkowo i z najwyższym oddaniem służąc Polsce, był równocześnie architektem często trudnego porozumienia z naszymi sąsiadami. Był człowiekiem Europy Środka!

Europa Środka i Kraków nas połączyły. Kraków i jego niezwykła atmosfera przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego już wieku nas uformowały. Byliśmy wówczas sąsiadami przy ulicy Garncarskiej, nie wiedząc nic o sobie. Jerzy Bahr był gimnazjalistą. Już wówczas żywił nie tylko naturalną potrzebę poznawania świata, ale i lepszego rozumienia sąsiadów. Kilkunastoletni chłopak w izolowanym od świata Krakowie epoki Władysława Gomułki pilnie uczył się języka litewskiego!

Nasze pierwsze spotkanie miało też nie przypadkiem miejsce w Wilnie. Ambasador RP Jerzy Bahr podejmował osobiście zespół Międzynarodowego Centrum Kultury w trakcie naszego seminarium polsko-litewskiego. Zaimponował nam wówczas nie tylko biegłą znajomością języka sąsiadów, ale przede wszystkim swoją otwartością. Wtedy też odkryliśmy siebie nawzajem. Wilno stało się symbolem naszego wspólnego myślenia o dziedzictwie jako przestrzeni spotkania różnych pamięci. Jerzy Bahr nie ulegał pokusie „naszej jedynie słusznej pamięci”. Odważnie i wielkodusznie uchylał drzwi do pamięci naszych sąsiadów. To nas na trwałe zjednoczyło.

Nie przypadkiem więc po zakończeniu jego bogatej, a w finale jakże tragicznej kariery dyplomatycznej, Rynek Główny 25 stał się miejscem naszych częstych spotkań. Jerzy Bahr nazywał Centrum miejscem magicznym. Z entuzjazmem wpisywał swój patriotyzm otwarty w organizowane przez nas debaty poświęcone Rosji, Litwie i Ukrainie. Niemniej szczególnie zapamiętałem lutowy wieczór 2014 roku, kiedy w Międzynarodowym Centrum Kultury prezentowaliśmy – w związku z naszą wystawą *Pamięć. Rejestry i terytoria* – film dedykowany przez nas Ambasadorowi: *Ojczyzna zwielokrotniona*. Już sam tytuł definiował filozofię życia Dyplomaty Otwartego. Jerzy Bahr jako narrator i gospodarz Bahraku odsłonił tego dnia przed krakowską publicznością i ujawnił nie tylko swoje credo życiowe, ale i niezwykłą osobowość. Ukazał się bowiem nie tylko jako dyplomata i myśliciel, lecz również jako wytrawny kolekcjoner i artysta konceptualny! Z właściwą jedynie sobie zręcznością i wrażliwością rzeczy i materiały pozornie nieistotne zmieniał w dzieła, przestrzenne kolaże, nasycone pamięcią i oddające jego serdeczny stosunek do ludzi i świata.

Bahrak – jak o swoim podkrakowskim domu-muzeum mawiał sam właściciel – stał się metaforą świata, jaki przez całe swoje życie Jerzy Bahr próbował konstruować. Bahrak to dom, który zaprasza. Bahrak to opowieść o związkach kulturowych poprzez rzeczy zgromadzone i przetworzone przez Ambasadora-Kolekcjonera z przekonaniem, że mała Ojczyzna wcale nie jest mała. To tego wieczoru – kiedy w Kijowie rozgrywały się dramatyczne wydarzenia kolejnego Majdanu – z ust Jerzego Bahra, Człowieka Dialogu, padały słowa będące również filozofią naszego Centrum: „uczyć się sąsiadów i wrócić do siebie wzbogaconym”! Ta jego pasja: „ludzi popychać ku sobie, a nie odpychać”, manifestowała się też do końca jego drogi dyplomatycznej. Wiosną 2014 roku nieoczekiwanie spotkałem Jerzego Bahra w Kiszyniowie. Wypełniał wówczas w imieniu Brukseli poufną misję dyplomatyczną na kresach swojej Europy Środką – próbując budować kolejne mosty.

Mimo ciężkiej choroby ambasador Jerzy Bahr był z nami do końca. Wziął udział w naszym dwudziestopięcioleciu i w czerwcowym posiedzeniu Rady Programowej МСК, której był aktywnym członkiem. Żegnając się, ofiarował nam niezwykle koląż – *Obiekt pamięci*. To dziś dla nas trwały znak obecności Jerzego Bahra, Niezwykłego Człowieka Dialogu, w jego Ojczyźnie Zwielokrotnionej.

JACEK PURCHLA

ANDRZEJ WAJDA

REŻYSER PRZESTRZENI

Przed ponad stu laty tworzył w Krakowie artysta wizjoner, który próbował w przestrzeń miasta wpisywać swoje artystyczne kreacje. Nazywał się Stanisław Wyspiański. Jego wizja Wawelu Akropolis obrosła legendą, lecz nigdy – może na szczęście – nie została zrealizowana.

U schyłku xx wieku pojawił się w Krakowie reżyser wizjoner, który – w odróżnieniu od Stanisława Wyspiańskiego – swoje wizje zaczął skutecznie i konsekwentnie realizować i wpisywać w przestrzeń miasta. Na początek odważył się stworzyć na przeciwnym brzegu Wisły kontrapunkt dla krakowskiej Akropolis. Ten kontrapunkt to Manggha!

Idea Andrzeja Wajdy wzniesienia Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej na wprost Wawelu była dla wielu pomysłem obrazoburczym. Wystarczy wspomnieć burzliwe dyskusje nad lokalizacją Centrum na sesjach Rady Miasta Krakowa. Trzeba koniecznie podkreślić nie tylko spektakularność samej idei, ale i wspaniałomyślny gest fundatorów. Andrzej Wajda i Krystyna Zachwatowicz zdecydowali ofiarować Nagrodę Kioto otrzymaną przez reżysera w roku 1987 na cel stworzenia w Krakowie Mangghi, a następnie zaangażowali się w pomnażanie niezbędnych dla budowy Centrum środków. Był to precedens, zwłaszcza w czasach PRL-u, a i dzisiaj – ponad dwadzieścia pięć lat po upadku komunizmu – jest w najnowszej polskiej historii mecenatu wobec kultury wydarzeniem nadzwyczajnym. Decyzję Andrzeja Wajdy i Krystyny Zachwatowicz odczytać też można jako nawiązanie do żywej w Krakowie na przełomie XIX i XX wieku ofiarności polskiego ziemiaństwa w tworzeniu pod Wawelem Matecznika Polski. Matecznika, który tak plastycznie został pokazany przez Andrzeja Wajdę w jego *Z biegiem lat, z biegiem dni...*

Będąc reżyserem przestrzeni, Andrzej Wajda ofiarował Krakowowi Mangghę nie tylko jako instytucję dialogu, ale przede wszystkim jako ikonę architektury współczesnej. Autorem tej niezwykle, zlokalizowanej na wprost Wawelu budowli jest Arata Isozaki, klasyk architektury japońskiej. Stworzona przez niego w 1989 roku wizja została zrealizowana w latach 1993–1994 przez zespół krakowskich architektów pod kierunkiem Krzysztofa Ingardena, stając się symbolem harmonijnego połączenia idei i technologii.

Manggha to import artystyczny w podwójnym tego słowa znaczeniu. To nie tylko dzieło japońskiego architekta. Falista, zmienna i kapryśna linia, ta swoista lekcja *architecture parlante*, nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości budowli poświęconej kulturze Kraju Kwitnącej Wiśni. Dzieło Araty Isozakiego wpisane harmonijnie w dębicki brzeg zapoczątkowało nie tylko porządkowanie zaniedbanej dzielnicy, ale i tworzenie krakowskiego *river front* i zainicjowanie procesu odwracania miasta twarzą do rzeki.

Zasługą Andrzeja Wajdy i dzielnie go wspierającej Krystyny Zachwatowicz jest więc stworzenie instytucji przywracającej Krakowowi japońską kolekcję „Mangghi” Jasieńskiego i równocześnie otwierającej Kraków na świat. Pawilon Manggha stał się pierwszym tak przekonującym pomnikiem Nowej Polski początku lat dziewięćdziesiątych w Krakowie. Lech Wałęsa rzucił hasło budowy drugiej Japonii w Polsce, a Andrzej Wajda tę ideę u stóp Wawelu zrealizował.

To właśnie Lech Wałęsa i książę Takamado, kuzyn cesarza Akihito, uroczystie otwarli w listopadzie 1994 roku japońskie Centrum Sztuki i Techniki. Dziś to już cały kompleks muzealny stanowiący nowoczesny kontrapunkt wobec Świętej Góry Polaków i odczytywania Krakowa wyłącznie jako Matecznika Polski.

Manggha dała początek przyjaźni i współpracy Andrzeja i Krystyny Wajdów z Krzysztofem Ingardenem, wybitnym krakowskim architektem. Kolejnym owocem tej symbiozy był Pawilon Herbaciany, powstały w latach 1996–2000. Ta niewielka budowla była nie tylko naturalną kontynuacją dialogu z kulturą Dalekiego Wschodu, ale i zwróceniem uwagi na bogactwo dziedzictwa niematerialnego Japonii oraz próbą przeszczepiania go na grunt polski! W starannie wystudiowanej scenografii Pawilonu Herbacianego Krystyna Zachwatowicz każdego roku występuje jako strażniczka tajemnic parzenia herbaty. Ceremonia parzenia herbaty szkoły URASENKE pod przewodnictwem profesor Etsuko Yamaguchi stała się już dobrą tradycją Mangghi.

Ważnym obszarem działalności japońskiego Centrum Sztuki i Techniki stała się edukacja. Nie przypadkiem więc trzecim rozdziałem tworzenia kompleksu Mangghi była siedziba Szkoły Języka Japońskiego. Jej idea narodziła się już w roku 1996. Droga do jej realizacji była długa, inicjatorzy nie mogli bowiem liczyć na środki publiczne. Andrzej Wajda wystąpił po raz kolejny jako szlachetny mecenas. Przekazując sto własnych rysunków japońskich za kwotę stu tysięcy dolarów zaprzyjaźnionym japońskim kolejarzom, przełamał impas wokół budowy szkoły. Autorem kolejnego elementu coraz większej

„wyspy kultury japońskiej” pod Wawelem był niezawodnie Krzysztof Ingarden. Skromny, minimalistyczny budynek szkoły został otwarty w roku 2004.

W tym samym roku Andrzej Wajda i Krzysztof Ingarden rozpoczęli pracę nad Galerią Europa – Daleki Wschód. Ma ona stanowić swoiste postawienie kropki nad „i”, ale też istotne poszerzenie horyzontu kulturowego Mangghi na cały Daleki Wschód. Otwarcie Galerii w roku 2015 towarzyszyła poruszająca wystawa *Wróblewski według Wajdy*.

Dziś można już z przekonaniem powiedzieć, że jeśli Berlin ma swoją Museumsinsel, Frankfurt Museumsufer, Wiedeń MuseumsQuartier, to Kraków ma dziś naprzeciw Wawelu cały kompleks budowli służących kulturze wyreżyserowanych przez Andrzeja Wajdę i Krystynę Zachwatowicz. Tadeusz Boy-Żeleński nie powiedziałby już, że miasto nad Wisłą ma tylko swoją *rive gauche*. Manggha stała się niewątpliwie katalizatorem zmiany w urbanistyce newralgicznego fragmentu Krakowa.

Jeśli „peryferyjna” z punktu widzenia wielu krakowian lokalizacja Mangghi na Dębnikach wywoływała kontrowersje, to jakie emocje musiał wyzwolić pomysł Andrzeja Wajdy budowy tak zwanego Pawilonu Wyspiańskiego w samym sercu Krakowa przy placu Wszystkich Świętych? Był to kolejny stworzony przez Andrzeja Wajdę precedens, który wywołał burzliwe dyskusje. Przecież śródmieście Krakowa jest dziełem skończonym! To przekonanie przez dziesięciolecia paraliżowało myślenie o wprowadzaniu architektury współczesnej w obręb krakowskich Plant.

Wąska działka – w miejscu wyburzonej w czasie wojny kamienicy „Pod Lipką” – już wcześniej była przedmiotem wielu dyskusji urbanistycznych, a nawet konkursu architektonicznego w ramach Międzynarodowego Biennale Architektury w roku 1992, wygranego przez odważny projekt Koreańczyka Wanga. Ideą Andrzeja Wajdy (podjętą jeszcze w roku 1997) było nie tylko uporządkowanie urbanistyczne reprezentacyjnego placu w sąsiedztwie krakowskiego Magistratu i kościoła Franciszkanów, ale i ekspozycja niezrealizowanych witraży Stanisława Wyspiańskiego do katedry wawelskiej. W roku 1940 czternastoletni Andrzej Wajda zobaczył po raz pierwszy witraże Wyspiańskiego w sąsiednim kościele Franciszkanów. Zapamiętał je na całe życie.

Dyskusje nad kształtem pawilonu i możliwościami sfinansowania jego budowy trwały wiele lat. Debata wymagała od mistrza ekranu wiele odwagi i determinacji. Krzysztof Ingarden z wielką starannością i cierpliwością przygotowywał kolejne wersje projektu, by ostatecznie zdobyć w roku 2003 pozwolenie na budowę. Prace ruszyły dopiero w roku 2005, gdy ówczesny minister kultury Waldemar Dąbrowski zapewnił finansowanie temu kolejnemu spektakularnemu przedsięwzięciu. W ten sposób Andrzej Wajda mógł złożyć hołd Wyspiańskiemu nie tylko swoją genialną wersją filmową *Wesela*, ale i budowlą dedykowaną twórczości plastycznej młodopolskiego wieszcza.

Zrekonstruowane witraże przedstawiające: świętego Stanisława, Henryka Pobożnego i Kazimierza Wielkiego, zostały „wprawione” w podłużną fasadę pokrytą specjalnie zaprojektowanymi ruchomymi ceglanyymi płytkami. W ten sposób Krzysztof Ingarden, wprowadzając do zabytkowego wnętrza współczesną formę architektoniczną, chciał odnieść się – poprzez fakturę użytego materiału – do historycznego kontekstu miejsca. Zamocowane na metalowych prętach ceglane kształtki, zmieniając swoje położenie, „ożywiają” elewację pawilonu.

Kameralny Pawilon Wyspiański 2000, ostatecznie wzniesiony w latach 2005–2007 w wyjątkowo trudnej, ale najbardziej prestiżowej lokalizacji w Krakowie,

wrół już w pejzaż miasta. Wprowadzenie przez duet Wajda-Ingarden współczesnego języka form do serca zabytkowego śródmieścia było wówczas w Krakowie nowym zjawiskiem. W tym upatruję wielkiej zasługi Andrzeja Wajdy jako reżysera przestrzeni. Pawilon Wyspiańskiego przełamał w Krakowie dominację doktryny rekonstrukcjonizmu.

Wyspiański, Młoda Polska, królewski Wawel nieustannie przy tym poruszały wyobraźnię Andrzeja Wajdy. To on był pomysłodawcą Pochodu Królów na inaugurację Europejskiej Stolicy Kultury w roku 2000 i rzucił myśl stworzenia Pochodu według pomysłu Wacława Szymanowskiego z lat 1907–1912. Monumentalna grupa pięćdziesięciu dwóch postaci historycznych prowadzonych przez Fatum stanąć miała u stóp Wawelu. Podobnie jak przed stu laty pomysł Wajdy wywołał żywe dyskusje. W kilku wariantach lokalizacji przedstawionych w roku 2007 przez profesora Aleksandra Böhma z Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej Pochód miał podążać z Mangghi w kierunku Wawelu. Ten niezrealizowany pomysł był nie tylko metaforą uniwersalnego rozumienia przez Andrzeja Wajdę misji artysty, ale też jego rozumienia sztuki w wymiarze przestrzennym.

W myśleniu Andrzeja Wajdy o kreacji przestrzeni Krakowa wiele jest z myśli Camilla Sittego. Koncentrując się na doświadczeniu miast włoskich, Sitte analizował szczegółowo między innymi florenckie kompozycje Piazza della Signoria i Loggia dei Lanzi oraz placu kapitolńskiego w Rzymie. Odwołując się do dorobku Michała Anioła i innych mistrzów renesansu, podkreślał specyficzną rolę rzeźby w artystycznym kształtowaniu wnętrza urbanistycznych. Postulat harmonii architektury i rzeźby oraz integralnego kreowania przestrzeni placów miejskich uznać można za fundament doktryny Sittego. W roku 1889 ukazała się głośna książka Sittego *Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen* [Planowanie miasta według zasad artystycznych]. Stała się ona swoistym manifestem myślenia o kreacji przestrzeni miejskiej w kategoriach artystycznych. Sitte dokonał szerokiej historycznej analizy urbanistyki wielu miast północy i południa Europy, w tym Florencji, Pizy, Padwy, Rzymu, Sieny i Wenecji. Co charakterystyczne, zredukował zagadnienia artystyczne w mieście do pojedynczych przypadków wnętrza urbanistycznych. Osią jego rozważań stał się przede wszystkim plac. Krakowski plac Wszystkich Świętych dzięki śmiałej wizji reżysera doskonale wpisał się w idee Sittego. To nie przypadek!

Andrzej Wajda przez dziesięciolecia kształtował poprzez swoje dzieła filmowe tożsamość Polaków. Równocześnie poprzez swoje wizje i kreacje przestrzenne wpisał się na trwałe w tożsamość Krakowa. Dzięki Andrzejowi Wajdzie jego Kraków jest dziś taki sam, lecz inny, bo bogatszy o miejsca bezinteresownie wyreżyserowane przez Mistrza. Wajda udowodnił Krakowowi, że i dziś można rozumieć miasto jako kreację – rozumieć miasto jako żywe dzieło sztuki. Swoją wyobraźnią i determinacją wykazał, że nie musi to być tylko iluzja taśmy filmowej.

Tekst laudacji wygłoszonej na uroczystej sesji naukowej z okazji 90. urodzin Andrzeja Wajdy zorganizowanej w Collegium Novum UJ (5–6 VI)

GREGORY J. ASHWORTH

DZIEDZICTWO I PAMIĘĆ, WYDZIEDZICZENIE I ZAPOMNIENIE

MIĘDZYNARODOWE CENTRUM KULTURY JAKO CZĘŚĆ MOJEGO DZIEDZICTWA

Przemiany

Od przełomu 1989 roku zaszły w Polsce bardzo radykalne przemiany, które miały ogromne znaczenie dla działalności Międzynarodowego Centrum Kultury. Zmiany te – tak ważne dla Polski – nie ograniczały się jednak do jej obszaru, objęły również bliskich sąsiadów i kraje położone dalej. Od samego początku zrozumienie zakresu tych procesów było bardzo istotne w działalności мск. Tak dalekosiężne i zdecydowane przeobrażenia nie mogły się ograniczać do instytucji politycznych i władz czy do ekonomii politycznej i kwestii gospodarczych. Znalazły swoje odzwierciedlenie również w świecie akademickim, przede wszystkim w naukach społecznych i humanistycznych, których podstawowe paradygmaty także zostały przekształcone. Okoliczności te są ważne o tyle, że owe powszechne zmiany skłoniły mnie do swoistej pielgrzymki przez idee. W efekcie Międzynarodowe Centrum Kultury stało się znaczącą częścią mojej własnej pamięci, a tym samym elementem mojego własnego dziedzictwa intelektualnego.

W 1990 roku termin „dziedzictwo” miał inne znaczenie niż dzisiaj. Nie był też stosowany przez badaczy takich jak ja, interesujących się rolą zachowanych budynków i zachowanej przestrzeni w miejscowym planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zupełnie nowym pomysłem było analizowanie, w jaki sposób i dlaczego materialne pozostałości przeszłości, historyczne wydarzenia i konotacje są lub mogą być używane do celów mających znaczenie współcześnie i do wspierania współczesnych przedsięwzięć. W okresie, o którym tu mowa, uznano, że pojęcie dziedzictwa opiera się na współczesnym, powszechnie akceptowanym i stosowanym sposobie użytkowania przeszłości i w tym kierunku to pojęcie dopracowano.

Do tych potencjalnych nowych funkcji należała turystyka, której nauka zaczęła poświęcać więcej uwagi dopiero w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Do 1990 roku opracowano już zestaw modeli turystyki i przeprowadzono analizy potrzeb, zachowań i skutków związanych z turystem. Stosowano je jednak niemal wyłącznie w odniesieniu do kurortów nadmorskich, ośrodków sportów zimowych i wiejskich terenów wypoczynkowych. Wyrażna „dysproporcja w badaniach”¹ oznaczała zaniedbanie turystyki kulturowej i miast historycznych, w których znajduje się większość obiektów tego segmentu. W latach

¹ Zob. G.J. Ashworth, *Urban tourism. An imbalance in attention*, [w:] *Progress in tourism, recreation and hospitality research*, red. C.P. Cooper, London 1989, s. 35–54.

1990–2010 większość moich przemysłów koncentrowała się na tym, jak przeszłość – niezależnie od formy, w jakiej objawia się teraźniejszości – jest przekształcana w produkt turystyczny i dlatego ludzie w roli turystów interesują się właśnie tymi produktami.

Kiedy już zaczęto interesować się powiązaniem między współczesnym społeczeństwem a przeszłością zapisaną w historycznych budowlach, obiektach i miejscach, kolejną konstatacją okazało się zrozumienie, że na tym polu nie zawsze będzie panować idealna harmonia. Zaczęto więc mówić o „dysonansie dziedzictwa” i to zjawisko można już było swobodnie klasyfikować, analizować i kontrolować. Dopiero pod koniec opisywanego tu okresu zaobserwowano powiązanie między dziedzictwem jako narzędziem polityki państwa i coraz istotniejszym rozwojem pluralizmu etnicznego, językowego, religijnego i politycznego społeczeństw, przede wszystkim w Europie. W konsekwencji zaczęto też dostrzegać powiązania między pluralistycznym charakterem przeszłości i jego skutkami dla gospodarowania dziedzictwem.

Rola katalizatora, którą w tym dziele odegrało Międzynarodowe Centrum Kultury, miała bardzo duże znaczenie i to z wielu względów. Na konferencjach organizowanych przez mck naukowcy i praktycy zajmujący się historią, architekturą, ochroną zabytków i muzeami spotykali się ze specjalistami od zagospodarowania przestrzennego, zarządzania, marketingu i turystyki. Równie istotne było to, że – zwłaszcza w pierwszym okresie swojej działalności – mck organizowało spotkania uczonych z uniwersytetów w Europie Zachodniej oraz ich kolegów z uczelni i agencji rządowych w Europie Środkowej i Wschodniej. Jeszcze ważniejszą rolę odgrywały letnie szkoły i warsztaty organizowane przez mck, na których eksperci z Zachodu uczyli nowego podejścia do tego, co później otrzyma nazwę dziedzictwa. Wiedza uczestników tych zajęć, pochodzących w większości z Europy Środkowej i Wschodniej, wcześniej opierała się wyłącznie na tradycyjnych metodach ochrony obiektów i budowli. Podczas warsztatów organizowano objazdy studyjne, głównie do miast i regionów w południowo-wschodniej Polsce, ale również do innych części kraju. Były one okazją do zapoznania się z wieloma inicjatywami i przykładami zastosowania w praktyce koncepcji związanych z dziedzictwem. Przykłady te stanowiły razem mniej więcej chronologiczną ilustrację działalności mck oraz przemian zachodzących na polu dziedzictwa kulturowego.

Geneza pojęcia dziedzictwa

Z perspektywy czasu rok 1990 można uważać za punkt zwrotny, nie tylko z tego powodu, że niebawem miało powstać Międzynarodowe Centrum Kultury. Do licznych skutków przemian politycznych w Polsce (na przełomie 1989 i 1990 roku), stanowiących tło utworzenia mck, należało określenie na nowo sposobu dobierania elementów dziedzictwa, gospodarowania nimi i ich użytkowania. W tym czasie Polska, podobnie jak jej wielu jej sąsiadów, rozstawiała się ze stosowaną do tej pory przez władze zasadą politycznego wykorzystywania dziedzictwa do legitymizacji obowiązującej ideologii.

Jeśli chodzi o moje własne doświadczenia, to w roku 1990 wydana została książka *The tourist-historic city*, którą napisałem wspólnie z Johnem E. Tunbridge'em², prezentująca przemyslenia o historyczności i przemianach w turystyce i w przestrzeni miejskiej zachodzących przez niemal całe lata

² G.J. Ashworth, J.E. Tunbridge, *The tourist-historic city*, London – New York 1990.

osiemdziesiąte. Wprawdzie „dziedzictwo” nie pojawia się w tytule książki, ale kwestie związane z rolą i użytkowaniem zachowanej architektury w gospodarowaniu zabytkowymi miastami zajmują w niej ważne miejsce.

Dużą rolę w tych rozważaniach odegrały warsztaty organizowane przez Międzynarodowe Centrum Kultury. Pierwsze, w jakich wziąłem udział jako wykładowca, odbyły się w 1992 roku w krakowskich Przegorzałach, pięknym miejscu z widokiem na Wisłę. Słuchacze pochodzili wyłącznie z państw Europy Środkowej i Wschodniej i byli pracownikami państwowych instytucji kulturalnych, na przykład muzeów. Paradygmat ochrony zabytków zajmował na tych spotkaniach miejsce nadrzędne i nikt nie podważał jego oczywistości. Nie pytano: „Po co mamy chronić zabytki?”, ponieważ odpowiedź wydawała się jasna. Chronienie tego, co można było ocalić przed skutkami upływu czasu, było prawdziwym, niekwestionowanym imperatywem. Do pewnego stopnia tłumaczyła to ówczesna sytuacja: drastyczne zmniejszenie środków publicznych przeznaczonych na ochronę zabytków i likwidacja wielu struktur decyzyjnych, których funkcją była prawna ochrona zabytkowych obiektów. Było jasne, że w tej dziedzinie coraz większą rolę będzie odgrywał rynek, ale nie rozumiano zasad rynkowych i postrzegano je raczej jako zagrożenie niż nowe możliwości. Skupienie uwagi na użytkowaniu dziedzictwa pociągało jednak za sobą konieczność uznania pojęć legitymizacji i socjalizacji jako najważniejszych idei w definicji dziedzictwa ukierunkowanej na jego konsumpcyjną eksploatację.

Kontekstem przestrzennym tych akademickich debat było Stare Miasto o głównie barokowej lub barokizującej zabudowie, rozciągające się od Wawelu, wzdłuż Drogi Królewskiej, do Rynku Głównego. Zacząłem podziwiać tę architekturę i poznałem historyczne tło jej powstania, między innymi dzięki Adamowi Miłobędzkiemu, który pisał o polskiej szkole konserwatorskiej³ (na przykład w artykule z 1994 roku) i był jej aktywnym przedstawicielem. Zabytkowa zabudowa, czyli to, co nazywano dziedzictwem „tradycyjnym”, figuruje na *Liście światowego dziedzictwa UNESCO* od roku 1978. Już wówczas oczywisty był turystyczny potencjał miasta, ale napływ turystów, który później w pewnej mierze je przytłoczył, dopiero nabierał rozpędu. Znaczenie naukowe ujętego w ramy Plant centrum Krakowa polegało na tym, że Stare Miasto wpisywało się w model opisywany w książce *Tourist-historic city* tak łatwo i całkowicie, iż można je było w zasadzie traktować niczym ucieleśnienie tego modelu.

Książka z 1992 roku pod redakcją Zbigniewa Zuziaka, zatytułowana *Managing tourism in historic cities*, była pierwszą publikacją Międzynarodowego Centrum Kultury, w której ukazał się mój artykuł. Jego retoryczny tytuł *Whose history? Whose heritage?*⁴ odzwierciedlał pytania związane z nabierającą wówczas kształtów współczesną koncepcją dziedzictwa.

Dziedzictwo jako narzędzie

W ciągu kilku następnych lat definicja dziedzictwa została dopracowana, a zainteresowanie tą kwestią przeniosło się na możliwości jego wykorzystania w lokalnym planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W Polsce odbywało się to w powiązaniu z wdrażaniem systemu gospodarki rynkowej: szukano nowych

3 A. Miłobędzki, *Polska Szkoła Konserwatorska*, „Arka” 1994, nr 1 (49).

4 G. J. Ashworth, *Whose history? Whose heritage? Management means choice*, [w:] *Managing tourism in historic cities*, red. Z. Zuziak, Kraków 1992, s. 57–66.

bodźców rozwoju ekonomicznego i uczono się mechanizmów rynkowych, aby móc realizować cele polityki publicznej.

W 1991 roku ukazał się mój podręcznik *Heritage planning*⁵, na którym wychowało się całe pokolenie studentów urbanistyki w Groningen i nie tylko. Była to moja pierwsza książka ze słowem „dziedzictwo” w tytule. Wyjaśniłem w niej, „jak to zrobić”, a nie „co się dzieje”. W dwóch publikacjach Międzynarodowego Centrum Kultury z 1993 roku – pierwsza pod redakcją Zbigniewa Zuziaka⁶, a druga pod redakcją Marii Bogdani-Czepity⁷ – tytuły moich artykułów zawierają wyrażenie „planowanie dziedzictwa”. Żaden z tych tekstów nie miał na celu zdefiniowania dziedzictwa i wtłoczenia go w ramy idei, ponieważ definicja tego terminu została już ustalona. Pokazywały natomiast, że aspekty przeszłości historycznej można wykorzystać jako produkt w planowaniu rozwoju lokalnego. Niemal obsesyjnie podkreślały też, że odbiciem i środkiem przekazu tej przeszłości jest prawie wyłącznie architektoniczne dziedzictwo miejskie. Prezentowane w obu publikacjach i zilustrowane przykładami modele nie są modelami pojęciowymi, lecz stanowią próby stworzenia modelu procesu użytkowania dziedzictwa w miastach.

Analizowanie tych koncepcji odbywało się na tle rozwijającej się od niedawna prawdziwej turystyki kulturowej w Krakowie. Rozwój ten pobudzały takie czynniki jak łatwiejszy dostęp do rynków zachodnich i świadomość władz miasta, że dziedzictwo i turystyka z nim związana mogą się stać źródłem odrodzenia gospodarczego w mieście i przyczynić się do odnowy jego tkanki architektonicznej. To wtedy miało swój początek moje długotrwałe zainteresowanie Kazimierzem. Z tą dzielnicą Krakowa zapoznał mnie Zbigniew Zuziak, uczestniczący w tworzeniu planów jej zagospodarowania, zgodnie z którymi zarówno żydowskie, jak i chrześcijańskie dziedzictwo Kazimierza miało się stać katalizatorem odrodzenia tej dzielnicy, pozwalającym zarazem powiększyć w Krakowie obszar atrakcyjny pod względem turystycznym i rozrywkowym (do tej pory stosunkowo niewielki). Wizja ta odznaczała się wyjątkową kreatywnością i optymizmem, ponieważ w tym czasie Kazimierz był dzielnicą nieprzyjazną, ze zniszczoną zabudową i zdegradowaną infrastrukturą. Nie miał też zbyt wielu atrakcji, które mogłyby przyciągnąć turystów czy miłośników rozrywek. Ponowne odkrywanie żydowskiej przeszłości Kazimierza zaczęło się od kilku odnowionych synagog i dwóch restauracji nawiązujących atmosferą do dawnych lat. Nowe Centrum Kultury Żydowskiej zostało otwarte oficjalnie dopiero w 1993 roku. Również w 1993 roku na ekrany kin wszedł wyreżyserowany przez Stevena Spielberga film *Lista Schindlera* na podstawie książki Thomasa Keneally'ego z 1982 roku. Dzieło to w dużym stopniu przyczyniło się do spopularyzowania Kazimierza (zdjęcia kręcono głównie w tej dzielnicy, chociaż przedstawione wydarzenia rozgrywały się w Podgórzu). Przekształcanie się dzielnicy w obszar turystyki i rozrywki, zdynamizowany – ale nie zmonopolizowany – przez żydowskie dziedzictwo, było bardzo interesującym zjawiskiem. W latach 1994–2004 przeprowadzono tu wiele poważnych zmian w zakresie stanu architektury i eksploatacji terenów, zwłaszcza na ulicach Szerokiej i Józefa. Zmiany te zostały szczegółowo opisane w książce Moniki

5 G.J. Ashworth, *Heritage planning. Conservation as the management of urban change*, Groningen 1991 r.

6 *Managing historic cities*, red. Z. Zuziak, Kraków 1993.

7 *Heritage landscape*, red. M. Bogdani-Czepita, Kraków 1993.

Murzyn z 2006 roku⁸. Dzielnica stała się znakomitym przykładem konserwacji opartej na instrumentalnym wykorzystywaniu dziedzictwa, o czym była mowa w publikacjach *Tourist-historic city* z 1990 roku i *Heritage planning* z 1991 roku.

Kłopotliwe dziedzictwo

Pojęcie „kłopotliwego dziedzictwa” zostało zdefiniowane w tytule kolejnej książki, wydanej przez mck w 1996 roku⁹. Dotyczy ono sytuacji, w których brakuje spójności czy harmonii pomiędzy ludźmi a ich dziedzictwem – dziedzictwem, które uważają za własne lub z którym się utożsamiają. Brak spójnych powiązań w tym wypadku może mieć wiele przyczyn, takich jak przesiedlenia czy przeniesienie dziedzictwa uważanego przez ludzi na danym obszarze za ich własne. Dziedzictwo istniejące w określonym miejscu może być obce ludziom mieszkającym na tym terenie, ponieważ nie mają oni z nim powiązań (dla nich jest to dziedzictwo enklawowe, a dla tych, którzy się z nim identyfikują – dziedzictwo eksklawowe) lub woleliby nie mieć z nim powiązań ze względu na jego konotacje. Dziedzictwo może wywoływać poczucie dyskomfortu, niesmaku lub wyobcowania albo – przeciwnie – zadowolenia, przyjemności i przynależności. Stosunek ludzi do dziedzictwa może mieć charakter zarówno negatywny (identyfikowanie się ze stanowiskiem przeciwnym dziedzictwu), jak i pozytywny (identyfikowanie się z dziedzictwem). Jeśli dziedzictwo jest pewnym wyborem elementów przeszłości dokonywanym w teraźniejszości, to niektóre kwestie historyczne z definicji w tym wyborze się nie mieszczą. Dlatego też dziedzictwo i pamięć są nierozzerwalnie związane ze swoimi przeciwieństwami: wydziedziczeniem i zapomnieniem.

Idea dysonansu podkreśla zatem problemy związane z rozbieżnością, brakiem spójności i zgodności. Ludzie rozwiązują tego rodzaju problemy poprzez dostosowywanie wzorców zachowań tak, aby zmniejszyć dyskomfort psychiczny i zwiększyć spójność tych zachowań, o czym w 1957 roku pisał Leon Festinger w książce poświęconej psychologii behawioralnej¹⁰, z której wywodzi się koncepcja dysonansu poznawczego. Powszechny charakter tego problemu i jego znaczenie dla gospodarowania dziedzictwem stały się bardziej widoczne, kiedy dzięki skutecznej działalności udało się poszerzyć zakres i cele ochrony zabytków.

Oczywiście Polska nie jest jedynym krajem, w którym istnieje tyle kontrowersyjnych kwestii. Jej położenie w Europie i burzliwa historia, również najnowszą, sprawiają jednak, że pod tym względem stanowi wyjątkowo bogate źródło przykładów. Można było to zobaczyć chociażby podczas warsztatów mck, które odbyły się w 1992 roku w regionie Spiš / Spisz / Zips / Szepesség, obejmującym obszary po obu stronach granicy polsko-słowackiej – same nazwy tego regionu w tylu językach pokazują, jak wielka była jego historyczna różnorodność etniczna.

Niewiele jest wydarzeń historycznych, których pamięć (i sposób czczenia tej pamięci) może wzbudzić więcej kontrowersji niż Holokaust narodu żydowskiego w latach 1933–1945. Uwzględniając to, że przed wojną w Polsce żyła najliczniejsza w Europie mniejszość żydowska i że z tego właśnie powodu wiele najważniejszych obiektów związanych z Zagładą znalazło się na terytorium tego kraju, interpretacja Holokaustu jako elementu dziedzictwa ma wagę o skali światowej.

⁸ M. Murzyn, Kazimierz. *Środkowoeuropejskie doświadczenie rewitalizacji*, Kraków 2006.

⁹ *The historical metropolis. A hidden potential*, red. J. Purchla, Kraków 1996.

¹⁰ L. Festinger, *Teoria dysonansu poznawczego*, tłum. J. Rydlewska, Warszawa 2007 (wyd. oryg. 1957).

W Polsce, podobnie jak w innych państwach postsowieckiej Europy Środkowej i Wschodniej, zmiana perspektywy politycznej związana z zakończeniem epoki zimnej wojny wywarła ogromny wpływ na sposób postrzegania Holocaustu. W propagandzie reżimu komunistycznego Zagłady nie dotknęła jedynie Żydów, była zbrodnią na ludzkości, a najważniejszymi ofiarami nazizmu, uważanego przez komunistów za szczególnie brutalną odmianę kapitalizmu, byli polscy obywatele – przedstawiciele proletariatu. W obozach więziono nie tylko Żydów, ponieważ niektórzy trafiali tam ze względu na swoje poglądy, a nie narodowość. Żydzi nie byli też jedyną grupą etniczną, którą zamierzano zlikwidować, a wielu zamordowanych Polaków należało do Kościoła katolickiego. W oczach licznych zwiedzających utożsamiających się z ofiarami żydowskimi obecność nieżydowskich symboli w obozie, czy to chrześcijańskich, czy to socjalistycznych, umniejszała znaczenie ich historii i kwestionowała nadrzędność cierpień Żydów. Postawienie w obozie w Oświęcimiu w 1979 roku dużego krzyża, a potem założenie klasztoru karmelitanek w 1984 roku, wywołało protesty odwiedzających. Sprzeciwiły się temu również władze Izraela. Żądania usunięcia krzyża spotkały się z oporem miejscowej ludności, która postawiła tam kolejne krzyże, już bez administracyjnego pozwolenia. Klasztor przeniesiono w 1993 roku, a krzyże zostały usunięte przez polskie władze w 1999 roku. Nadal jednak kwestią drażliwą pozostają różnice między postrzeganiem tego dziedzictwa przez zwiedzających, z których wielu identyfikuje się z ofiarami żydowskimi, oraz przez przychylające się do ich poglądów obce rządy a punktem widzenia miejscowego społeczeństwa, które czuje się odsunięte od tej części dziedzictwa, czasem zaś ma poczucie, że obciąża się je zarzutem współudziału w ludobójstwie. Z obu stron padały zarzuty – o antysemityzm i antypolonizm. Sprawa znów stała się głośna w 2007 roku, kiedy wskutek starań polskiego rządu UNESCO zmieniło nazwę tego miejsca na *Liście światowego dziedzictwa z „obozu koncentracyjnego Auschwitz”* na „Auschwitz-Birkenau. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady”. Gdy w 2009 roku ukradziono słynny napis z bramy obozowej, w Polsce i na całym świecie wywołało to duże wzburzenie, a także obawy przed możliwym nawrotem konfliktów narodowościowych. Na szczęście niepokoje te złagodziło szybkie odzyskanie zabytku i nieideologiczne motywy kradzieży – ale nie wiadomo, jakie może to mieć skutki w przyszłości.

Dysonans pojawia się także wtedy, gdy dziedzictwo jest użytkowane niesubtelnie, a zdaniem niektórych nawet niestosownie. W administrowaniu zabytkami problem ten znany jest już od dawna i odnosi się do bardzo zwykłych, trywialnych kwestii. Na przykład w bazylice Mariackiej na Rynku Głównym utworzono osobne wejścia i przejścia dla turystów (z założeniem, że nie przychodzą tam oni w celach religijnych) oraz dla wiernych pragnących się pomodlić. W ten sposób chciano uniknąć, przynajmniej częściowo, konfliktów związanych z użytkowaniem świątyni. Poważniejszym problemem jest rozwijająca się w Krakowie turystyka, której celami są obiekty związane z Holocaustem. Niekiedy nazywa się ją „turystyką schindlerowską”, co wyraża mieszane odczucia innych turystów i samych mieszkańców w tej kwestii. Pomysł urynkowania turystyki związanej z Holocaustem i innych niż tradycyjne produktów dziedzictwa w nowo utworzonej sieci obiektów doprowadził do powstania tego, co Tim Cole nazywa „Auschwitzlandem”¹¹, łączącym „wędrowkę po śladach

¹¹ T. Cole, *Selling the Holocaust. From Auschwitz to Schindler. How history is bought, packaged, and sold*, New York 1999, s. 111.

Schindlera” wyremontowanymi ulicami żydowskiego getta na Kazimierzu i wizytę w muzeum Fabryka Schindlera w Podgórzu ze zwiedzaniem obozów Auschwitz-Birkenau. W podobny sposób tam, gdzie jest to możliwe, łączy się w urozmaicone produkty turystyczne na przykład zwiedzanie zabytków Krakowa i obozu Auschwitz. Produkt taki zestawia ze sobą pozornie niespójne składniki i sprowadza zwiedzanie obozów do jednodniowej wycieczki w ramach szerszej oferty turystycznej. Część użytkowników może wszak uznawać, że tego rodzaju brak spójności w ofercie lub w ogóle eksploatacja turystyczna dziedzictwa i zachowania stricte turystyczne uwłaczają temu dziedzictwu.

Ekspansja i poszerzanie zakresu dziedzictwa

Na przełomie xx i xxi wieku doszło do wielu zmian, których korzenie sięgają początku lat dziewięćdziesiątych. Zmiany te miały związek ze stałym rozwojem turystyki i jej wpływem na tkankę miejską oraz funkcje centrum. Chociaż nadal ważną rolę odgrywała tradycyjna turystyka kulturowa oparta głównie na sieci zabytków, a także na nowszej atrakcji w postaci żydowskiego Kazimierza, rynek turystyczny nie tylko się rozwijał, ale przede wszystkim coraz bardziej się różnicował. Dzięki modernizacji portu lotniczego w Balicach otwarto nowe bezpośrednie połączenia do miast w Europie Zachodniej i ściągnięto tanie linie lotnicze, takie jak Ryanair, EasyJet i AirBerlin, powiększono także bazę hotelową. Oba te czynniki dały początek nowej erze turystycznego rozwoju miasta, które zaczęło być celem dla zwiedzających, wywodzących się ze zdecydowanie odmiennych segmentów rynku. Oprócz starszych i gotowych wydać więcej pieniędzy miłośników kultury w Krakowie pojawili się też młodszy turyści, którzy wydają mniej i szukają raczej rozrywki. Budzi to konsternację wielu krakowian, którzy coraz częściej narzekają nie tylko na problemy wynikające ze wzrostu liczby turystów, ale również na skutki obniżania poziomu turystyki przez jej umasowienie. Przemiany te można było zaobserwować zwłaszcza w zmieniającej się strukturze usług na ulicy Floriańskiej, gdzie eleganckie butikie są wypierane przez tańsze sklepy z odzieżą i bary fastfoodowe.

Zmiany w charakterze turystyki i ich potencjalne skutki zostały ukazane w publikacji Międzynarodowego Centrum Kultury z 2001 roku, optymistycznie zatytułowanej *Od świata granic do świata horyzontów*. Znalazł się w niej mój artykuł *Dziedzictwo a turystyka. Zarządzanie kryzysem zasobów*¹², w którym opisywałem konsekwencje tych zmian dla zagospodarowania przestrzeni miejskiej.

W 2000 roku książka *Tourist-historic city*¹³ została całkowicie przeredagowana. Tym razem zawarliśmy w niej analizy teoretyczne zmian i konkretnych przypadków w kończącej się dekadzie. W tym samym roku opublikowałem również we współpracy z Brianem Grahamem i Johnem Tunbridge'em pozycję *A geography of heritage*¹⁴. Staraliśmy się w niej połączyć różnorodne kwestie dotyczące dziedzictwa, którymi interesowano się w latach dziewięćdziesiątych. Chodziło o stworzenie syntetycznej, zrównoważonej prezentacji (jak sugerował sam podtytuł książki) ekonomicznych, kulturalnych i politycznych zastosowań dziedzictwa, wcześniej badanych i eksploatowanych jako odrębne

¹² Zob. G.J. Ashworth, *Dziedzictwo a turystyka. Zarządzanie kryzysem zasobów*, [w:] *Od świata granic do świata horyzontów*, red. J. Purchla, Kraków 2001, s. 220–222.

¹³ G.J. Ashworth, J.E. Tunbridge, *The tourist-historic city: retrospect and prospect of managing the heritage city*, London 2000.

¹⁴ B.J. Graham, G.J. Ashworth, J.E. Tunbridge, *Geography of heritage. Power, culture and economy*, London 2000.

zjawiska. W publikacji MCK z 2003 roku *Europa Środkowa. Nowy wymiar dziedzictwa* zaprezentowano szczegółowo te zmiany, a mój artykuł *Paradygmaty i paradoksy planowania przeszłości*¹⁵ był kolejną próbą ujęcia zmieniającego się świata dziedzictwa i jego użytkowania w obrębie teorii bardziej złożonej i pod wieloma względami bardziej paradoksalnej niż prostsze, bardziej ograniczone założenia z lat dziewięćdziesiątych.

Polskim przykładem, z którym miałem okazję wówczas się zapoznać i który znakomicie ilustruje „możliwości i pułapki” związane z dziedzictwem i rozwojem, było socjalistyczne miasto – Nowa Huta. Powstające w całym bloku wschodnim sowieckie czy socjalistyczne miasta miały być narzędziami kształtowania nowego, skutecznie funkcjonującego socjalistycznego społeczeństwa, łączącymi zasady determinizmu architektonicznego i społecznego (rezolucja Krajowej Partijnej Narady Architektów z 1949 roku). Oznaczało to otwarte zanegowanie idei zabytkowych miast europejskich i ich nieważnego i odrzucającego dziedzictwa. Nowe miasta miały być wolne od religijnego i politycznego bagażu ideologicznego przeszłości.

Spośród tych wszystkich miast Nowa Huta wywiera chyba największe wrażenie dzięki wspaniałej, monumentalnej zabudowie i renesansowemu układowi z gwiazdiście rozbiegającymi się ulicami. Założono ją z premedytacją tuż obok Krakowa, aby stworzyć przeciwwagę dla dawnej stolicy Polski, nadal będącej ważnym ośrodkiem religijnym, politycznym i kulturalnym. Ekonomiczną racją bytu Nowej Huty był hutniczy kombinat noszący imię Lenina, zatrudniający w latach siedemdziesiątych, czyli w szczytowym okresie swojego rozwoju, czterdzieści trzy tysiące pracowników. Miasto miało reprezentować nową uprzemysłowioną Polskę, zamieszkaną przez nowy proletariats przemysłowy. Miało też stanowić zdecydowany kontrast społeczny i gospodarczy z katolickim, intelektualnym Krakowem.

Jako że kościoły w oczach władz symbolizowały nacjonalistyczną, klasową i zabobonną dawną Polskę, w Nowej Hucie nie było dla nich miejsca. Jednak robotnicy, których rekrutowano do pracy w kombinacie, pochodzili głównie z okolicznych wsi i byli praktykującymi katolikami. Między władzami a nowymi mieszkańcami wywiązała się prawdziwa walka o kościół dla dziesiątków tysięcy wiernych. Mimo wrogiego nastawienia władz od 1957 roku organizowano msze pod gołym niebem. Dopiero w 1977 roku wzniesiono Arkę – kościół, który stał się szybko symbolem i ośrodkiem opozycji. Ironią losu było to, że miasto zbudowane jako przyczółek socjalizmu stało się ośrodkiem ruchu oporu przeciwko reżimowi. Znakiem tego oporu może być uporczywe dewastowanie pomnika Lenina w pobliżu placu Centralnego. Pomnik ten ostatecznie usunięto w 1989 roku.

Nowa Huta i inne podobne miasta utraciły znaczenie ideologiczne dzięki transformacji politycznej, a dziś łączą się z nimi ważne problemy dotyczące ich zabytkowego charakteru. Skala i monumentalność budynków oraz same projekty urbanistyczne przemawiają za ochroną tej architektury. Po stronie minusów figurują koszty renowacji liczących ponad pięćdziesiąt lat obiektów, standard mieszkań nieodpowiadający współczesnym oczekiwaniom i kontrowersje wzbudzone przez tego rodzaju pamiątki przeszłości. Niemniej jednak dziedzictwo miast takich jak Nowa Huta obejmuje zarówno kwestie związane z nieudanym komunistycznym eksperymentem społecznym, jak i z ruchami przeciwstawiającymi

¹⁵ Zob. G.J. Ashworth, *Paradygmaty i paradoksy planowania przeszłości*, [w:] *Europa Środkowa. Nowy wymiar dziedzictwa. Materiały międzynarodowej konferencji zorganizowanej w dniach 1–2 czerwca 2001*, red. J. Purchla, Kraków 2002, s. 109–122.

się temu eksperymentowi. Turystyka nie jest w Nowej Hucie nowym zjawiskiem: miasto od samego początku było wizytówką nowego reżimu i znajdowało się na oficjalnej liście obiektów, które należało zwiedzić, zazwyczaj na zasadzie przeciwwagi dla królewskiego Krakowa. Dziś bolesne czy niewygodne wspomnienia zacierają się, ustępując miejsca ciekawości i nostalgii. Dzięki temu coraz popularniejsze stają się „trabantowe” wycieczki po Nowej Hucie, podczas których zwiedzający mogą poznać życie w okresie od lat pięćdziesiątych do osiemdziesiątych, podziwiać architekturę dzielnicy, obejrzeć przedmioty życia codziennego, ówczesne ubrania i design. Nie uważa się już, że głosy nawołujące do przywrócenia pomnika Lenina w Nowej Hucie stanowią obrazę przeszłości czy ekscentryczny kaprys. „Turystyka socjalistyczna” w Nowej Hucie stała się – obok „turystryki holokaustowej” na Kazimierzu – kolejnym elementem krakowskiej oferty turystycznej, wcześniej obejmującej jedynie zabytkowe Stare Miasto.

Różnorodność i fragmentaryczność przeszłości

W pierwszej dekadzie XXI wieku Polska stała się integralną częścią zmieniającej się Europy. W tym czasie dojrzewały nowe postkomunistyczne struktury polityczne i administracyjne, rozwijała się gospodarka rynkowa. Polska starała się zachować równowagę między odkrywaną na nowo polską tożsamością a tożsamością europejską i pluralizmem społecznym. Trudne, często bardzo bolesne przeżycia z czasów wojny oraz z powojennych lat komunizmu stawały się częścią przeszłości, a dotyczące ich wspomnienia można już było postrzegać w bardziej obiektywny sposób.

W tym okresie w społeczeństwach państw zachodnich dały o sobie znać dwie ważne tendencje, które w coraz większym stopniu wpływały na charakter miast i ich zagospodarowanie. Pierwszą można zdefiniować jako społeczną pluralizację, która łączyła się z globalizacją gospodarczą i polityczną. Chociaż społeczeństwa zawsze miały do pewnego stopnia i na wielu poziomach charakter pluralistyczny, idea dziewiętnastowiecznego państwa narodowego jako niezależnej, niepodzielnej i jednorodnej społeczności z wartościami podzielanymi przez wszystkich jej członków straciła w dużej mierze na aktualności.

Obok pluralizacji postępowała mocno z nią związana fragmentaryzacja społeczeństwa, której odzwierciedleniem była równoczesna fragmentacja jego dziedzictwa. Często nazywa się to zjawisko postfordyzmem (w odniesieniu do jego aspektów gospodarczych) i indywidualizacją (w odniesieniu do aspektów społeczno-psychologicznych). Trudniej było przyporządkowywać ludzi do oczywistych kategorii kulturalnych, socjoekonomicznych lub ideologicznych. Zjawisko to próbowano określić uniwersalnym terminem postmodernizmu, który właśnie wtedy zaczął się upowszechniać. Niewiele mówi on o znaczeniu tego fenomenu, opisuje jedynie reakcję sprzeciwu wobec wcześniejszego modernizmu ekonomicznego, społecznego czy architektonicznego. Konsekwencje tych zmian dla kulturowego dziedzictwa publicznego były dalekosiężne i do dziś są przepracowywane przez podmioty zajmujące się tą problematyką. Tymczasem już dziś dziedzictwo o bardziej zróżnicowanym charakterze odbiera się na zasadzie indywidualnego przeżycia.

Pod koniec 2007 roku wyszła drukiem książka *Pluralizing pasts*¹⁶, w której ukazano modele społeczeństw pluralistycznych i ich powiązania z dziedzictwem

¹⁶ G.J. Ashworth, B.J. Graham, J.E. Tunbridge, *Pluralising pasts. Peritage, identity and place in multicultural societies*, London 2007.

publicznym, rozumianym jako zwierciadło tych społeczeństw i jednocześnie jako narzędzie służące do ich kształtowania.

O tych przemianach traktowały trzy publikacje MCK z tego okresu. *Dziedzictwo a transformacja* Jacka Purchli¹⁷ było książką w dużej mierze retrospektywną, która ukazywała piętnastoletnią działalność MCK na tle zmian instytucjonalnych w Polsce i w Europie Środkowej. W 2007 roku ukazała się książka *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania* (pod redakcją M. Murzyn i J. Purchli), w której przedstawiono się z podejścia z retrospektywnego na wybiegające w przyszłość. W zamieszczonym w niej artykule *Sfragmentaryzowane dziedzictwo. Sfragmentaryzowany instrument sfragmentaryzowanej polityki*¹⁸ zgodziłem się z tezą, że są z tym związane pewne możliwości. Wskazywałem jednak także na dysproporcję pomiędzy naszą wiedzą o tych możliwościach a ograniczonym potencjałem, jakim dysponują instytucje i inne podmioty, które chcą je wcielić w życie.

Szczególnie trafnymi przykładami są tutaj dwie kwestie związane z objazdami, w których wówczas brałem udział. Dzięki Jackowi Purchli dowiedziałem się o istnieniu cmentarzy wojskowych w austriackiej niegdyś Galicji. Cmentarze te powstały w związku z ofensywą tarnowsko-gorlicką z 1915 roku, przeprowadzoną przez państwa centralne. Stanowią one materialną ilustrację tragicznego wymiaru ważnego problemu związanego z dziedzictwem: nekropolie te zostały świadomie założone jako element dziedzictwa, lecz ideologia i system władzy, których były owocem i które miały upamiętniać, przestały istnieć zaledwie trzy lata później. Państwa narodowe, które powstały na gruzach imperiów Habsburgów, Romanowów i Hohenzollernów, nie rościły sobie praw do tego dziedzictwa – dla nich było ono niepotrzebnym bagażem. Bardzo interesującą kwestią jest to, co powinniśmy zrobić z dziedzictwem, do którego nikt się nie przyznaje i które z definicji nie jest dziedzictwem, dopóki ktoś nie zacznie się z nim identyfikować.

Drugi przypadek, również dotyczący południowo-wschodniej części Polski, wiąże się z dziedzictwem jednej z tych licznych społecznych i etnicznych grup w Europie Środkowo-Wschodniej, których definicje i opisy są wieloznaczne lub wręcz ze sobą sprzeczne. Grupy takie, żyjące wśród zmiennych, pojawiających się nagle ruchów nacjonalistycznych, ruchomych granic i niestabilnych struktur państwowych, podlegały oczywiście wielu zagrożeniom. Łemków (czy też Rusinów, Rusnaków lub Rutenów, jako że nawet ich nazwa jest sporna), zamieszkujących rozległe tereny w Karpatach, uważa się niekiedy za zachodni przyczółek ludów mówiących dialektem języka ukraińskiego i przedstawicieli chrześcijaństwa wschodniego (przy czym Rusnaków różniło od Ukraińców wyznanie greckokatolickie) albo za jedną z wielu polskich grup etnograficznych (obok na przykład Bojków), określanych zbiorczym mianem „górali”. To, jakie podejście się przyjmuje, zależy od politycznych planów danego państwa narodowego. Do dziedzictwa Łemków należy ich ludowa kultura – język, stroje, kuchnia – a jego przejawem jest coroczny festiwal w Zdyni – Watra. W skansenie w Nowym Sączu (Sądecki Park Etnograficzny) prezentuje się ich kulturę materialną jako barwne tradycje prostej ludności chłopskiej. Takie folklorystyczne jej traktowanie podoba się zwłaszcza turystom z diaspory łemkowskiej z Ameryki

17 J. Purchla, *Dziedzictwo a transformacja*, Kraków 2005.

18 Zob. G.J. Ashworth, *Sfragmentaryzowane dziedzictwo. Sfragmentaryzowany instrument sfragmentaryzowanej polityki*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. M. Murzyn, J. Purchla, Kraków 2007, s. 29–42.

Północnej. Kontrowersyjność tego dziedzictwa wynika z jego niejednoznacznej pozycji w kontekście napięć polsko-ukraińskich i zmian granic. Konflikty z tym związane doprowadziły w 1947 roku do brutalnej czystki etnicznej. Podczas akcji „Wisła” na obszarach nadgranicznych przeprowadzono masowe wywózki, które objęły około dwustu tysięcy Łemków (przy czym po 1957 roku wielu z nich powróciło w rodzinne strony). Pamięć o tym nadal pozostaje sprawą raczej prywatną niż państwową, choć przy wielu cerkwiach greckokatolickich wzniesiono w ostatnich latach pomniki upamiętniające wysiedlenia mieszkańców. Wciąż jest to kwestia drażliwa, ponieważ stosunki między Polską a Ukrainą są nadal delikatne, a nie tak dawno jeszcze bardziej skomplikowało je oparcie granicy Unii Europejskiej na granicy polsko-ukraińskiej.

Podsumowanie

W niniejszych rozważaniach najważniejszą kwestią, widoczną wyraźnie w tej dość fragmentarycznej opowieści o mojej współpracy z мск niemal od początku istnienia tej instytucji, jest zmiana. Chciałbym podkreślić, że nie dążyłem tu do przedstawienia wyczerpującego, bezstronnego sprawozdania z działalności мск. Zależało mi raczej na dokonaniu przeglądu moich doświadczeń, które stały się możliwe dzięki Międzynarodowemu Centrum Kultury.

Pierwszym tłem dla tych doświadczeń były zmiany ekonomiczne i polityczne w Polsce traktowanej jako część Europy Środkowo-Wschodniej. Dwie ostatnie dekady to najbardziej burzliwe i najważniejsze lata w całej powojennej historii Polski. Drugim tłem były przemiany idei o eksploatacji i znaczeniu przeszłości w czasach współczesnych.

Hasło „dziedzictwo i pamięć” rodzi pytania: jakie to dziedzictwo, na jakim przestrzennym poziomie się plasuje – lokalnym, narodowym, kontynentalnym czy światowym, czyje to dziedzictwo, czyja pamięć, indywidualna czy zbiorowa, i kto tworzy tego rodzaju pamięć oraz w jakim celu to robi. Odwrotnością dziedzictwa i pamięci jest wydziedziczenie i zapomnienie. Jako że dziedzictwo jest z konieczności selektywne na wielu poziomach i w licznych składających się na nie procesach, logicznym wnioskiem jest stwierdzenie, że wybory z tym związane obejmują również pomijanie niektórych elementów. W tym wypadku nie da się uniknąć decyzji, czego mamy nie pamiętać, co ma być zapomniane i kto tym samym będzie pozbawiony dziedzictwa. Dlatego właśnie dziedzictwo zawsze będzie miało zmienny, niestabilny charakter.

Kwestie te bardzo mnie w tym okresie interesowały i nadal są dla mnie ważne. Dzięki owocnej współpracy, jaką udało mi się nawiązać z Międzynarodowym Centrum Kultury, stały się też istotną częścią mojego własnego dziedzictwa intelektualnego.

Z angielskiego przełożyła Marta Duda-Gryc

Tekst został napisany do tomu jubileuszowego 50/20. *Szkice i eseje na dwudziestolecie Międzynarodowego Centrum Kultury* (red. J. Purchla, Kraków 2011). Wszedł także do dokonanego przez G.J. Ashwortha wyboru esejów i artykułów *Planowanie dziedzictwa* (Kraków 2015), który ukazał się jako czwarty tom w serii *Heritologia* pod redakcją J. Purchli.

KALENDARIUM

10/01 Polska Akademia Umiejętności. Wykład prof. Jacka Purchli *Kraków na Liście światowego dziedzictwa UNESCO*, odbywający się w ramach cyklu Zdobywamy Odznakę Przyjaciela Krakowa, organizowany przez Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa

12/01 Spotkanie Grupy Roboczej Ekspertów ds. Dziedzictwa Kulturowego Krajów Grupy Wyszehradzkiej

15/01 *Franciszek Mączyński i przebudowa katedry ormiańskiej we Lwowie* – wykład dr. Michała Wiśniewskiego towarzyszący wystawie *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy*

17/01 Wrocław. Udział prof. Jacka Purchli w ceremonii otwarcia Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016

20–22/01 Ferie w MCK – zajęcia edukacyjne dla dzieci w ramach programu edukacyjnego wystawy *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*

21/01 *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis i obłoki* – wykład prof. Radosława Okulicz-Kozaryna towarzyszący wystawie *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*

22/01 Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha. Udział prof. Jacka Purchli w obchodach Dnia Jedności Ukrainy

26/01 *Wokół twórczości Czesława i Oskara Miłoszów* – spotkanie z udziałem prof. Aleksandra Fiuta i dr. Mindaugasa Kvietkauskasa towarzyszące wystawie *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*

27–29/01 Ferie w MCK – zajęcia edukacyjne dla dzieci w ramach programu edukacyjnego wystawy *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*

28/01

Modernizm na Litwie – wykład Heleny Postawki-Lech towarzyszący wystawie *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*

29/01

Posiedzenie Rady Programowej Centrum i noworoczne spotkanie Przyjaciół i Partnerów mck

Od lewej: prof. Andrzej Rottermund, przewodniczący Rady Programowej mck, prof. Jacek Purchla, prof. Andrzej Wajda

Od prawej: amb. Jerzy Bahr, prof. Jerzy Hausner, dr Antoni Bartosz

Od prawej: prof. Andrzej Wajda, prof. Jacek Purchla, prof. Andrzej Rottermund, przewodniczący Rady Programowej mck

LUTY

- 2/02** Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Udział prof. Jacka Purchli w dyskusji panelowej *Dzielnice Krakowa*
- 5/02** *Europa widziana z zewnątrz*, udział prof. Jacka Purchli, dr Moniki Rydiger, dr. Michała Wiśniewskiego i Łukasza Galuska w seminarium polsko-japońskim, realizowanym w ramach wieloletniej współpracy mck z Tokyo University of Foreign Studies. Jednodniowa konferencja pozwoliła na wymianę doświadczeń i przedstawienie realizowanych w ostatnim czasie tematów badawczych przez przedstawicieli mck oraz pięcioro zaproszonych przedstawicieli tufts. Spotkanie prowadzili profesorowie Jacek Purchla i Taku Shinohara
- 11/02** Lublin. Udział dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik i dr. Michała Wiśniewskiego w wernisażu wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Muzeum Lubelskim

17-19/02

Czechy, Praga. Udział prof. Jacka Purchli w spotkaniu ministrów spraw zagranicznych państw Grupy Wyszehradzkiej, odbywającym się w związku z jubileuszem dwudziestopięciolecia v4. Podczas spotkania odbyła się prezentacja raportu podsumowującego dotychczasowe osiągnięcia oraz kierunki dalszej współpracy wyszehradzkiej. Raport został przygotowany przez zespół ekspertów, w skład którego wchodził prof. Jacek Purchla

19-20/02

Wrocław. Wizyta studyjna polskiej sieci Eurośroziemnomorskiej Fundacji Dialogu Kultur im. Anny Lindh w ramach projektu *Między mitem a rzeczywistością: miasta wielokulturowe w Polsce*

21/02

Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. *Kra-ków na przełomie XIX i XX wieku* – wykład prof. Jacka Purchli w ramach cyklu *Zdobywamy Odznakę Przyjaciela Krakowa*

23/02

Wernisaż wystaw *Ukraina. Czekając na bohatera*. Kostyrko, Rawski oraz *Majdan w obiektywie* Jakuba Szymczuka

MARZEC

1/03

Wernisaż wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

Prof. Jacek Purchla

Od lewej: dr Werner Köhler, konsul generalny Niemiec; konsul Isolde Felskau; dr hab. Andrzej Betlej, dyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie; prof. Wiesław Gumuła, dyrektor Narodowego Banku Polskiego oddział okręgowy w Krakowie; dyr. Agata Wąsowska-Pawlik

Od prawej: prof. Andrzej Białas, prezes Polskiej Akademii Umiejętności; dr Karolina Grodziska, dyrektor Biblioteki Naukowej PAU i PAN; dr Anna Olszewska, kuratorka wystawy; dr Krzysztof Krużel, Gabinet Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN

2-4/03

Austria, Wiedeń. Udział prof. Jacka Purchli w spotkaniu ekspertów ds. Znak Dziedzictwa Europejskiego. Prof. J. Purchla został w 2014 roku powołany przez Komisję Europejską na członka panelu ekspertów Znak Dziedzictwa Europejskiego (w kadencji trzyletniej). Zadaniem panelu eksper-

tów jest ocena i ewaluacja aplikacji miejsc ubiegających się o ten tytuł. Znak Dziedzictwa Europejskiego jest przyznawany obiektom – symbolom europejskiej historii i kultury, wzmacniającym integrację i poczucie przynależności do Unii Europejskiej

3/03 Oprowadzanie kuratorskie po wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

5/03 Spacer *Czas w mieście*, cz. 1, prowadzony przez Katarzynę Winiarczyk, towarzyszący wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

6/03 Centrum Kongresowe ICE Kraków. Udział prof. Jacka Purchli i dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w *Konercie muzyki filmowej na 90. urodziny Mistrza* (prof. Andrzeja Wajdy)

8/03 *Cena za Majdan. Ukraina dwa lata po* – dyskusja z udziałem dr. Pawła Kowala i kuratora wystawy dr. Andrzeja Grajewskiego towarzysząca wystawie *Majdan w obiektywie Jakuba Szymczuka*

9-11/03 Węgry, Budapeszt, Pecz. W związku z przygotowaniami do wystawy *Zsolnay. Węgierska secesja* w ramach Roku Kultury Węgierskiej w Polsce prof. Jacek Purchla i dyr. Agata Wąsowska-Pawlik zostali przyjęci przez dr. Pétera Hoppála, wiceministra ds. kultury w Ministerstwie Zasobów Ludzkich Węgier. Współpraca przy prezentacji dzieł manufaktury Zsolnay w Krakowie była także przedmiotem spotkania z Zsoltem Pávą, burmistrzem Pecz. Podczas wizyty na Węgrzech prof. J. Purchla i dyr. A. Wąsowska-Pawlik spotkali się także z prof. Györgyem Feketem, przewodniczącym Węgierskiej Akademii Sztuk, Tamássem Kucserą, sekretarzem generalnym Węgierskiej Akademii Sztuk, i Györgyem Szegő, dyrektorem Műcsarnok

10/03 Spotkanie z Jakubem Szymczukiem towarzyszące wystawie *Majdan w obiektywie Jakuba Szymczuka*

12/03

Spacer *Czas w mieście*, cz. 11, prowadzony przez Katarzynę Winiarczyk, towarzyszący wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

12-26/03

Japonia. Wizyta dr Moniki Rydiger, Łukasza Galuska i dr. Michała Wiśniewskiego w Tokio i Kioto w ramach wieloletniej współpracy MCK z Tokyo University of Foreign Studies (TUFS). Przedstawiciele MCK wzięli udział w kilku spotkaniach i projektach naukowych oraz wygłosili prelekcje podczas seminarium zorganizowanego na Uniwersytecie w Kioto (19/03) oraz konferencji *Constructing a new concept of European history from historical experiences of borderlands*, która została przygotowana przez TUFS (25/03). Przedstawiciele MCK mogli nawiązać bliższe kontakty i współpracę zarówno z partnerami z TUFS, jak i z innymi placówkami naukowymi w Japonii zajmującymi się Polską i Europą Środkową.

17/03

Co zrobić z supermocą? Ewolucja wizerunku bohatera w kulturze komiksowej w XX-XXI wieku – wykład Borysa Filonenki towarzyszący wystawie *Ukraina. Czekaając na bohatera*. Kostyrko, Rawski

17-19/03

Lublin. Wizyta studyjna polskiej sieci Eurośrodkziemnomorskiej Fundacji Dialogu Kultur im. Anny Lindh w ramach projektu *Między mitem a rzeczywistością: miasta wielokulturowe w Polsce*

22/03

Greifswald i jego muzeum – wykład dyrektora Uwego Schrödera i dr. Tomasza Ślepówrońskiego z cyklu *Miasto i muzeum* w ramach *Wykładów otwartych Akademii Dziedzictwa*

Od lewej: dr Tomasz Ślepowroński, dyr. Uwe Schröder

KWIECIEŃ

2/04

Spotkanie z artystami: Wołodymyrem Kostyrką i Jewhenem Rawskim, towarzyszące wystawie *Ukraina. Czekaając na bohatera*. Kostyrko, Rawski

Od lewej: Jewhen Rawski; dr Żanna Kornar, kuratorka wystawy; Wołodymyr Kostyrko

6/04 Centrum Kongresowe ICE Kraków. Udział prof. Jacka Purchli w II Europejskim Kongresie Samorządów pod hasłem *Współczesny samorząd – mieszkańcy, współpraca, innowacje*, zorganizowanym przez Urząd Miasta Krakowa. Prof. J. Purchla wystąpił w sesji *Rewitalizacja jako instrument strategicznego zarządzania miastem. Implikacje dla strategii rozwoju miasta*

7/04 *PauArt, czyli digitalizacja grafik i fotografii* – wykład Joanny Dziewulskiej towarzyszący wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

7-11/04 Portugalia, Braga, Porto, Fatima, Lizbona. Na zaproszenie Ambasady RP w Portugalii prof. Jacek Purchla prowadził cykl wykładów w ramach przygotowań do Światowych Dni Młodzieży

8/04 Wizyta studyjna muzealników z Charkowskiego Muzeum Literatury w mck; spotkanie z dr Moniką Rydiger, Edytą Gajewską i Heleną-Postawką-Lech

12-15/04 Belgia, Bruksela. Udział prof. Jacka Purchli w kolejnym spotkaniu ekspertów ds. Znak Dziedzictwa Europejskiego. Podczas spotkania wójt gminy Łużna Kazimierz Krok odebrał tablicę Znak Dziedzictwa Europejskiego nadaną cmentarzowi wojennemu nr 123 Łużna-Pustki

19/04 Warszawa. Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej. Udział dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w XVIII Forum Polsko-Niemieckim *25 lat dobrego sąsiedztwa – polsko-niemiecka wspólnota odpowiedzialności*

22/04 Jerzmanowice. Udział prof. Jacka Purchli w panelu dyskusyjnym *Miasto wielu aktorów*, odbywającym się w ramach symposium *Moje miasto, a w nim...*, zorganizowanego przez Wydziałową Indywidualną Ścieżkę Edukacyjną

22-24/04

Białystok. Wizyta studyjna polskiej sieci Eurośródlądowej Fundacji Dialogu Kultur im. Anny Lindh w ramach projektu *Między mitem a rzeczywistością: miasta wielokulturowe w Polsce*

Udział mck w 5. Międzynarodowych Targach Książki w Białymstoku

23/04

Katowice. Spotkanie w Księgarni ArtBook promujące książkę *Form Follows Freedom. Architektura dla kultury w Polsce 2000+*. Z Tomaszem Malkowskim rozmawiał Łukasz Galusek

23-24/04

Warszawa. Warsztaty Akademii Dziedzictwa z zakresu zarządzania instytucjami kultury

24/04

Wrocław. Udział prof. Jacka Purchli w inauguracji Światowej Stolicy Książki UNESCO Wrocław 2016

26/04

Dlaczego Rumunia jest inna? – z prof. Lucianem Boią rozmawia Łukasz Galusek. Spotkanie promujące książkę pod tym samym tytułem, która ukazała się w serii Biblioteka Europy Środką

Urząd Miasta Krakowa. Udział dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w posiedzeniu Komisji Kultury Rady Miasta Krakowa – prezentacja MCK

27/04

Katowice. *Dlaczego Rumunia jest inna?* – z prof. Lucianem Boią rozmawia Łukasz Galusek. Spotkanie w Bibliotece Śląskiej promujące książkę *Dlaczego Rumunia jest inna?*, która ukazała się w serii Biblioteka Europy Środka

28/04

Publiczna prezentacja polskiej wersji encyklopedii internetowej *Polski Petersburg* (www.polskipetersburg.pl) dokonana przez dr. Hieronima Gralę (UW), głównego redaktora encyklopedii, i dr Beatę Nykiel, koordynatorkę projektu i redaktorkę prowadzącą polskiej wersji encyklopedii. Prezentacji towarzyszył wykład otwarty dr. Dariusza Konstantynowa (UG i IH PAN) *Siemiradzki i inni. Polacy w kręgu petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych w XIX i na początku XX wieku*

29/04

Robocze spotkanie polskiego i rosyjskiego zespołu redakcyjnego encyklopedii internetowej *Polski Petersburg* z udziałem po stronie polskiej: dr Beaty Nykiel, dr. Hieronima Grali, dr. Dariusza Konstantynowa i dr. Mikołaja Banaszkiewicza, redaktora wspomagającego, a po stronie rosyjskiej: Olega L. Leikinda, zastępcy dyrektora wykonawczego Międzynarodowej Fundacji Charytatywnej im. Dmitrija Lichaczowa (FL), koordynatora i głównego redaktora encyklopedii *Polski Petersburg* po stronie FL, oraz dr. hab. Dmitrija J. Siewieruchina, prof. Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Aleksandra I. Hercena, członka zespołu redakcyjnego FL

Warszawa. *Dlaczego Rumunia jest inna?* – z prof. Lucianem Boią rozmawia dr hab. Błażej Brzostek. Spotkanie w Domu Spotkań z Historią promujące książkę *Dlaczego Rumunia jest inna?*, która ukazała się w serii Biblioteka Europy Środka

30/04

Warsztaty robienia zielników z dr. Piotrem Klepackim towarzyszące wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

MAJ

5/05 *Kamienica „Pod Kruki” – historia i pamięć* – seminarium zorganizowane w ramach jubileuszu dwudziestopięciolecia mck, koncentrujące się w całości na siedzibie mck – kamienicy przy Rynku Głównym 25. Z referatami wystąpili: dr Kamila Follprecht, prof. dr hab. Adam Małkiewicz, prof. dr hab. Jacek Purchla, dr Michał Wiśniewski

6/05 Lichwin. Udział dr Beaty Nykiel w konferencji historycznej *Cmentarze z I wojny światowej na terenie Gminy Pleśna i powiatu tarnowskiego. Odnowa – ochrona – pamięć* połączonej z poświęceniem cmentarza wojennego nr 185 „Głowa Cukru” w Lichwinie

7-8/05 *Dobre Cechy Krakowa* – spacer szlakiem ginących zawodów w Krakowie towarzyszący wystawie *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

12/05 *Kulturalny atlas ptaków* – wykład Michała Kruszony zapowiadający wystawę *Max Ernst. Sny ornitologa*

Collegium Novum uJ. Udział prof. Jacka Purchli w Świącie Uniwersytetu Jagiellońskiego, w ramach którego odbyło się uroczyste posiedzenie Senatu oraz wręczenie Złotego Medalu „Plus Ratio Quam Vis” doktorowi honoris causa uJ Andrzejowi Wajdzie

19-22/05 Udział mck w 7. Warszawskich Targach Książki

29/05 Inauguracja jubileuszu dwudziestopięciolecia mck połączona z wernisażem wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*. W otwarciu uczestniczył m.in. Jarosław Sellin, sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jarosław Sellin, sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zwiedza wystawę w towarzystwie jej kuratorki dr Moniki Rydiger

Ivan Škorupa, konsul generalny Republiki Słowackiej

Ryszard Krynicki

30-31/05

Konferencja jubileuszowa *Kraków i świat*, na którą składało się sześć debat: *Kraków w Europie Środka*, *Kraków z oddali*, *Kraków w literaturze*, *Kraków miastem dziedzictwa*, *Kraków miastem przyszłości*, *Miasto a kultura*, a także rozmowa Joanny Ugniewskiej z Claudiem Magrisem *Od eseju do fikcji literackiej – Triest, Europa Środkowa i mit habsburski* oraz wykład zamykający Charlesa Landry'ego *Kraków – miastem ambicji*

Panel *Kraków w Europie Środka*, od lewej: prof. Jacek Purchla, dr Emil Brix, prof. Simona Škrabec

Od lewej: dr Erhard Busek, prof. Larry Wolff

Od lewej: prof. Joanna Ugniewska, prof. Claudio Magris

Charles Landry

CZERWIEC

2-3/06

Belgia, Bruksela. Udział prof. Jacka Purchli w ostatnim posiedzeniu panelu ekspertów ds. Znak Dziejstwa Europejskiego. Prof. J. Purchla zakończył swoją trzyletnią kadencję eksperta

2-5/06

Udział MCK w 3. Bratysławskim Festiwalu Książek **BRAT**

4/06

Spacer ornitologiczny ze Stanisławem Łubieńskim towarzyszący wystawie *Max Ernst. Sny ornitologa*

5/06

Urodziny MCK – dzień otwarty z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia MCK

Po wystawie *Max Ernst. Sny ornitologa* oprowadza jej kuratorka dr Monika Rydiger

5-6/06

Collegium Novum UJ. Udział prof. Jacka Purchli w uroczystej sesji naukowej z okazji 90. urodzin Andrzeja Wajdy. Prof. J. Purchla moderatorem panelu *Andrzej Wajda w przestrzeni wizualnej*, z udziałem: prof. Małgorzaty Komorowskiej, prof. Wojciecha Marczewskiego, dr Agnieszki Morstin

8-9/06

Collegium Maius UJ. Udział prof. Jacka Purchli w konferencji *Polsko-chorwackie związki na przestrzeni wieków: historia, kultura, literatura*

9/06

Surrealizm. Imaginacje i mitologie – wykład dr Moniki Rydiger towarzyszący wystawie *Max Ernst. Sny ornitologa*

10/06

Delegacja z Ministerstwa Edukacji Białorusi; spotkanie z dyr. Agatą Wąsowską-Pawlik i dr Żanną Komar

Warszawa. Prof. Jacek Purchla, przewodniczący Polskiego Komitetu ds. UNESCO, podjął Irinę Bokovą, dyrektor generalną UNESCO. Spotkanie dotyczyło starań Polski o organizację 41. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa w Krakowie w lipcu 2017 roku

11-12/06

Udział MCK w I. Festiwalu Pięknej Książki w Rzeszowie

13/06

Centrum Kongresowe ICE Kraków. Udział prof. Jacka Purchli, Reginy Pytlik i dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w uroczystej Gali Jubileuszowej pięćdziesięciolecia Międzynarodowego Biennale i Triennale Grafiki w Krakowie, podczas której Międzynarodowemu Centrum Kultury został wręczony Medal Pięćdziesięciolecia Międzynarodowego Biennale i Triennale Grafiki w Krakowie

16/06

Kultura jako przestrzeń współpracy polsko-niemieckiej w kontekście 25-lecia traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy – panel dyskusyjny zorganizowany wspólnie z Konsulatem Generalnym Republiki Federalnej Niemiec w Krakowie dla uczczenia 25. rocznicy podpisania traktatu

20/06

Posiedzenie Rady Programowej MCK

20-25/06

Seminarium Rady Programowej MCK *Przestrzeń kulturowa Europy Środkowej. Dolny Śląsk*

W Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu

Przed Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju

W zrewitalizowanej dawnej kopalni Julia w Wałbrzychu, obecnie Centrum Nauki i Sztuki

Na dziedzińcu zamku w Brzegu z Pawłem Kozerskim, dyrektorem Muzeum Piastów Śląskich

23/06

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy Max Ernst. Sny ornitologa

Wrocław. Wernisaż wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Muzeum Architektury

Dr Jerzy Ilkosh, dyrektor Muzeum Architektury we Wrocławiu

25/06

Gramatyka zachowania. Warsztaty kompetencji międzykulturowych – szkolenie zorganizowane wspólnie z British Council dla studentów Akademii Dziedzictwa; prowadzenie: Dominika Cieślukowska

29/06-3/07

Węgry. V4 Heritage Academy. Management of UNESCO World Heritage Cultural Sites in Visegrad Countries

Wykład w mck wprowadzający w tematykę kursu

Warsztaty w opactwie Benedyktynów w Pannonhalmie (Węgry)

Przed pałacem w Lednicach na Morawach (Republika Czeska)

30/06

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

LIPIEC

4-8/07

Wakacje w MCK – warsztaty dla dzieci w ramach programu edukacyjnego wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

8-12/07

Województwo świętokrzyskie. Warsztaty z zarządzania dziedzictwem kulturowym dla studentów x edycji Akademii Dziedzictwa

Synagoga w Chmielniku przekształcona w Ośrodek Edukacyjno-Muzealny Świętokrzyski Sztetl

Ośrodek Szklany Dom w Ciekotach, na który składa się centrum edukacyjne i rekonstrukcja dworku szlacheckiego należącego do Stefana Żeromskiego

Zwiedzanie Kielc

10-15/07

Turcja, Stambuł. Udział prof. Jacka Purchli, przewodniczącego PK UNESCO, w 40. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO; podczas sesji prof. J. Purchla został jednogłośnie wybrany Przewodniczącym Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, którego kolejna sesja odbędzie się w Krakowie w dniach 2-12 lipca 2017 roku. Sesję przerwała nieudana próba wojskowego zamachu stanu przeprowadzona nocą z 15 na 16 lipca

14/07

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

16/07

Park Bednarskiego. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

21/07

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

27/07

Wizyta Marii Amélie Paivy, ambasador Portugalii; Janusza Kotańskiego, ambasadora RP w Watykanie; i dr Andrzeja Grajewskiego, redaktora „Gościa Niedzielnego”; spotkanie z prof. Jackiem Purchlą. Wizyty związane ze Światowymi Dniami Młodzieży

SIERPIEŃ

4/08

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

7/08

Park Krakowski. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

18/08

Kino na dachu MCK – pokaz filmu w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

20/08

Park Bednarskiego. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

21/08

Finisaż wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

22-26/08

Wakacje w MCK – warsztaty dla dzieci w ramach programu edukacyjnego wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa*

25/08-3/09

Dziedzictwo pograniczy. Śląsk – seminarium poświęcone dziedzictwu kulturowemu Europy Środkowej, adresowane do japońskich naukowców. Wydarzenie zorganizowane we współpracy z Tokyo University of Foreign Studies

Przed pałacem w Wojanowie

W zrewitalizowanej dawnej kopalni Julia w Wałbrzychu, obecnie Centrum Nauki i Sztuki

27/08

Park Bednarskiego. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

WRZESIEŃ

3/09 Park Bednarskiego. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

6-8/09 Krynica. Udział prof. Jacka Purchli w Forum Ekonomicznym i panelu *Miasta inwestują w kulturę – dlaczego to się opłaca?*; podczas gali otwierającej Forum prof. Jacek Purchla wygłosił laudację na cześć prof. Jarosława Hrycaka – laureata Nagrody Forum Ekonomicznego Nowa Kultura Nowej Europy im. Stanisława Vincenza

9-11/09 Gdańsk. Doroczne spotkanie polskiej sieci Eurośrodkonomorskiej Fundacji Dialogu Kultur im. Anny Lindh; prowadzenie: dr Robert Kusek, Joanna Sanetra-Szeliga

10/09 Niepołomice. Spacer Akademii Dziedzictwa prowadzony przez Marię Jaglarz, dyrektor Muzeum Niepołomickiego, organizowany w ramach krótkich form edukacyjnych Akademii Dziedzictwa

11/09

Park Krakowski. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

12/09

Jarosław. Wernisaż wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Miejskim Ośrodku Kultury, Galeria Rynek 6

Dyr. Agata Wąsowska-Pawlik

12-17/09

Włochy, Wenecja. *Success stories – Udane przedsięwzięcia* – warsztaty dla studentów architektury zorganizowane wspólnie z miesięcznikiem „Architektura-Murator” w związku z 15. Międzynarodowym Biennale Architektury w Wenecji

15/09

Wernisaż wystawy *Koszycka moderna*

Prof. Jacek Purchla

Od lewej: Dorota Kenderová, dyrektor Galerii Wschodniosłowackiej w Koszycach; amb. Magda Vášáryová; dr Stanisław Dziedzic, dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa

W środku: Ivan Škorupa, konsul generalny Republiki Słowackiej, z małżonką

15-18/09

Udział mck w 32. Międzynarodowym Forum Wydawców we Lwowie

16/09

Koszyce. *Metropolia na peryferiach?* – z Magdą Vášáryovą rozmawia prof. Jacek Purchla. Spotkanie w ramach programu towarzyszącego wystawie *Koszycka moderna*

Tykocin. Wernisaż wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Muzeum Podlaskim w Białymstoku, Oddziale w Tykocinie

17/09 Park Bednarskiego. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

22/09 Warszawa. Udział prof. Jacka Purchli w spotkaniu w Ambasadzie Australii z okazji dwudziestopięciolecia Australijskiego Instytutu Spraw Polskich (AIPA). W 2003 roku prof. J. Purchla był stypendystą Instytutu

24/09 Wieliczka. Spacer Akademii Dziedzictwa prowadzony przez Klementynę Ochniak-Dudek, kustosz w Muzeum Żup Krakowskich, organizowany w ramach krótkich form edukacyjnych Akademii Dziedzictwa

25/09 Park Krakowski. Warsztaty dla dzieci w ramach wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* organizowane podczas wydarzenia plenerowego *Piknik Krakowski*

27/09	Dania, Kopenhaga. Wykład prof. Jacka Purchli dla studentów studiów środkowoeuropejskich Uniwersytetu Kopenhaskiego <i>Myths of Galicia. Paradoxes of identity building in Central Europe</i>
29-30/09	Drohiczyn. Udział prof. Jacka Purchli i dr. hab. Krzysztofa Brońskiego w konferencji <i>Rola kościołów w życiu gospodarczym ziem polskich</i> ; tytuł referatu prof. J. Purchli: <i>Krakowska monachomachia przełomu XIX i XX wieku. Rola zgromadzeń zakonnych w rozwoju miasta</i> ; tytuł referatu dr. hab. K. Brońskiego: <i>Rola kościoła katolickiego w rozwoju gospodarczym Galicji w okresie autonomii</i>
29/09-2/10	Udział mck w 2. Śląskich Targach Książki w Katowicach
30/09	Rosja, Petersburg. Udział delegacji mck w składzie: dyr. Agata Wąsowska-Pawlik, dr Beata Nykiel, koordynatorka projektu i redaktorka prowadząca polskiej wersji encyklopedii <i>Polski Petersburg</i> , oraz główny redaktor encyklopedii dr Hieronim Grala, w petersburskiej premierze rosyjskiej wersji encyklopedii internetowej <i>Polski Petersburg</i> (www.polskipetersburg.ru), administrowanej przez Międzynarodową Fundację Charytatywną im. Dmitrija S. Lichaczowa, a także w spotkaniu z jej rosyjską redakcją

PAŹDZIERNIK

6/10	<i>Koszycka moderna, czyli wokół fenomenu miejsca</i> – wykład Natalii Żak w ramach cyklu <i>Słowacja. Sztuka w międzywojniu</i> organizowanego we współpracy z Instytutem Historii Sztuki UJ, towarzyszącego wystawie <i>Koszycka moderna</i>
7/10	<i>Kraków. Miasto-muzeum?</i> – wykład Michała Niezabitowskiego, dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, inaugurujący XI edycję Akademii Dziedzictwa
9/10	Ukraina, Charków. Udział dr. Żanny Komar w debacie o Galicji jako temacie wystawienniczym na Forum GalicjaKult z prezentacją doświadczeń wystawy <i>Mit Galicji</i>
12-15/10	Francja, Paryż. Udział dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w Walnym Zgromadzeniu RIHA
14/10	<i>O literaturze słowackiej w Polsce i polskiej na Słowacji</i> – spotkanie z udziałem Moniki Kompaníkovej, Patrika Oriéseka, Kamy Margielskiej i Filipa Ostrowskiego towarzyszące wystawie <i>Koszycka moderna</i>

Od lewej: Patrik Orišek, Filip Ostrowski, Monika Kompaníková i Kama Margielska

Zamek w Łańcucie. Udział prof. Jacka Purchli w spotkaniu Prezydentów Państw Grupy Wyszehradzkiej

18/10

Tajemnice Bułhakowa – wykład prof. Marietty Czudakowej w ramach cyklu *Dialog polsko-rosyjski w MCK*

20/10

Pofałdowania. O pejzażach natury i miast w dorobku modernistów słowackich – wykład dr. Michała Burdzińskiego w ramach cyklu *Słowacja. Sztuka w międzywojniu* organizowanego we współpracy z Instytutem Historii Sztuki UJ, towarzyszącego wystawie *Koszycka moderna*

23/10

Niedziela w Koszycach – dzień otwarty wystawy *Koszycka moderna*

23-27/10

Francja, Paryż. Udział prof. Jacka Purchli, przewodniczącego PK UNESCO, w posiedzeniu Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO; była to kontynuacja obrad przerwanych w Stambule w lipcu, podczas których prof. J. Purchla został wybrany przewodniczącym Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO. 26 października prof. J. Purchla objął tę funkcję i będzie ją sprawował przez rok

27/10

Anton Jasusch i koszycka moderna – wykład Zsófi Kiss-Sze-mán w ramach cyklu *Słowacja. Sztuka w międzywojniu* orga-

nizowanego we współpracy z Instytutem Historii Sztuki UJ, towarzyszącego wystawie *Koszycka moderna*

Wizyta muzealników z Macedonii: prof. Laze Tripkow, dyrektor Muzeum Sztuki Współczesnej w Skopju; Dita Starowa Qerimi, dyrektor Narodowej Galerii Macedonii; Jasminka Namiceva, kurator z Muzeum Miasta Skopja; spotkanie z dyr. Agatą Wąsowską-Pawlik i Łukaszem Galuskim

Wizyta Gerarda Keowna, ambasadora nadzwyczajnego i pełnomocnego Irlandii; spotkanie z dyr. Agatą Wąsowską-Pawlik i zwiedzanie wystawy *Koszycka moderna*

27-30/10

Udział MCK w 20. Międzynarodowych Targach Książki w Krakowie

LISTOPAD

4/11 Pleśna, Centrum Kultury, Sportu i Promocji Gminy Pleśna. Udział dr Beaty Nykiel w konferencji historycznej *Ślady Wielkiej Wojny w krajobrazie Powiatu Tarnowskiego. Legiony – cmentarze – dziedzictwo II*, w prezentacji filmu *Łowczówek 14* oraz promocji książki *Dziedzictwo Wielkiej Wojny w krajobrazie oraz pamięci. Powiat Tarnowski i Gmina Pleśna – wspólne wyzwanie*

Warszawa. Udział prof. Jacka Purchli i dyr. Agaty Wąsowskiej-Pawlik w uroczystym wręczeniu certyfikatów wpisu na Polską Listę Krajową Programu UNESCO Pamięć Świata w Pałacu Prezydenckim. Program Pamięć Świata powstał w 1992 roku, by zapewnić ochronę dziedzictwa dokumentacyjnego oraz z potrzeby upowszechnienia dostępu do niego

Szamotuły. Otwarcie wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Muzeum Zamek Górków

8/11 Węgrzy. *Tysiąc lat zwycięstw w klęskach* – z prof. Paulem Lendvaiem rozmawia red. Adam Krzemiński. Spotkanie promujące książkę pod tym samym tytułem, która ukazała się w serii Biblioteka Europy Środka

Od lewej: prof. Paul Lendvai, red. Adam Krzemiński

Prof. Paul Lendvai przed witryną księgarni Matras w Rynku Głównym

9/11

Warszawa. *Węgrzy. Tysiąc lat zwycięstw w klęskach* – z prof. Pauliem Lendvaiem rozmawia red. Adam Krzemiński. Spotkanie w redakcji „Polityki” promujące książkę *Węgrzy. Tysiąc lat zwycięstw w klęskach*, która ukazała się w serii Biblioteka Europy Środka

15/11

Centrum Kongresowe ICE Kraków. Udział prof. Jacka Purchli w Kongresie Open Eyes Economy Summit. Wykład prof. J. Purchli *Kraków w Europie Środka* uświetnił otwarcie Kongresu

16/11

Wizyta Roberta Krmelja, ambasadora nadzwyczajnego i pełnomocnego Republiki Słowenii; spotkanie z prof. Jackiem Purchlą, dyr. Agatą Wąsowską-Pawlik i Łukaszem Galuskim

16-17/11

Konferencja podsumowująca warsztaty *Success stories / Uda-
ne przedsięwzięcia* zorganizowane wspólnie z miesięcznikiem „Architektura-Murator”

Od lewej: dr Michał Wiśniewski, Maciej Siuda, dr Agata Twardoch i red. Ewa P. Porębska

Od lewej: Maciej Siuda, dr Agata Twardoch i red. Ewa P. Porębska

17/11

Daleko od Koszyc. Życie kulturalne Bratysławy lat trzydziestych – wykład dr Magdaleny Bystrzak w ramach cyklu *Słowacja. Sztuka w międzywojniu* organizowanego we współpracy z Instytutem Historii Sztuki UJ, towarzyszącego wystawie *Koszycka moderna*

Let's talk about garbage – wykład Hugona Kowalskiego i Marcina Szczeliny w ramach konferencji podsumowującej warsztaty *Success stories / Udane przedsięwzięcia* zorganizowane wspólnie z miesięcznikiem „Architektura-Murator”

18/11

Wzorowanie. Czy Europa Środkowa ma swój dizajn? – dyskusja z udziałem Agnieszki Jacobson-Cieleckiej, Pawła Grobelnego, Adama Grocha i Rafała Stanowskiego na kanwie 24. numeru kwartalnika „Herito”

Od lewej: Paweł Grobelny, Agnieszka Jacobson-Cielecka, Adam Groch i Rafał Stanowski

Instytut Historii UJ. Udział dr Beaty Nykiel w międzynarodowej konferencji naukowej *Rok 1846 w Krakowie i Galicji – odniesienia, interpretacje, pamięć*

23-24/11

Międzynarodowa konferencja *Dziedzictwo kultury wobec współczesnych zagrożeń i wyzwań. Programy i kierunki działań* zorganizowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z MCK

Wykład wprowadzający prof. Jacka Purchli

24-27/11

Udział MCK w 15. Targach Książki Historycznej w Warszawie

25/11

Wizyta prezydentów: Rzeczypospolitej Polskiej – Andrzeja Dudy, oraz Republiki Słowackiej – Andreja Kiski, z małżonkami na wystawie *Koszycka moderna*

Od lewej: prof. Jacek Purchla, dr Andrzej Duda, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, dyr. Agata Wąsowska-Pawlik, Agata Kornhauser-Duda, Andrej Kiska, Prezydent Republiki Słowackiej

Muzeum Narodowe w Krakowie. *Budapeszt 1900. Warsztat czy ogród Europy Środkowej?* – z ambasadorem Rafałem Wiśniewskim rozmawia Łukasz Galusek

Od lewej: dr hab. Andrzej Szczerski, zastępca dyrektora Muzeum Narodowego w Krakowie ds. naukowych, amb. Rafał Wiśniewski, Łukasz Galusek

Toruń. Udział dr. Michała Wiśniewskiego w sesji naukowej *Zabytki toruńskie młodszego pokolenia*, którą zorganizował toruński oddział Stowarzyszenia Historyków Sztuki, z wykładem *Socmodernizm: historia późnej nowoczesności w architekturze Polski Ludowej*

26–27/11

Po sąsiedzku – weekend otwarty wystawy *Koszycka moderna* zorganizowany we współpracy z Muzeum Narodowym w Krakowie

29/11

Unger–Giedroyc. Świat opowiedziany listami – rozmowa prof. Iwony Hofman, Stanisława Mancewicza, Jacka Purchli i Wojciecha Sikory na kanwie zbioru Jerzy Giedroyc–Leopold Unger. Korespondencja 1970–2000

Prof. Jacek Purchla opowiada o związkach Leopolda Ungera z MCK

Od lewej: Wojciech Sikora, prof. Iwona Hofman i red. Stanisław Mancewicz

GRUDZIEŃ

1-4/12 Wrocław. Udział mck w 25. Wrocławskich Targach Dobrych Książek

4-7/12 Włochy, Rzym. Udział prof. Jacka Purchli jako głównego prelegenta w spotkaniu *Café Wyszehrad*, zorganizowanym w Muzeum Chiostro del Bramante przez Ambasadę RP w Rzymie, w związku z przewodnictwem Rzeczypospolitej Polskiej w Grupie Wyszehradzkiej; celem spotkania było zaprezentowanie włoskim przedstawicielom świata polityki, kultury, dyplomacji wspólnych więzi i dorobku intelektualno-kulturowego państw Europy Środkowej – Polski, Czech, Słowacji i Węgier

6/12 Szczecin. Otwarcie wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Zamku Książąt Pomorskich

7-8/12 Warszawa. Udział prof. Jacka Purchli w posiedzeniu Rady Fundacji Kronenberga, w posiedzeniu Kapituły Nagrody im. Aleksandra Gieysztora oraz w Jubileuszu Dwudziestolecia Fundacji Kronenberga

9/12 Warszawa. Udział dr Beaty Nykiel w międzynarodowej konferencji *Outstanding Polish Émigrés in Turkey from Tanzimat to the end of WWII* współorganizowanej przez Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego oraz Suna and İnan Kırarç Foundation. Dr B. Nykiel wygłosiła referat *Marian Langiewicz (1827–1887)*, będący elementem podsumowania pilotażowej fazy projektu o wpływie Polaków na modernizację Turcji w XIX i XX wieku

11/12 *Mikołaj w mck* – warsztaty dla dzieci poprzedzające wystawę *Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design*

13/12 KIK Kraków. Udział prof. Jacka Purchli w spotkaniu wokół książki bp. Grzegorza Rysia *Jeden, święty, powszechny, apostołski. Spotkania z historią Kościoła*

15/12 Warszawa. Podsumowanie warsztatów *Success stories / Udane przedsięwzięcia* w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki zorganizowane wspólnie z miesięcznikiem „Architektura-Murator”

16/12 Wernisaż wystawy *Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design*

Prof. Jacek Purchla

Autorki i kuratorki wystawy dr Monika Rydiger (mck), Solveig Lønmo (Nordenfjeldske Kunstindustriemuseum)

Koncert studentek Akademii Muzycznej w Trondheim

18/12 (Przed)świąteczna niedziela w mck – dzień otwarty wystawy *Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design*

KONFERENCJE SEMINARIA

KRAKÓW I ŚWIAT

30–31 MAJA

Tematem jubileuszowej konferencji *Kraków i świat*, organizowanej przez Międzynarodowe Centrum Kultury w dniach 30–31 maja, był fenomen miasta. W wielowymiarowej refleksji nad kwestiami dziedzictwa, tożsamości i cywilizacji, podejmowanej przez MCK od momentu inauguracji działalności (tj. 29 maja 1991 roku), wątek miejski zajmuje bez wątpienia miejsce szczególne. Miasto to z jednej strony soczewka, w której skupiają się najbardziej palące problemy współczesności, z drugiej zaś zwierciadło cywilizacji, jej dokonań i pamięci. To także miejsce, gdzie ścierają się różne tożsamości i miejskie narracje.

Podczas dwóch dni konferencji międzynarodowe grono ekspertów – historyków, kulturoznawców, literaturoznawców, menedżerów kultury, urbanistów, ekonomistów – debatowało w ramach sześciu dyskusji panelowych nad fenomenem miasta, zwłaszcza nad naturą zmiany i charakterem transformacji ostatnich dwudziestu pięciu lat, narracjami i opowieściami o mieście, a także modelami rozwoju i wyzwaniem przyszłości.

Pierwsza dyskusja panelowa, zatytułowana *Kraków w Europie Środka*, moderowana przez Jacka Purchlę, zgromadziła w sali „Pod Kruki” Shlomo Avineriego, Emila Brixa, Mykołę Riabczuka, Simonę Škrabec oraz Larry’ego Wolffa. Zastanawiając się nad rolą Krakowa jako metropolii Europy Środkowej, uczestnicy starali się odpowiedzieć na następujące pytania: Skoro miasta to zwierciadła cywilizacji, to jak fenomen Europy Środkowej można zdefiniować poprzez procesy urbanizacyjne? Co wyróżnia miasta Europy Środka? W jakim stopniu dziedzictwo imperium Habsburgów determinuje dziś tożsamość miast Europy Środkowej? Jak lekcja komunizmu wpływa na specyfikę miast śródkowo-europejskich? Czy natura zmiany lat 1989–2015 osłabia tożsamość Krakowa? Jakie jest dziś miejsce i misja Krakowa w sieci metropolii Europy Środka?

Kraków z oddali to tytuł drugiego panelu eksperckiego, poświęconego postrzeganiu Krakowa z perspektywy globalnej. Przyjmując, że Kraków jest dziś najsilniejszą marką Polski w świecie, Yaarah Bar-on, Krzysztof Czyżewski, Peter Oliver Loew, Tokimasa Sekiguchi i Nathaniel Wood, w dyskusji moderowanej przez Łukasza Galuska, skupiali się nad identyfikacją elementów dziedzictwa Krakowa, które z jednej strony są widoczne najsilniej, z drugiej zaś wydają się niedocenione. W dyskusji pytano, czy Kraków – „matecznik Polski”, ale też miejsce światowego dziedzictwa UNESCO – ma szansę funkcjonować jako europejskie, a nawet światowe *lieu de mémoire*. Zastanawiano się, jakie walory powinien Kraków wydobywać w kontekście wyzwań stojących przed miastami dziedzictwa i jakich zagrożeń się wystrzegać oraz czy jako „żywe” miasto dziedzictwa Kraków może być alternatywą dla dominującego dziś trendu tworzenia multimedialnych *heritage museums*.

Obrazom Krakowa w literaturze poświęcony został trzeci panel konferencji. Debata zatytułowana *Kraków w literaturze* zgromadziła pisarzy i badaczy literatury, którzy w swojej twórczości literackiej i krytycznej szczególną uwagę poświęcili

Panel *Kraków w Europie Środką*; od lewej: prof. Jacek Purchla, prof. Shlomo Avineri, dr Emil Brix, dr Simona Škrabec, prof. Mykoła Riabczuk, prof. Larry Wolff

Panel *Kraków w Europie Środką*; profesorowie Jacek Purchla i Shlomo Avineri

Krakowowi właśnie: Gaję Grzegorzewską, Evę Hoffman, Jamesa Hopkina oraz Aloisa Woldana. Prowadzący spotkanie Robert Kusek i Aleksandra Szczepan dociekali, czy w dobie zwrotu przestrzennego ostatnich kilku dekad wizerunek miasta budowany przez rodzimych twórców różni się zasadniczo od tego wykreowanego przez pisarzy zagranicznych. Uczestnicy wspólnie zastanawiali się nad żywotnością mitu Krakowa jako symbolu życia narodowego i cyganerii artystycznej oraz nad Krakowem jako sceną, na której ścierają się ze sobą różne pamięci i tożsamości: polska (inteligencka, robotnicza, mieszczańska), żydowska, galicyjska. W debacie pytano też o kulturotwórczy potencjał Krakowa dzisiaj.

Panel *Kraków z oddali*; od lewej: Łukasz Galusek, Krzysztof Czyżewski, prof. Yaarah Bar-on, prof. Tokimasa Sekiguchi, dr Peter Oliver Loew, prof. Nathaniel Wood

Panel *Kraków z oddali*; od lewej: Łukasz Galusek, Krzysztof Czyżewski, prof. Yaarah Bar-on, prof. Tokimasa Sekiguchi

Kodę dla pierwszego dnia konferencji stanowiło spotkanie z Claudiem Magrisem, jednym z najwybitniejszych badaczy Europy Środka, poprowadzone przez jego polską tłumaczkę Joannę Ugniewską. W rozmowie zatytułowanej *Od eseju do fikcji literackiej – Triest, Europa Środkowa i mit habsburski* Magris dzielił się nie tylko wynikami swoich wieloletnich badań nad kulturą przestrzeni Europy Środkowej, ale też osobistym doświadczeniem jako pisarza i obywatela tej szczególnej przestrzeni geograficznej i kulturowej.

Jedno z podstawowych pytań dotyczących rozwoju miast historycznych – takich jak Kraków – w przyszłości dotyczy tego, jaką rolę w tym procesie pełnić

Panel *Kraków w literaturze*; dr Robert Kusek i dr Eva Hoffman

Panel *Kraków w literaturze*; od lewej: James Hopkin, prof. Alois Woldan, Aleksandra Szczepan

będzie dziedzictwo kulturowe. Drugi dzień konferencji *Kraków i świat* rozpoczęła zatem dyskusja zatytułowana *Kraków miastem dziedzictwa*, która zgromadziła takich znawców tematyki jako Joan Roca i Albert, Ruth Ellen Gruber, Matthias Ripp, Gabor Soós oraz Stsiapan Stureika. Prowadzący debatę Michał Wiśniewski kierował uwagę panelistów na kwestie ochrony dziedzictwa i jego wykorzystania, szczególnie jako silnego czynnika kształtującego gospodarkę miasta poprzez rozwój sektora turystycznego i przemysłów kultury. Podjęty też został wątek *Listy światowego dziedzictwa UNESCO* i roli, jaką ta lista pełni. Zebrani w Sali pod Kruki

Panel *Kraków miastem dziedzictwa*; od lewej: dr Michał Wiśniewski, dr Gabor Soós, Joan Roca i Albert, Ruth Ellen Gruber, Matthias Ripp, dr Stsiapan Stureika

Panel *Kraków miastem przyszłości*; od lewej: Joanna Sanetra-Szeliga, prof. Franco Bianchini, Andrzej Zdebski, Magdalena Sroka

uczestnicy zastanawiali się ponadto nad zagadnieniem budowania narracji miejsca w zglobalizowanym świecie, zwłaszcza w kontekście wzmożonej migracji, kwestii autentyczności dziedzictwa, a także banalizacji i folkloryzacji dziedzictwa, również tego niematerialnego.

Przedostatni panel konferencji miał za zadanie zachęcić do refleksji nad potencjalnymi drogami rozwoju Krakowa. Prowadząca spotkanie Joanna Sanetra-Szeliga pytała zaproszonych do debaty specjalistów: Franca Bianchiniego, Andrew Hallama, Jerzego Hausnera, Magdalenę Srokę oraz

Panel *Kraków miastem przyszłości*; prof. Jerzy Hausner

Panel *Miasto a kultura*; od lewej: Agata Wąsowska-Pawlik, prof. Milena Dragičević-Šešić, Faith Liddell, Robert Piaskowski, Robert Palmer

Andrzeja Zdebskiego, o takie kwestie jak atrakcyjność Krakowa w oczach mieszkańców, turystów i inwestorów, rola przemysłów kreatywnych, gospodarki opartej na wiedzy i nowych technologii w perspektywach rozwoju miasta, jak również o największe wyzwania związane z rozwojem społeczno-gospodarczym miasta. Wśród tematów poruszanych w trakcie debaty przewijały się tak istotne kwestie jak niekontrolowana suburbanizacja, polaryzacja społeczna, zanieczyszczenie środowiska. Uczestnicy zastanawiali się też nad tym, jakie typy działań są potrzebne w Krakowie, aby można było uznać, że jest to miasto dobre do mieszkania, pracy, spędzania czasu wolnego i inwestowania.

Kraków – miasto ambicji – wykład Charlesa Landry'ego

Miasto a kultura to tytuł ostatniego panelu konferencji, w którym Agata Wąsowska-Pawlik w rozmowie z Mileną Dragićević-Šešić, Faith Liddell, Robertem Palmerem i Robertem Piaskowskim mierzyła się z obrazem Krakowa jako kulturalnej stolicy Polski. W debacie padały pytania o rolę, jaką kultura pełni dla Krakowa – przede wszystkim, czy jest tylko produktem przyciągającym turystów i elementem budowania marki miasta, czy też istotną częścią tożsamości jego mieszkańców. Kluczowe dla dyskusji były próby ustalenia priorytetów polityki kulturalnej miasta i sposobów jej przeorientowania. Pytano zatem, czy oferta kulturalna Krakowa ma być kierowana do przyjezdnych, czy do społeczności lokalnej, a także czy wielkie projekty, takie jak festiwale lub strategiczne inicjatywy, są dla miast szansą czy przekleństwem. Zastanawiano się ponadto nad sposobami zwiększenia partycypacji w kulturze, a w dalszej kolejności budowania kompetencji społecznych.

Wydarzeniem zamykającym konferencję był wykład znanego specjalisty od strategii rozwoju miast Charlesa Landry'ego zatytułowany *Kraków – miasto ambicji*. W swoim wystąpieniu Landry usiłował z jednej strony znaleźć cechy wspólne łączące Kraków z innymi miastami historycznymi, które starają się budować swoją markę na dziedzictwie, z drugiej zaś zestawiać Kraków z miastami, które są światowymi liderami w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego i które świadomie wykorzystują kulturę jako jeden z głównych mechanizmów wzrostu.

W konferencji wzięło udział łącznie ponad 250 uczestników z 23 krajów i 3 kontynentów; zorganizowano ją we współpracy z Krakowskim Biurem Festiwalowym.

dr Robert Kusek, Joanna Sanetra-Szeliga
INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

PRZESTRZEŃ KULTUROWA EUROPY ŚRODKOWEJ DOLNY ŚLĄSK

20-25 CZERWCA

Seminarium Rady Programowej mck odbywa się każdego roku pod wspólnym tytułem *Przestrzeń kulturowa Europy Środkowej*, a jego uczestnicy badają wybrany fragment obszaru środkowoeuropejskiego. Rok 2016 stanowił kontynuację seminarium z roku 2015 i został poświęcony badaniu krajobrazu kulturowego obszaru Dolnego Śląska.

Seminarium rozpoczęło posiedzenie Rady Programowej w siedzibie mck w Krakowie (20 czerwca). Pierwszym punktem programu „na trasie” była wizyta w Muzeum Śląskim w Katowicach, podczas której osobiście gości powitała i zapoznała z działalnością instytucji dyrektor Alicja Knast. Tego samego dnia uczestnicy seminarium krótko zwiedzili sanktuarium na Górze Świętej Anny oraz zwiedzili centrum Opola.

We wtorek (21 czerwca) uczestnicy mieli okazję zapoznać się z funkcjonowaniem niezwykle i jednocześnie bardzo trudnego miejsca, jakim jest Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, o którym opowiedziała dyrektor dr Violetta Rezler-Wasielewska. Podczas spotkania wypływały wątki dotyczące pamięci, niełatwej przeszłości, a także utrzymania obiektu. Kolejnymi przystankami tego dnia były: Nysa (spotkanie z dyrektorem tamtejszego Muzeum Edwardem Hałajką), Pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Żąbkowickim (jako interesujący przykład obiektu zabytkowego przejętego przez gminę i stopniowo odnawianego przede wszystkim z funduszy europejskich) oraz Kłodzko – niezwykle miasto na pograniczu polsko-czeskim o bogatej historii, borykające się z wieloma problemami, z których ważniejszym jest odpływ ludności do Wrocławia.

Kolejny dzień seminarium to dalsze badanie przestrzeni kulturowej rejonu Kłodzka. Grupa spotkała się z dyrektorem Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju, będącego bardzo cennym obiektem zabytkowym, jednym z pomników historii, a także popularnym miejscem wycieczek. Dyrektor dr hab. Maciej Szymczyk opowiedział o problemach i wyzwaniach stojących przed tą placówką oraz o jej roli edukacyjnej. Dalszy program środy (22 czerwca) obejmował sanktuarium w Wambierzycach, wizytę w zrewitalizowanej dawnej kopalni Julia w Wałbrzychu, obecnie stanowiącej Centrum Nauki i Sztuki, zwiedzanie Zamku Książ – „ofiary” sensacyjnej historii o rzekomym złotym pociągu, a na zakończenie bogatego dnia grupa spotkała się z biskupem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego ks. Waldemarem Pytlem i jego małżonką (bp Pytel opowiedział o problemach związanych z utrzymaniem kościoła Pokoju, o kontaktach na linii parafia – miasto).

W Muzeum Powiatowym w Nysie

Przed pałacem w Kamieńcu Ząbkowickim

W Pawilonie Czterech Kopuł – Muzeum Sztuki Współczesnej, oddziale Muzeum Narodowego we Wrocławiu

W opactwie cystersów w Lubiążu

Czwartek (23 czerwca) był w całości poświęcony Wrocławowi jako Europejskiej Stolicy Kultury 2016. Program tego dnia obejmował wizyty w nowo otwartym Muzeum Pana Tadeusza, w będącym tuż przed inauguracją Pawilonie Czterech Kopuł oraz spacer po osiedlu wuwa. Na zakończenie uczestnicy seminarium wzięli udział w otwarciu przygotowanej przez mck wystawie *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* w Muzeum Architektury.

W piątek (24 czerwca) grupa miała okazję zapoznać się z historią Legnicy, ze szczególnym uwzględnieniem xx stulecia, a także zwiedzić imponujący obiekt, jakim jest byłe opactwo cystersów w Lubiążu, stanowiące niezwykle interesujący przykład obiektu utrzymywanego i odnawianego siłami i środkami fundacji. W drodze powrotnej do Wrocławia uczestnicy zatrzymali się na krótko w kościołach w Prusicach i Trzebnicy.

Ostatni dzień seminarium to wizyty w opactwie w Henrykowie, w kościele w Małujowicach, w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu oraz w finale – w pałacu w Pławniowicach, będącym świadectwem trudnej historii po 1945 roku i stosunków polsko-niemieckich tego czasu.

Trwające sześć dni studia nad dziedzictwem i krajobrazem Dolnego Śląska stały się okazją do lepszego, głębszego poznania badanych obszarów, jak również do nawiązania współpracy z osobami, których misją i celem jest dbałość o spuściznę tego regionu. Studiowanie dziedzictwa, krajobrazu, dyskusje o pamięci mają także szansę znaleźć swoje materialne przełożenie w postaci artykułów, esejów, jak również stać się inspiracją do inicjowania kolejnych programów badawczych i edukacyjnych związanych z tym terenem. Pierwszym przykładem kontynuacji współpracy z przedstawicielami regionu był ich udział w realizacji programu dla badaczy z Japonii pt. *Dziedzictwo Pogranicza* oraz zaplanowanie na lato 2017 warsztatów z zakresu zarządzania dziedzictwem kulturowym dla uczestników kolejnej edycji Akademii Dziedzictwa na terenie szeroko rozumianej Kotliny Kłodzkiej.

Ewa Wojtoń

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

WYSTAWY

M.K. ČIURLIONIS

LITEWSKA OPowieść

16 PAŹDZIERNIKA 2015 – 31 STYCZNIA 2016

Wystawa w Galerii Międzynarodowego Centrum Kultury stanowiła prezentację dorobku Mikalojusa Konstantinasa Čiurlionisa – jednego z najważniejszych artystów litewskich. Fenomen jego twórczości wykracza jednak daleko poza lokalny kontekst – dawno już udowodniono przynależność artysty do kręgu europejskiego modernizmu i jego związki z symbolizmem, w twórczości Litwina doszukiwano się także zapowiedzi abstrakcji, a nawet surrealizmu. Analiza dorobku Čiurlionisa nie tylko wskazuje na łączącą go z artystami przełomu XIX i XX wieku wspólnotę wyobraźni, ale też z pełną wyrazistością ujawnia wyjątkowość sztuki litewskiego twórcy, która niezmiennie intryguje i zachwyca oryginalnością artystycznej wizji, żarliwością poszukiwań i sugestywnością artystycznego imaginarium.

Warto też pamiętać o jego związkach z polskim środowiskiem twórczym. Przez wiele lat losy Čiurlionisa splecione były z Warszawą. Tam artysta kształcił się w Instytucie Muzycznym, a później w Szkole Sztuk Pięknych. Atmosfera obu uczelni, kontakty z wybitnymi malarzami: Ferdynandem Ruszczycem, Kazimierzem Stabrowskim, Konradem Krzyżanowskim, wyjazdy na plenery, wizyty w salonie Krywulta, lektura „Chimery” – wszystko to składało się na warszawską codzienność artysty i odcisnęło na nim swe piętno. I chociaż z czasem twórca zaczął się oddalać od środowiska warszawskiego i podjął decyzję o wyjeździe, to Warszawa pozostała jedną z istotnych determinant jego artystycznej i życiowej drogi.

Čiurlionis był twórcą niezwykle wszechstronnym – uprawiał malarstwo, komponował muzykę, próbował swoich sił na polu literatury i fotografii. W trakcie swego krótkiego życia stworzył kilkaset kompozycji malarskich i utworów muzycznych. Ten wielowymiarowy charakter jego twórczości został zaakcentowany na wystawie – obok prac plastycznych (obrazów, rysunków, grafik czy bardzo rzadko pokazywanych szkicowników) zaprezentowano wybrane dzieła muzyczne oraz fragmenty utworów literackich – w tym z powstałego w trakcie pobytu artysty w Krynicy w 1906 roku zbioru *Listy do Dewduraczka*. Wśród pokazywanych prac znalazły się niezwykle nastrojowe i subtelne obrazy dedykowane tematowi natury, który był jednym z ważnych wątków w twórczości Čiurlionisa. Artystę szczególnie absorbował aspekt zmienności przyrody i cykliczności naturalnych procesów regulujących jej rytm. Egzemplifikację tych zainteresowań stanowią między innymi prace o wspólnym tytule *Wiosna* czy cykl *Zima*. Ten ostatni bywa zresztą przywoływany w kontekście dyskusji na temat wkładu artysty w rozwój tendencji abstrakcyjnych. Ważne miejsce na wystawie zajęły prace poświęcone podejmowanym przez Čiurlionisa próbom znalezienia plastycznego ekwiwalentu muzyki. Idea ta została rozwinięta w takich realizacjach jak dyptyk *Preludium. Fuga*, w których artysta starał się środkami plastycznymi wyrazić zasady stosowanej w muzyce techniki polifonicznej, czy też w serii cykli sonatowych powstałych w latach 1907–1909. W twórczości Čiurlionisa obecne były też ślady zainteresowań filozofią,

kosmogonią czy astronomią. Ważne miejsce w dorobku artysty zajmuje również inspiracja rodzimą kulturą – litewską mitologią, folklorem, krajobrazem. Warto jednak zaznaczyć, że Čiurlionis rzadko kiedy odwzorowywał konkretne miejsca – wyjątkiem jest tryptyk *Rajgród*, na którym przedstawiono okolice jego rodzinnych Druskienik. Najczęściej jednak artysta wybierał poszczególne elementy z otaczającej go rzeczywistości i tworzył z nich autonomiczne byty malarskie – swoiste pejzaże wyobraźni.

Próba poszerzenia kontekstu i dopełnieniem narracji wystawy było wprowadzenie informacji o miejscach i ludziach artyście szczególnie bliskich. Za pośrednictwem zgromadzonego materiału (fotografii, opisów, fragmentów korespondencji

artysty) przypomniano związki twórcy z Warszawą, gdzie Čiurlionis spędził niemal dziesięć lat swojego życia, Połagę – którą odwiedzał jako młody chłopiec i dorosły mężczyzna i gdzie powstał cykl *Sonata morza*, Wilnem, w którym artysta aktywnie włączył się w budowę ruchu litewskiego, Petersburgiem czy rodzinnymi Druskienikami. Te ostatnie były dla twórcy nie tylko bezpiecznym azylem, do którego niejednokrotnie powracał, ale również przestrzenią artystycznego skupienia. Tam powstały między innymi *Rajgród* i dyptyk *Preludium. Fuga* (oba pokazywane na wystawie). Przywołano również bliskiego przyjaciela Čiurlionisa – kompozytora Eugeniusza Morawskiego, czy też warszawską rodzinę Wolmanów. To właśnie dzięki jej wsparciu artysta w 1906 roku odwiedził Pragę,

Wiedeń, Monachium, Drezno i Norymbergę. Uwagę poświęcono także osobie Sofiji Kymantaitė-Čiurlionienė – pisarce, poetce i późniejszej żonie artysty. Wspólnie z nią Čiurlionis napisał książkę *Na Litwie*, małżonkowie razem pracowali też nad operą inspirowaną legendą o królowej Juracie – bogini mieszkającej w bursztynowym pałacu na dnie morza. Ten niezrealizowany ostatecznie projekt miał mieć zresztą swój premierowy pokaz w Warszawie.

Ekspozycja była nie tylko okazją do przybliżenia polskiej publiczności dorobku niezwyklej indywidualności. Stała się pewnego rodzaju opowieścią – o wybitnej artystycznej osobowości, ale też o przenikaniu się sztuk i kultur czy wreszcie o samej Litwie.

Wystawa została przygotowana we współpracy z Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus w Kownie (Narodowym Muzeum Sztuki M.K. Čiurlionisa).

Natalia Żak

OŚRODEK WYSTAW

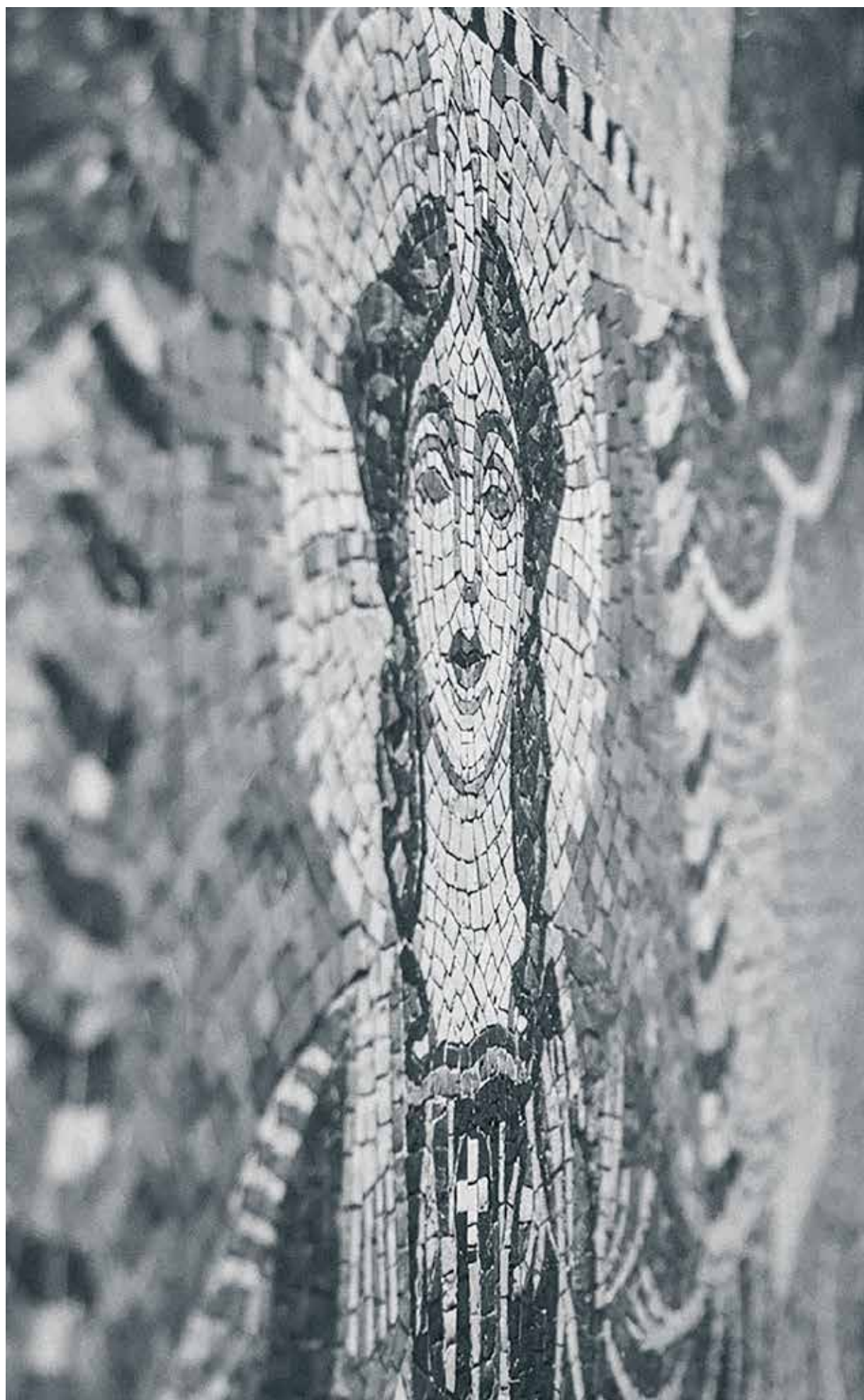

AUTORKI I KURATORKI WYSTAWY *Natalia Żak, Vaiva Laukaitienė*

ORGANIZACJA *Regina Pytlik*

ARANŻACJA PLASTYCZNA *Malwina Antoniszczak, Monika Bielak*

PROJEKT KATALOGU I DRUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE *Krzysztof Radoszek*

KATEDRA ORMIAŃSKA WE LWOWIE I JEJ TWÓRCY

15 LISTOPADA 2015 – 31 STYCZNIA 2016

Przez cały 2016 rok Międzynarodowe Centrum Kultury przybliżało kulturę Ormian i dziedzictwo kulturowe Lwowa oraz opowiadało o programie studiów podyplomowych Akademia Dziedzictwa. Wszystko to za sprawą wystawy *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy*, po raz pierwszy zaprezentowanej w Krakowie w listopadzie 2015 roku. Przygotowanie tej ekspozycji związane było z zakończeniem trwających siedem lat prac konserwatorskich przy malowidłach w nawie głównej katedry ormiańskiej. Znajdujący się tam zespół kompozycji malarskich, które w latach dwudziestych opracował Jan Henryk Rosen, to jedno z najciekawszych i najważniejszych przedstawień monumentalnego malarstwa sakralnego Drugiej Rzeczypospolitej. Po drugiej wojnie światowej odizolowane i niedostępne dopiero na początku XXI wieku zostało udostępnione dla zwiedzających. W 2008 roku podjęte zostały także pierwsze prace konserwatorskie, ich zaś organizację zainicjowało i do dzisiaj kontynuuje Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa. Działające od 2006 roku Stowarzyszenie skupia osoby, które studiowały w Akademii, dając im możliwość wspólnego zdobywania wiedzy i realizacji projektów dotyczących ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. Oprócz seminariów i warsztatów na ten temat Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa aktywnie działa na rzecz ochrony polskich zabytków za granicą. W ciągu ostatnich lat prowadziło prace w wybranych obiektach na terenie Białorusi, Ukrainy, a od niedawna także w Indiach.

Katedra ormiańska we Lwowie i restauracja malowideł autorstwa Jana Henryka Rosena to największy tego typu projekt. Od 2008 roku dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizowano kolejne etapy prac w nawie głównej katedry. Prace merytorycznie przygotowane i nadzorowane były przez Pawła Baranowskiego z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie oraz profesor Joannę Czernichowską z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, a na miejscu we Lwowie realizowane były przez zespół ukraińskich konserwatorów.

Obok autorów prac konserwatorskich kuratorzy z mck do współpracy zaprosili również autorkę fundamentalnej pracy na temat dziejów katedry i badaczkę twórczości Rosena dr Joannę Wolańską. Autorem oprawy graficznej wystawy oraz katalogu towarzyszącego wystawie był Wojtek Kwiecień-Janikowski, a twórcą aranżacji dr Łukasz Sarnat. Dzięki pracy tego zespołu możliwe było przybliżenie między innymi biografii i twórczości Jana Henryka Rosena, jak również odpowiedzialnego za przebudowę i konserwację budynku krakowskiego architekta Franciszka Mączyńskiego oraz odpowiedzialnego za przygotowanie pierwszego, tylko częściowo zrealizowanego projektu wnętrza katedry Józefa Mehoffera. Praca Mączyńskiego i Mehoffera stanowiła wyjątkowy przykład oddziaływania sztuki Krakowa na stolicę Galicji na początku XX wieku. Malowidła Rosena były uzupełnieniem programu artystycznego wnętrza, który zrealizowano już po zakończeniu pierwszej wojny światowej w innych realiach

politycznych, ale też w innym kontekście artystycznym. Wystawa pokazuje nagromadzenie tych rozmaitych zależności i zjawisk, które ukształtowały drogę do powstania wyjątkowego dzieła sztuki.

Przez wiele lat zapomniana katedra ormiańska we Lwowie powraca do szerokiej świadomości publiczności Krakowa i Polski. Historia konserwacji malarstwa to także żywa lekcja zarządzania dziedzictwem, pozyskiwania funduszy i współpracy z dużym zespołem, czego MCK od kilkunastu lat uczy w ramach

Akademii Dziedzictwa. Jest to również przykład udanej międzynarodowej współpracy pomiędzy polskimi i ukraińskimi konserwatorami, a ponadto karta wizytowa pokazująca polskie zaangażowanie na rzecz budowania dobrych sąsiedzkich stosunków pomiędzy dwoma krajami.

Te wartości i zjawiska po pokazie w mck zostały przedstawione publiczności w jeszcze sześciu innych miastach. Wystawa *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* zaprezentowana została również w Muzeum Lubelskim w Lublinie (luty–marzec), Muzeum Architektury we Wrocławiu (czerwiec–wrzesień), Miejskim Ośrodku Kultury w Jarosławiu (wrzesień), Muzeum w Tykocinie – Oddziale Muzeum Podlaskiego w Białymstoku (wrzesień–październik), Muzeum Zamek Górków w Szamotułach (listopad) i w Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie (grudzień). Podjęto także starania o pokaz wystawy w Armenii.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

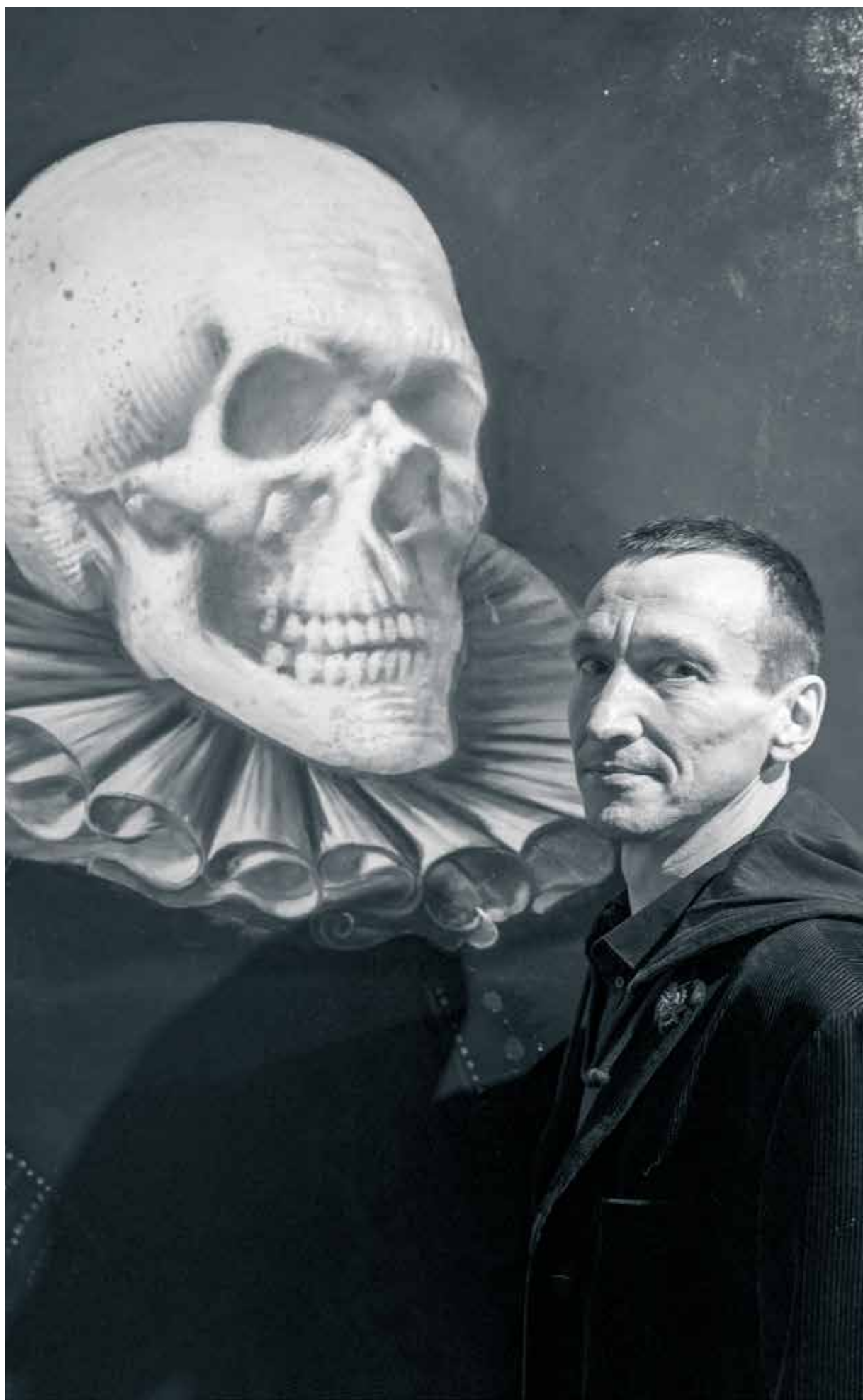
IDEA WYSTAWY *dr Michał Wiśniewski*

KONSULTACJA *dr Joanna Wolańska*

ARANŻACJA PLASTYCZNA *dr Łukasz Sarnat*

PROJEKT KATALOGU I DUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE

Wojtek Kwiecień-Janikowski

UKRAINA. CZEKAJĄC NA BOHATERA KOSTYRKO, RAWSKI

24 LUTEGO – 3 KWIETNIA

Wystawa pokazywana w piwnicach mck na samym początku roku prezentowała prace dwóch ukraińskich artystów: Wołodymyra Kostyrki i Jewhena Rawskiego, znanych niewielkiej liczbie polskich miłośników sztuki, a cenionych i rozpoznawalnych na Ukrainie. Wystawa została złożona z dzieł pochodzących z lat 2010–2015; tworzyły ją obrazy wybrane z wcześniejszych projektów artystów i różnorodnych tematycznych serii oraz zaprojektowane specjalnie na to wydarzenie instalacje.

Ekspozycja podkreślać miała szczególne miejsce i charakter współczesnej ukraińskiej sztuki w jej współdziałaniu z najnowszą historią tego państwa. Głównym jej tematem był stan ukraińskiego społeczeństwa. Stan trwania w oczekiwaniu i nadziei, który ostatecznie uosabia się w obrazie metafizycznego bohatera.

Kto jest nim dla Ukraińców? Czy to jeden z oligarchów decydujących o jej losie? Czy może któryś z chłopaków toczących śmiertelną walkę o godność?

Nagle w 2014 roku w obliczu gwałtownych politycznych i wojennych wydarzeń zwykle stereotypy bohatera zostały odsunięte. Powstał nowy oczywisty wizerunek ukraińskiego bohatera – bohatera Majdanu. To on właśnie stał się nową treścią hasła „Herojam sława!” (ukr. Chwała bohaterom).

Kostyrko i Rawski to artyści nowej generacji. Obaj na stałe związani są ze Lwowem. Identyfikują się z fenomenem określonym przez Donalda Kuspita jako nurt Nowych Dawnych Mistrzów. Ich figuratywne malarstwo operuje instrumentami najbardziej pasującymi do manieryzmu i baroku. Obrazy Kostyrki i Rawskiego, tak samo jak obrazy manierystów włoskich, charakteryzuje dramatyczna ostrość, przesadna ekspresja postawy i ruchów, kolorystyczne i wizualne dysonanse. Łączy je też podejście, swoisty elitaryzm zorientowany na znawcę, na konesera, na erudyte.

Wybrane płótna dwóch malarzy odsłoniły oczywiście zaledwie fragment złożonego zjawiska, jakim jest współczesna sztuka ukraińska. Jednak to, że dzieła te zostały stworzone na terenie Lwowa, miasta stanowiącego poniekąd zaplecze najnowszych ukraińskich wydarzeń politycznych, przede wszystkim dwóch ważniejszych rewolucji w XXI wieku, jest istotnym powodem tego, żeby się z ową sztuką zapoznać.

Chociaż obaj artyści są przedstawicielami jednego nurtu, choć od wielu lat współpracują i robią liczne wspólne projekty, to są oni bardzo różni. Kostyrko oprócz tego, że jest malarzem i designerem, jest też zawodowym historykiem sztuki. Czerpie więc z przeszłości nieustająco. Tworzy swoje dzieła w postaci zbudowanej na skojarzeniach ekscytującej zabawy, którą przyprawia sporą

Jewhen Rawski na tle jednej ze swoich prac

dawką ukrytej ironii. Jeden z głównych tematów pierwszych dzieł artysty, tak zwany wczesny Kostyrko, którym wybuchła lwowska scena artystyczna przełomu xx i xxi wieku, to Galicja. Wygląda na to, że udało się twórcy odzwierciedlić i nawet opanować kryzys postradzieckiej przemiany, ideowej transformacji oraz zagospodarować powstałą po 1991 roku wolną przestrzeń ideową. Pierwszym wielkim zadaniem, jakiego podjął się Kostyrko, było budowanie galicyjskiej tożsamości. Nigdy nie rozstając się z lwowskim regionalizmem, Kostyrko po Pomarańczowej Rewolucji (2004) płynnie przechodzi na tematy bardziej uniwersalne. Jego malarstwo nieustannie inspirowane jest dorobkiem malarstwa europejskiego i niezmiennie pozostaje dziwaczne, na wskroś

przeszyte podtekstami, które można rozpatrywać, rozwiązywać niczym rebusy, jak fantastyczne sploty różnych historycznych faktów i postaci. Prace, które powstały w ciągu ostatniego roku, tylko potwierdzają ogólny, buntowniczy charakter twórczości, zadeklarowany w alegorii nieprzyjęcia obecnego systemu.

Inaczej jest w przypadku J. Rawskiego. Jest on jednocześnie malarzem i scenarzystą, a sztukę traktuje poważnie. Jego dzieła to też gra, ale innego gatunku – to gra w pewnego rodzaju teatr. Podczas spektaklu wiemy, że jesteśmy w teatrze, nie przeszkadza nam to jednak „wierzyć” w szczerość emocji przekazywanych przez aktorów. Autor nie udaje. Autor przeżywa swoje dzieło tak jak dobry aktor na scenie, gdzie rolę lejącej się krwi odgrywa czerwona kurtyna.

Typ nowego ukraińskiego bohatera, który – co całkiem możliwe – nadal jeszcze nie nadszedł, to jedno z artystycznych odkryć Rawskiego. Na licznych płótnach pojawiają się rozmaite konfiguracje scen walk, odczytywane dzisiaj jako nieuświadomione, ale narastające przeczucia artysty co do zbliżającego się konfliktu, alegoryczne sceny boju pod ścianami Troi. Jego bohaterowie to Achillesy i Hektory, których czas już niebawem nadejdzie.

dr Żanna Komar

INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

AUTORKA I KURATORKA WYSTAWY *dr Żanna Komar*

ORGANIZACJA *Anna Śliwa*

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Magdalena Paleczna*

PROJEKT KATALOGU I DUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE *Martyna Bargiel*

MAJDAN W OBIEKTYWIE JAKUBA SZYMCZUKA

24 LUTEGO – 3 KWIETNIA

Na kijowskim Majdanie fotoreporter „Gościa Niedzielnego” Jakub Szymczuk zrobił wiele zdjęć, które stały się później symbolem tamtego protestu. Powstawały one w ostatniej fazie konfliktu, a więc w drugiej połowie lutego 2014 roku. Ilustrują napięcie na ulicach Kijowa, kiedy trwały jeszcze rozmowy, wreszcie są zapisem dwóch najbardziej dramatycznych dni 19 i 20 lutego. Wtedy władza zdecydowała się siłą stłumić trwające już trzy miesiące protesty. Spośród tych zdjęć jedno jest wyjątkowe, w symbolicznym skrócie wyraża tragizm kijowskiego Czarnego Czwartku. Przedstawia młodego ochotnika z Dublan Anatolija Żałowagę, zastrzelonego przez snajpera, oraz próbującego go ratować Olega Packana. Jakub zrobił je w górnej części ulicy Instytuckiej o godzinie 10.24 czasu miejscowego. Tożsamość uwiecznionych na zdjęciu postaci poznaliśmy dzięki temu, że z autorem zdjęcia skontaktował się ojciec Anatolija, pragnąc poznać okoliczności śmierci syna. Ta fotografia została ogłoszona Zdjęciem Roku 2014 oraz Zdjęciem Dziesięciolecia konkursu Grand Press Photo.

Rano 20 lutego 2014 roku Jakub Szymczuk znalazł się na ulicy Hruszewskiego, później przeniósł się na ulicę Instytucką. Ulokował się w pobliżu najbardziej wysuniętej, ósmej barykady, położonej na wysokości górnej stacji metra Chreszczatyk. Tutaj padło najwięcej ofiar. W ciągu kilku godzin na ulicy Instytuckiej zastrzelono około 50 osób. Obecnie ten odcinek ulicy został przemianowany na Bohaterów Niebiańskiej Sotni. W miejscu, gdzie stała ósma barykada, znajduje się symboliczny kopczyk ułożony z kamieni oraz kasków, a także 12 fotografii osób, które w tym miejscu zginęły. Z pewnością tego dnia było to najbardziej niebezpieczne miejsce na całej ulicy Instytuckiej.

Zdjęcia Szymczuka były pokazywane w wielu miastach Polski, w Parlamencie Europejskim w Brukseli, w Poczdamie, w miastach zachodniej Ukrainy na Wołyniu oraz w Kijowie. Pierwszą ich prezentację, poświęcając ją pamięci Anatolija Żałowagi, zorganizowano we Lwowie w rocznicę Majdanu w tym mieście. Podczas otwarcia wystawy do autora zdjęć podchodziło wiele osób, dzieląc się z nim swoimi refleksjami i przeżyciami z pobytu na Majdanie. Nie kryli swego wzruszenia i łez. Jedna z pań, dziękując autorowi zdjęć, powiedziała, że słyszała od syna, będącego na barykadach, o polskim fotografie, który szedł w miejsca, skąd inni uciekali. Przyszła więc na wystawę, aby go poznać i osobiście mu podziękować. Ktoś inny ujął to słowami: „Poszedł pan do piekła, aby nam opowiedzieć, jak tam było”.

Ekspozycja przygotowana we współpracy z redakcją „Gościa Niedzielnego”.

dr Andrzej Grajewski
„GOŚĆ NIEDZIELNY”

AUTOR I KURATOR WYSTAWY *Andrzej Grajewski*

ORGANIZACJA *Anna Śliwa*

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Małgorzata Radnicka*

PROJEKT Druków Towarzyszących Wystawie *Łukasz Podolak*

TEMPUS FUGIT O CZASIE I PRZEMIJANIU

2 MARCA – 8 MAJA

Wystawa skomponowana została z obrazów, które dają wgląd w kulturowe źródła współczesnego doświadczenia czasu i przemijania. Scenariusz odwołuje się do epok Kartezjusza i Woltera. Koncentruje się nie tyle na czasie mierzonym ruchami ciał niebieskich i mechanizmami zegarów, ile na egzystencjalnym wymiarze fenomenu przemijania. Nawiązuje do idei, dzięki którym historia stała się wówczas niezależną dyscypliną nauki. Wizualne ich odpowiedniki odnajdujemy w kompozycjach martwych natur, alegorycznych figurach cnót i wad rodzaju ludzkiego, obrazach ruin, seriach portretowych. Dwudziestowiecznym kontrapunktem dla nowożytnych grafik były prace Stanisława Dróżdża, Romana Opałki i Zygmunta Rytki – polskich conceptualistów, których namysł nad naturą czasu wniósł do współczesnego świata obrazów prace niezwykle wysublimowane i mocne zarazem, w których upływ czasu uchwycono na granicy codziennego postrzegania i abstrakcji.

Vanitas. Na pierwszą część scenariusza składają się wyobrażenia przemijającego czasu powstałe w wiekach XVI i XVII. W wyborze znalazły się sceny alegoryczne, w których młodzieńcze piękno skonstrastowano z personifikacją śmierci. Zaprezentowano serie *Triumfów* Petrarki lokujące czas w porządku ludzkiego życia, martwe natury przypominające o marności zmysłowego świata, cykle dokumentujące obyczaj łączenia wanitatywnych moralizacji z katalogami eksponatów gromadzonych w ówczesnych gabinetach osobliwości. Ważny wątek stanowiły prace podkreślające relacje pomiędzy płynną naturą czasu a konserwującym oddziaływaniem sztuk i nauk: alegoryczne wyobrażenia malarstwa, muzyki i sztuk wyzwolonych zestawiane z atrybutami przemijania, czaszki, klepsydry, zegary, ścięte kwiaty układane w sąsiedztwie instrumentów muzycznych, modeli nieba, map i ksiąg oraz lunet służących do obserwacji nieba.

Trwanie. W dwóch następnych częściach ekspozycji znalazły się prace unaczynające pojmowanie czasu i przemijania właściwe dla oświecenia – epoki, w której kształtuje się nowy model historii.

W ówczesnej historiografii czas przeszły traci kształt. Przeszłość wciąż wzbogaca się jednak o nowe świadectwa wydobywane przez historyków na światło dzienne. Wśród nich są takie, które o przeszłości mówią poprzez swoją materialną formę: ruiny, ułamki rzeźb, obrazy dawnych mistrzów. Historię zaczyna się oglądać.

Naszym celem było zwrócenie uwagi na formowanie się oświeceniowej idei postępu, wizji dziejów kształtowanych przez rozumne działanie człowieka, wizji, która nie przystaje do motywów vanitas, popularnych w sztuce w XVII wieku.

Nietrwale. W nowej epoce o czasie i przemijaniu przypominają również grafiki komentujące zachowania związane z wiekiem, czyli z upływem czasu, często w sposób ironiczny, kiedy indziej sentymentalny, serie obrazów wpisujące cykl ludzkiego życia w porządek społeczny, portrety doskonale oddające podobieństwo modelu. W obrazach tych ujawnia się ambiwalentne działanie czasu,

który niszczy i buduje jednocześnie. Pozostają one świadectwem doświadczenia teraźniejszości, które wyostrza zmysły, wyczula na ruch i blask życia.

Na wystawie zaprezentowano ponad setkę prac graficznych pochodzących z kolekcji Gabinetu Rycin PAU, Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Prace współczesne pochodziły z kolekcji prywatnych.

dr Anna Olszewska

GABINET RYCIN PAU

AUTORKA I KURATORKA *dr Anna Olszewska*

ORGANIZACJA *Regina Pytlik*

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Anna Wisz*

PROJEKT KATALOGU I DRUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE *Krzysztof Radoszek*

MAX ERNST

SNY ORNITOLOGA

30 MAJA – 28 SIERPNIA

Max Ernst bez wątpienia zapisał się w historii sztuki współczesnej jako jeden z najważniejszych przedstawicieli surrealizmu. Jego obfita twórczość artystyczna, za życia nie do końca należycie oceniana, doczekała się w końcu szeregu ważnych analiz i obszernych opracowań, które w pełni pozwalają poznać jego niezwykłą inwencję w poszukiwaniu nowych środków i form wyrazu, nowych technik artystycznych i kreowaniu zaskakujących mitologii.

Główną ideą wystawy *Sny ornitologa* stało się przybliżenie twórczości artysty poprzez pryzmat jego głębokiego przekonania o ptasim rodowodzie i posługiwania się postacią ptaka jako artystycznym alter ego. Ptak to jeden z wiodących wątków tematycznych obecnych w sztuce Ernsta, poczynawszy od wczesnych prac dadaistycznych – aż po te tworzone u kresu życia. Nazywany Loplopem, Hornebomem, Schnabelmaxem pojawia się w różnych odsłonach, formach i kontekstach. Jest dominującym motywem w kolażach, obrazach olejnych, grafikach, ilustracjach książkowych i rzeźbach.

Sam artysta był absolutnie przekonany o swoim ptasim pochodzeniu, ptasiej naturze i „ptakopodobnych” rysach twarzy. Często pogwizdywał i rzucał jednym okiem charakterystyczne „ptasie” spojrzenia. Twierdził wręcz, że wyklął się z jaja złożonego przez matkę. Za moment zwrotny w swoim życiu uważał traumatyczne przeżycie, kiedy w wieku piętnastu lat dowiedział się o narodzinach siostry Loni, w chwili gdy umarł jego ukochany ptak, różowa kakadu nazywana Hornebom.

Motyw ptaka, wokół którego osnuta została narracja wystawy, stał się także pretekstem do pokazania niezwykłej inwencji artysty w eksperymentowaniu w zakresie nowych technik artystycznych (kolaż, frottage, grattage, dekalkomania, oscylacja) oraz roli, jaką Ernst odegrał w kreowaniu ważnych trendów w sztuce XX wieku, takich jak dadaizm, surrealizm czy abstrakcja aluzyjna. Ekspozycja nie ograniczyła się tylko do prezentacji bogatej twórczości Ernsta (graficznej, malarskiej, edytorskiej i rzeźbiarskiej), ale poprzez zdjęcia dokumentalne i fragmenty autorskich tekstów pokazała jego niezwykłą osobowość.

Prezentacja tej swoistej ptasiej mitologii pozwoliła również zwrócić uwagę publiczności na nowe podejście do przestrzeni w pracach artysty. Charakterystyczne bowiem dla obrazowania Ernsta było kreowanie niejednoznacznych i intrygujących przestrzeni. Twórca zarzucił reguły perspektywy linearnej i opisywanie krajobrazów naturalnej przyrody, chociaż – zakodowane w podświadomości – stanowiły one nieustające źródło artystycznej inspiracji. Charakterystyczne dla niego stały się przestrzenie autonomiczne, wymyślone – o swoistych parametrach, budowane kolorem, formą, fakturą. Nie brak wśród nich tajemniczych, irrealnych lasów, górzystych krajobrazów, jezior i rzek, często spowitych błękitną poświatą, z wysoką linią horyzontu i wiszącą nad nim tarczą słońca lub księżyca. Krajobrazy te nasuwają skojarzenia z obrazami świata widzianego z pozycji lecącego ptaka. Zwłaszcza motyw lasu to obok ptaka drugi wiodący temat sztuki Ernsta.

Niezwykle cenny element krakowskiej wystawy stanowiły rzeźby artysty po raz pierwszy prezentowane w Polsce. Pozwoliły one dostrzec, jak istotną rolę odegrał Ernst w awangardowej redefinicji tego gatunku. Jego nowatorstwo ujawniło się szczególnie w stosowaniu wyraźnej addycyjności form, rezygnacji z monolitycznych brył na rzecz składania i „montowania” ich z oddzielnych części, jak choćby w takich dziełach jak *Oiseau-tête* (Głowa-ptak), *Habakuk*, *L'Imbécile*, *Janus*.

Unikatowe dzieła M. Ernsta prezentowane na wystawie pochodziły ze zbiorów Muzeum Maxa Ernsta w Brühl (Niemcy), które było współorganizatorem ekspozycji. Uzupełniały ją dwie prace artysty z polskich kolekcji: obraz olejny *Słońce i las* (1928) z Muzeum Sztuki w Łodzi oraz kolaż do tomu poezji Jana Brzękowskiego *Zaciśnięte dookoła ust* (1936) z Muzeum Narodowego w Krakowie.

dr Monika Rydiger
OŚRODEK WYSTAW

KONCEPCJA WYSTAWY *dr Monika Rydiger*

KURATORZY WYSTAWY *dr Monika Rydiger (MCK),
dr Jürgen Pech (Max Ernst Museum Brühl des LVR)*

KONSULTACJA NAUKOWA *dr Jürgen Pech*

ORGANIZACJA *Anna Śliwa (MCK),
dr Jürgen Pech (Max Ernst Museum Brühl des LVR)*

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Paweł Żelichowski*

PROJEKT KATALOGU I DRUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE *Kuba Sowiński*

KOSZYCKA MODERNA

15 WRZEŚNIA – 27 LISTOPADA

Zjawisko koszyckiej moderny odsyła do środowiska artystycznego Koszyc lat dwudziestych minionego wieku, które współtworzyli zarówno artyści związani z Koszycami na stałe, jak i przebywający tam kilka lat, a nawet miesięcy. Wielonarodowość, otwartość, a także polifoniczność i różnorodność artystycznych temperamentów stanowiły zasadniczy rys kształtującej się wówczas formacji twórczej. Fenomenowi koszyckiej moderny nie sposób w pełni zrozumieć bez kontekstu miejsca i czasu. Koszyce stanowiły ważny ośrodek miejski o wielowiekowej – sięgającej XIII stulecia – tradycji i bogatej kulturze patrycjuszowskiej. Były miejscem krzyżowania się różnych wpływów kulturowych, multietniczną i wielowyznaniową przestrzenią koegzystencji ludności słowackiej, węgierskiej, niemieckiej i żydowskiej. Lata dwudzieste otwierały nowy, pełen ożywczych impulsów rozdział w historii Koszyc. Wraz z narodzinami Nowej Europy Koszyce zostały włączone w obręb Pierwszej Republiki Czechosłowackiej, stając się tym samym ważnym centrum kulturalnym na wschodnich krańcach nowo powstałego państwa, wyprzedzającym pod tym względem – przynajmniej do lat trzydziestych – samą Bratysławę.

Dla twórców skupionych wokół środowiska koszyckiej moderny miasto stało się nie tylko sceną artystycznych zmagania, ale również rezonowało na samą materię dzieła poprzez obecność określonych tematów i wątków ikonograficznych. Te miejskie tropy znalazły swoje rozwinięcie poprzez wykorzystanie tematów odsyłających do miejskiego stylu życia i kultury spędzania wolnego czasu, czy też elementów zaczerpniętych z obserwacji najbliższego otoczenia, rzeczywistości dostępnej „tu i teraz”. Jak ma to miejsce na przykład w twórczości zaprezentowanego na wystawie Konstantína Bauera. Przyjęta przez twórców koszyckich optyka stawiała ich w opozycji do jednej z kluczowych tendencji w sztuce słowackiej, akcentującej element ruralny i związek z rodzimym folklorem.

Ważnym kontekstem zjawiska pozostaje także rola artystycznego mecenatu, który najpełniej manifestował się w działalności Muzeum Wschodniosłowackiego i jego dyrektora Josefa Poláka – czeskiego prawnika, który przybył do Koszyc w 1919 roku jako przedstawiciel administracji rządowej. Polák szybko stał się jedną z kluczowych postaci koszyckiej socjety i zgromadził wokół siebie prężnie działające środowisko twórcze. To na jego zaproszenie do Koszyc przybyli między innymi Eugen Krón czy František Foltýn. W trakcie dwudziestoletniej działalności prowadzonego przez niego Muzeum zorganizowano ponad 220 wystaw prezentujących twórczość artystów pochodzących z różnych zakątków Europy – w tym na przykład ojca polskiego drzeworytu Władysława Skoczylasa. Do dzisiaj zresztą w archiwum Galerii Wschodniosłowackiej zachował się promujący to wydarzenie plakat.

Fenomen koszyckiej moderny wymyka się próbom jednoznacznych definicji i łatwych uogólnień. Trudno w tym kontekście – co dobitnie pokazała krakowska wystawa – mówić o jednej dominującej tendencji twórczej. Środowisko artystów koszyckich okresu międzywojennego to prawdziwy amalgamat artystycznych postaw i temperamentów. W jego ramach mieszczą się zarówno poszukiwania

Antona Jaszuscha, którego ekspresyjne, wielkoformatowe, poruszające tematykę filozoficzno-egzystencjalną płótna dały początek jednej z najbardziej żywiołowych dyskusji artystycznych pierwszej połowy lat dwudziestych XX wieku na Słowacji, jak i zorientowane na problematykę społeczną prace przedwcześnie zmarłego Konštantína Bauera. Niezwykle istotną rolę w budowaniu opisywanego zjawiska odegrało doświadczenie artystów migrujących – twórców, którzy z miastem związani byli tylko przez określony czas. Jednym z nich był Géza Schiller – wcześniej związany z ośrodkiem budapeszteńskim, który opuścił Węgry, podobnie jak Eugen Krón, z obawy przed politycznymi represjami. Bliskim przyjacielem Schillera był też František Foltýn – czeski malarz

aktywny w Koszycach od 1921 roku, i to właśnie tutaj miała się dokonać jego – potwierdzona pierwszymi sukcesami – artystyczna metamorfoza. Z miastem związani byli również Alexander Bortnyik, Vilmos Perlrott-Csaba czy Béla Uitz.

Fenomen koszyckiej moderny nie tylko odkrywa – mało znany wśród polskiej publiczności – rozdział sztuki z terenu Słowacji i może stanowić okazję do porównań z rodzimą sztuką tego okresu. Twórczość artystów znad Hornadu doskonale dopełnia obraz artystycznej panoramy rozpięty między dwoma wojnami i dobitnie pokazuje, że godne uwagi zjawiska rodziły się nie tylko w wielkich europejskich metropoliach takich jak Paryż, Wiedeń czy Berlin, ale też w ośrodkach „peryferyjnych”, co wcale jednak nie oznacza ich prowincjonalnego charakteru.

Wystawa przygotowana we współpracy z Galerią Wschodniosłowacką w Koszycach (Východoslovenská galéria Košice).

Natalia Žak

OŚRODEK WYSTAW

AUTORKI I KURATORKI WYSTAWY *Natalia Žak* (MCK), *Zsófia Kiss-Szemán* (Galeria Wschodniosłowacka)

ORGANIZACJA *Regina Pytlik* (MCK), *Katarína Nádaská* (Galeria Wschodniosłowacka)

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Rafał Bartkiewicz*

ASYSTENTKA PROJEKTU *Kama Guzik*

PROJEKT KATALOGU I DRUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE

Wojtek Kwiecień-Janikowski

LOGIKA LOKALNOŚCI NORWESKI I POLSKI WSPÓŁCZESNY DESIGN

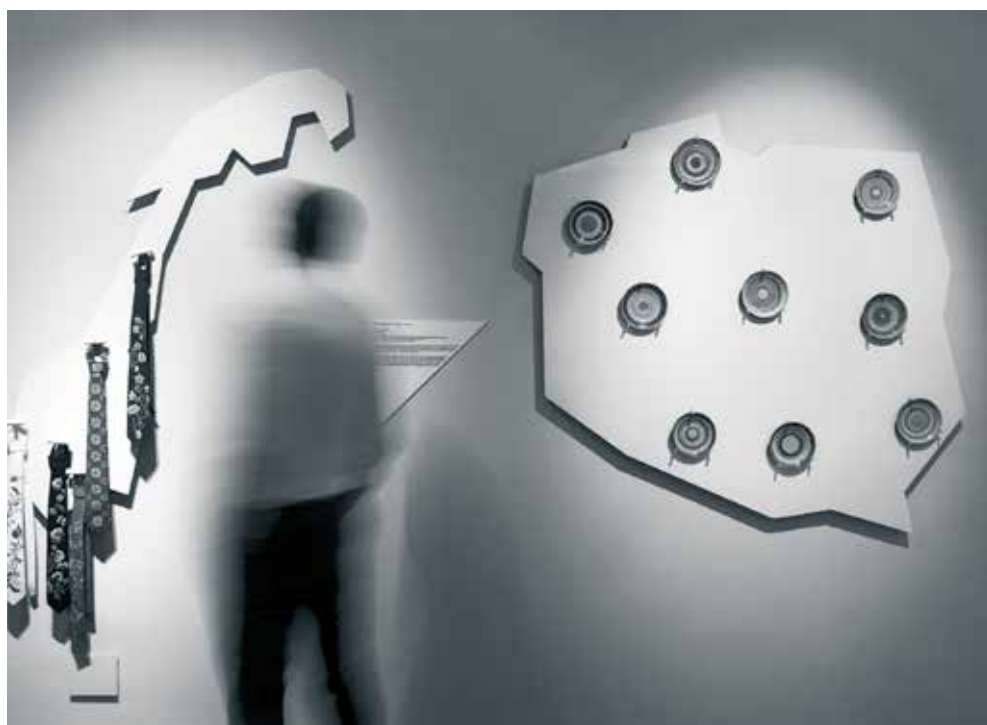
16 GRUDNIA 2016 – 26 MARCA 2017

Wystawa prezentuje jeden z wiodących trendów we współczesnym wzornictwie w Polsce i w Norwegii, w którym istotne dla projektowania stało się czerpanie inspiracji z wielorakich uwarunkowań danego lokalnego miejsca. To projektowanie wykorzystujące rodzimą tradycję warsztatową i materiałową, specyficzne warunki klimatyczne, swoistość krajobrazu i topografii miejsca, jak również idee zrównoważonego rozwoju. Ekspozycja jest próbą ukazania wzajemnych polsko-norweskich korelacji i punktów stycznych w designie ostatnich piętnastu lat. Zaprezentowanych zostało blisko 100 prac kilkudziesięciu młodych polskich i norweskich designerów, prac zarówno już nagradzanych i uznanych w świecie, jak i tych najnowszych.

Lokalność staje się coraz bardziej znaczącą kategorią we współczesnej kulturze, i w jej potocznym wymiarze, i w naukowej kulturoznawczej refleksji. Dostrzegana jest szczególnie w kontekście zjawiska globalizacji. Kulturowanie lokalnego słownictwa, regionalnych potraw, miejscowych tradycji, rodzimego rękodzieła to strategia podkreślania odrębności w obawie przed globalnym ujednoliceniem. Ale też lokalność nabiera globalnego charakteru – staje się globalnym upieraniem się przy regionalnej odmienności i różnorodności. W tego rodzaju uwarunkowania wpisuje się współczesny design.

Wystawa jest próbą namysłu nad tym zjawiskiem w designie, uchwycenia różnych jego przejawów dostrzeżonych w tym szczególnym norwesko-polskim dialogu.

Ekspozycja podzielona została na siedem części tematycznych, w których ukazane zostały różne aspekty lokalności i ich rezonans w praktyce projektowej. Otwierają ją przykłady odnoszące się do najbardziej oczywistego czynnika łączącego polską i norweską rzeczywistość, jakim jest kapryśna pogoda. W pierwszej sali zaprezentowane zostały obiekty twórczo czerpiące inspiracje z regionalnych wzorów i ornamentów: między innymi przedmioty szklane, dywany, stroje sportowe, krawaty. W kolejnej sali pokazane zostały projekty designerów „wrażliwych na lokalność” poprzez odwoływanie się do miejscowego rękodzieła i dawnych technik rzemieślniczych. Dla niektórych zaś tradycyjne, wypracowane przez dziesięciolecia formy stanowią ważne wzory, poddawane teraz współczesnej reinterpretacji, jak choćby zakopiański zydeł czy słynne krzesło produkowane od pokoleń w małej norweskiej miejscowości Budal w Sør-Trøndelag. Ważny rozdział wystawy stanowiły projekty powstające w sprzeciwie wobec projektowania komercyjnego, nastawionego na rozbudzanie coraz to większej konsumpcji i lepsze zyski. Dla części twórców alternatywą stał się design reagujący na realne lokalne problemy społeczne, polityczne i ekologiczne. Celem jest nie tylko produkt i jego walory estetyczno-funkcjonalne, ale sprowokowanie konsumentów do refleksji, zaangażowania i poczucia odpowiedzialności w ważnych kwestiach. W następnej części ekspozycji zgrupowane

zostały projekty odnoszące się do idei zrównoważonego rozwoju, slow designu, recyklingu i upcyklingu. To nie tylko produkty z różnego rodzaju odpadów, europalet, ale też rzeczy przerabiane i wielokrotnie naprawiane. Kolejna sala pomieściła projekty inspirowane walorami polskiego bądź też norweskiego naturalnego krajobrazu i topografii danego miejsca. Ich autorzy, zarówno polscy, jak i norwescy designerzy, niewątpliwie posiadli zdolność „wsluchiwania się” w naturę, tworząc produkty inspirowane lasem, szuwarami, rzecznyymi kamieniami czy też pięknem arktycznego północnego pejzażu. Wystawę zamykają

projekty, w których „wrażliwi na lokalność” designerzy ujawniają swoje silne związki z danym miejscem – jego charakterystycznymi zjawiskami, walorami jak i mankamentami. Wszystkie one stanowią znaczniki lokalnej tożsamości.

Wystawa została przygotowana we współpracy z Nordenfjeldske Kunstindustriemuseum w dwóch edycjach: pierwszej w Krakowie, drugiej w Trondheim.

dr Monika Rydiger
OŚRODEK WYSTAW

AUTORKI I KURATORKI WYSTAWY *dr Monika Rydiger (MCK), Solveig Lønmo (Nordenfjeldske Kunstindustriemuseum)*

ORGANIZACJA *Anna Śliwa, Monika Rydiger (MCK), Ashild Adsen, Steffen Wesselvold Holden, Solveig Lønmo (Nordenfjeldske Kunstindustriemuseum)*

ARANŻACJA PLASTYCZNA WYSTAWY *Paweł Żelichowski*

ASYSTENTKA PROJEKTU *Kama Guzik*

PROJEKT KATALOGU I DRUKÓW TOWARZYSZĄCYCH WYSTAWIE *Łukasz Podolak*

PROGRAMY EDUKACYJNE

AKADEMIA DZIEDZICTWA

W 2016 roku Akademia Dziedzictwa świętowała jubileusz piętnastolecia istnienia. Równocześnie dobiegły końca zajęcia dziesiątej edycji programu oraz zainaugurowane zostały zajęcia kolejnej – jedenastej, a liczba uczestników wszystkich edycji przekroczyła już 250.

Studia podyplomowe Akademia Dziedzictwa zostały utworzone przez Międzynarodowe Centrum Kultury oraz Małopolską Szkołę Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (MSAP UEK) w 2001 roku, jako pierwszy w Polsce program edukacyjny poświęcony ochronie dziedzictwa kulturalnego realizowanego poprzez aktywne zarządzanie. Program studiów od samego początku adresowany był do pracowników instytucji kultury, muzealników, przedstawicieli urzędów konserwatorskich i administracji samorządowej. Osobom posiadającym wykształcenie humanistyczne studia te dają możliwość bliższego poznania zagadnień z zakresu prawa i administracji. Dla osób z doświadczeniem technicznym lub ekonomicznym Akademia Dziedzictwa to droga do zwiększenia wiedzy o kulturze i dziedzictwie. Uzupełnieniem programu każdej edycji są seminaria organizowane poza Krakowem w celu przedstawienia studentom zabytków z różnych regionów Polski oraz praktycznych sposobów zarządzania nimi. W 2016 roku studenci uczestniczyli w dwudniowych warsztatach zorganizowanych w Warszawie oraz pięciodniowych na terenie województwa świętokrzyskiego.

W ciągu piętnastu lat istnienia wypracowany został unikalny program, wokół którego zgromadzono wyjątkową grupę wykładowców reprezentujących najlepsze polskie uczelnie wyższe (między innymi Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński, Politechnikę Krakowską, Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie), wiodące instytucje kultury (między innymi Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa) oraz ekspertów ICOMOS-u. Do stałych współpracowników Akademii Dziedzictwa należą: prof. Wojciech Bałus, dr hab. Piotr Dobosz, prof. Jerzy Hausner, dyrektor Paweł Jaskanis, prof. Piotr Krasny, prof. Andrzej Rottermund, prof. Bogusław Szmygin oraz prof. Stanisław Waltoś.

Podczas inauguracji zajęć jedenastej edycji wykład *Kraków. Miasto muzeum?* wygłosił Michał Niezabitowski, dyrektor Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Prezentacja wpisywała się w cykl *Wykładów otwartych Akademii Dziedzictwa*, które od kilku lat organizowane są, aby przybliżyć krakowskiej publiczności wyjątkowe przykłady zarządzania instytucjami muzealnymi w Polsce i w Europie. W marcu 2016 roku w ramach tego cyklu zorganizowany został także wykład *Greifswald i jego muzeum*, podczas którego dr Uwe Schröder – dyrektor Pommersches Landesmuseum, i dr Tomasz Ślepowroński – historyk z Uniwersytetu Szczecińskiego, przedstawili historię i program Muzeum Pomorza, powstałego przed wojną w Szczecinie, a obecnie kontynuującego swoją aktywność po drugiej stronie granicy – w Greifswaldzie. Jeszcze jedną sposobność do przybliżenia działalności Akademii Dziedzictwa stanowiły inne krótkie formy edukacyjne w postaci spacerów i warsztatów przy zabytkach, jakie zorganizowano we wrześniu 2016 roku wspólnie z Zamkiem Królewskim w Niepołomicach i Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce. Dbając o kontakt

@Historic Centre of Kraków – zdjęcie uczestników 10. edycji Akademii Dziedzictwa, wybrane do Top 15 konkursu #OurWorldHeritage zorganizowanego przez UNESCO

z absolwentami oraz integrację studentów, wspólnie z British Council mck zorganizowało także w czerwcu warsztaty na temat dialogu międzykulturowego. Zajęcia Akademii Dziedzictwa oraz projekty im towarzyszące są od 2013 roku realizowane dzięki wsparciu w postaci grantu Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

V4 HERITAGE ACADEMY MANAGEMENT OF UNESCO WORLD HERITAGE CULTURAL SITES IN VISEGRAD COUNTRIES

27 CZERWCA – 3 LIPCA

Od 2009 roku Międzynarodowe Centrum Kultury organizuje cykliczny, letni kurs v4 Heritage Academy. Management of UNESCO World Heritage Cultural Sites in Visegrad Countries, którego tematem jest zarządzanie miejscami wpisanymi na *Listę światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO*. Realizacja tego projektu jest pochodną utworzenia w 2006 roku przez ministrów kultury wyszehradzkiej czwórki stałej Grupy Roboczej Ekspertów ds. Dziedzictwa Kulturowego Państw v4, za której organizację i aktywność odpowiada MCK. Regularne spotkania przedstawicieli instytucji kultury z Czech, Polski, Słowacji i Węgier przyniosły w ciągu dziesięciu lat bogaty dorobek w postaci kilku konferencji naukowych oraz programu edukacyjnego adresowanego do pracowników urzędów konserwatorskich tudzież osób zaangażowanych w realizację projektów na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

W 2016 roku kurs edukacyjny v4 Heritage Academy został zorganizowany już po raz ósmy i jak co roku pozwolił zgromadzić grupę dwudziestu osób z całego regionu. Uczestnicy kursu rozpoczęli zajęcia w Krakowie, gdzie wzięli udział w dwudniowej sesji wykładowej oraz gdzie odwiedzili klasztor Benedyktynów w Tyńcu. Rozwinięcie tej części programu stanowiły warsztaty zakładające wspólne odwiedzanie wybranych miejsc wpisanych na *Listę UNESCO* w jednym i co roku innym państwie grupy v4. Warsztaty związane są z analizą problemów występujących w jednym z takich miejsc i przygotowaniem próby diagnozy.

Tegoroczny kurs poświęcony był miejscom wpisanym na *Listę UNESCO* na Węgrzech, a jego wykładowcami byli między innymi przedstawiciele węgierskiego ICOMOS-u oraz The Gyula Forster National Centre for Cultural Heritage Management w Budapeszcie. Głównym tematem kursu było dziedzictwo kulturowe klasztoru Benedyktynów w Pannonhalmie. Uczestnicy mogli zapoznać się z historią i zabytkowymi zabudowaniami klasztoru oraz położonego u jego podnóża miasta. Klasztor, który zajmuje wyjątkowe miejsce w symbolice i tożsamości Węgrów, od setek lat nieprzerwanie stanowi centrum edukacji i ośrodek skupiający elity intelektualne kraju. Równocześnie w ostatnich dwóch dekadach, dbając o zapewnienie sobie silnego zaplecza ekonomicznego, klasztor rozpoczął liczne prace konserwatorskie oraz intensywną promocję miejsca. Zbudowano także winnicę, restaurację i rozwinięto produkcję wyrobów kosmetycznych i spożywczych z uprawianej w Pannonhalmie lawendy. Te nowe aktywności sprawiły, że klasztor stał się miejscem wypełnionym gwarem turystów, których coraz liczniejsze przybywanie do klasztoru zaczęło stanowić coraz większe wyzwanie dla pobliskiego miasta. Ośrodek miejski, od wieków rozwijający się u podnóża wzniesienia, gdzie umiejscowiono klasztor, od zawsze pozostawał z nim w symbiozie. Powojenne losy Węgier sprawiły, że ścieżki

klasztoru i miasta zostały rozcięte, a ich ponowne łączenie wciąż jest wyzwaniem, w którym związana z tradycją miejsca turystyka nie stanowi wsparcia, ale wręcz buduje podziały.

Tematem zorganizowanych w ramach kursu warsztatów było rozwiązywanie konfliktów społecznych spowodowanych przez rozwój przemysłu turystycznego oraz wypracowywanie wspólnych projektów mogących jednoczyć lokalne społeczności wokół życia zabytków. Tak jak w poprzednich latach tak i teraz zamiast skupiania się na problematyce konserwacji zabytków projekt poświęcony został dużo szerszemu, społecznemu rozumieniu dziedzictwa. Oprócz udziału w samych warsztatach uczestnicy programu odwiedzili ponadto Park Narodowy Fertő-Neusiedlersee, pobliski pałac rodziny Esterházych w Fertőd oraz zespół pałaców Lednice-Valtice na Morawach.

Kolejne edycje kursu letniego uwydatniają potrzebę współpracy i wymiany wiedzy w zakresie kultury i dziedzictwa pomiędzy krajami wyszehradzkimi. Przy całej swojej złożoności i specyfice wiele problemów z zakresu tych pól pozostaje wspólnych. Ponadto wciąż wiedza na temat poszczególnych państw wśród uczestników wskazuje na potrzebę wzmacniania więzi oraz szerszej promocji. Jak pokazuje doświadczenie kursu w 2016 roku, oparcie programu o analizę realnych problemów, którą poprzedza część teoretyczna wzmocniona dodatkowo spotkaniami z osobami zaangażowanymi w zarządzanie miejscami dziedzictwa, stanowi bardzo użyteczny i pojemny model działań edukacyjnych.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

DZIEDZICTWO POGRANICZY ŚLĄSK

25 SIERPNIA – 3 WRZEŚNIA

Od 2007 roku Międzynarodowe Centrum Kultury oraz Fundacja Międzynarodowego Centrum Kultury współpracują z Tokyo University of Foreign Studies. Celem opartej na wieloletnim porozumieniu wymiany jest przede wszystkim organizacja regularnych seminariów badawczych dla pracowników naukowych japońskich uczelni. Tematem tych adresowanych do historyków, kulturoznawców i lingwistów programów jest dziedzictwo, kultura i historia Europy Środkowej. W ciągu ośmiu lat współpracy przeprowadzono już pięć dziesięciodniowych programów badawczych, których motywem przewodnim było zjawisko pogranicza. W 2008 roku pierwsze seminarium poświęcono dziejom Galicji, a grupa japońskich badaczy mogła odwiedzić Ukrainę. W 2010 i 2012 roku tematem seminariów było Dziedzictwo Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a miejscem ich realizacji były Litwa i Białoruś. W 2014 roku program poświęcono relacjom Polski i Węgier, a głównym miejscem realizacji była Słowacja.

Równolegle mck i tufs rozwinęły też inne formy współpracy, dzięki czemu w 2016 roku możliwa była organizacja trzech wspólnych projektów. W lutym tego roku mck odwiedziła grupa pięciu japońskich badaczy, aby wziąć udział w konferencji zatytułowanej *Europe seen from abroad*, która pomogła w bliższym wzajemnym poznaniu środowisk naukowych oraz tematów prowadzonych badań. Miesiąc później troje pracowników mck odwiedziło Japonię, gdzie w Kioto i w Tokio wzięli oni udział w trzech różnych spotkaniach naukowych, między innymi w zorganizowanej na kampusie tufs konferencji *Constructing a New Concept of European History from Historical Experiences of Borderlands*. Podczas tego całonocnego wydarzenia wspólnie z badaczami z Węgier i ze Szwecji przedstawiciele mck prezentowali wybrane zagadnienia dotyczące współczesnych badań poświęconych Europie Środkowej. Warto zaznaczyć, że w konferencji w Tokio wzięło udział wielu japońskich badaczy Europy Środkowej, którzy reprezentują szeroką gamę uczelni i placówek naukowych w tym kraju.

Kulminacja współpracy pomiędzy mck i tufs w 2016 roku nastąpiła w sierpniu i we wrześniu, kiedy zorganizowane zostało kolejne seminarium poświęcone dziedzictwu pogranicza. W 2016 roku tematem seminarium była przestrzeń kulturowa Śląska. W trakcie trwającego dziesięć dni projektu goście z Japonii podróżowali wzdłuż pogranicza Polski, Czech i Niemiec. Program, zainaugurowany w Krakowie, pozwolił na przedstawienie uczestnikom: Śląska Cieszyńskiego, Śląska Austriackiego (północne Czechy), Górnego Śląska, Śląska Opolskiego, Dolnego Śląska wraz z terenami historycznego Księstwa Nyskiego, Księstwa Kłodzkiego, Księstwa Świdnickiego, Księstwa Brzesko-Legnickiego oraz Ziemi Lubuskiej. Uczestnicy mogli między innymi poznać różne narracje historii Śląska, prezentowane w Muzeach Śląskich w Katowicach, w Opawie i w Görlitz.

Intensywny program seminarium obejmował liczne wizyty w miejscach wydarzeń historycznych i wizyty przy zabytkach oraz wiele spotkań w muzeach

W zrewitalizowanej Hucie Witkowice w Ostrawie

i innych instytucjach kultury i nauki. W kolejnych dniach uczestnicy poznawali nie tylko poszczególne fragmenty terytorium Śląska, ale także konfrontowali się z przełomowymi wydarzeniami w jego dziejach. Niezwykle silne wrażenie i zaskoczenie wywarła na grupie na przykład wizyta w Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu oraz w Legnicy w części miasta, która zajmowana była po drugiej wojnie światowej przez Armię Czerwoną. Istotnym elementem całości była także prezentacja zmian zachodzących w tej części Polski. Uczestnicy seminarium mogli odwiedzić wiele spośród nowych instytucji lub obiektów kultury, które w ostatnich latach wzniesiono, między innymi w Katowicach, we Wrocławiu lub w Wałbrzychu.

Program seminarium w 2016 roku należał do najbardziej intensywnych spośród wszystkich, jakie dotychczas zorganizowano. W porównaniu z projektami zrealizowanymi w poprzednich latach zwiększona została liczba spotkań, na przykład podczas wizyty we Wrocławiu badacze z Japonii mogli wziąć udział w spotkaniu z pracownikami i wykładowcami Instytutu Historii Uniwersytetu Wrocławskiego. Tego typu spotkania to wyjątkowa okazja do bliższego poznania się oraz do wymiany myśli i dyskusji. Pokazują one także, jak zainicjowany i realizowany przez wiele lat przez MCK program współpracy pozwala dzisiaj angażować także inne placówki, które w przyszłości samodzielnie będą mogły nawiązywać bliższą współpracę i realizować nowe projekty z partnerami z Japonii.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

UDANE PRZEDSIĘWZIĘCIA

1 MAJA – 31 GRUDNIA

Międzynarodowe Centrum Kultury wspólnie z redakcją miesięcznika „Architektura-Murator” zrealizowało nowatorski program edukacyjny w postaci warsztatów studenckich poświęconych udanym przedsięwzięciom z zakresu architektury, jakie zorganizowano w ostatnich latach nie tylko w Polsce czy w Europie, ale na świecie. Pretekstem do organizacji warsztatów było 15. Międzynarodowe Biennale Architektury w Wenecji, które odbyło się w 2016 roku. Główny kurator tej jednej z największych architektonicznych imprez na świecie, chilijski architekt Alejandro Aravena, głównym mottem 15. Biennale uczynił „raportowanie z frontu” oraz zaproponował uczestnikom zwrócenie uwagi na to, co pozytywnego architektura miała do zaproponowania w zakresie rozwiązywania konfliktów społecznych oraz budowania lepszej jakości przestrzeni na świecie. Tytułowe „raportowanie z frontu” miało na celu oderwanie uwagi architektów od budynków ikon oraz estetyki i przesunięcie pola debaty ku realnym problemom i konfliktom.

Zorganizowane przez mck i miesięcznik „Architektura-Murator” warsztaty prowadzone były przez Ewę P. Porębską – redaktor naczelną miesięcznika, oraz Beatę Tylec z jego redakcji, a także przez dr Agatę Twardoch z Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach i Macieja Siudę – architekta związanego między innymi z School of Forms w Poznaniu. mck reprezentowane było w tym gronie przez dr. Michała Wiśniewskiego. Wiosną ogłoszony został konkurs dla potencjalnych uczestników, prowadzony przy użyciu osobnej strony internetowej projektu oraz innych kanałów komunikacji internetowej. Do organizatorów wpłynęło 100 zgłoszeń od studentów kierunków architektonicznych z całej Polski. Z tej grupy wyłoniono autorów trzydziestu najlepszych aplikacji, których zaproszono na rozmowy indywidualne z prowadzącymi warsztaty. Ostatecznie wybrano piętnaście uczestniczek i uczestników, reprezentujących uczelnie architektoniczne z Gdańska, Gliwic, Kielc, Krakowa, Poznania, Szczecina, Warszawy i Wrocławia.

Na początku lipca przeprowadzone zostały w Warszawie dwudniowe warsztaty, podczas których ustalona została dalsza forma realizacji projektu. Uczestnicy we współpracy z prowadzącymi otrzymali zadanie nawiązania kontaktu z przedstawicielami zespołów, które przygotowywały wystawy zaprezentowane w sześćdziesięciu dwóch pawilonach narodowych państw biorących udział w Biennale. Kuratorzy lub osoby przygotowujące wystawy zostały poproszone przez uczestników o wypełnienie ankiet na temat architektury w ich krajach, problemów i wreszcie udanych przedsięwzięć, jakie zaistniały w obrębie architektury w ostatnich latach. W ciągu dwóch miesięcy pracy zebrano bogaty materiał dotyczący prawie wszystkich państw biorących udział w 15. Międzynarodowym Biennale Architektury.

Wiedza z ankiet oraz z badań na temat architektury w tych krajach została następnie skonfrontowana przez uczestników z wystawami pokazanymi w Wenecji. Od 12 do 17 września 2016 roku uczestnicy i prowadzący warsztaty przebywali w Wenecji, gdzie mogli zderzyć zebrane dane i wiedzę z prezentacjami na miejscu. Odpowiedzi przedstawione w ankietach oraz analiza wystaw

posłużyły do przygotowania obszernego raportu odnośnie do sytuacji architektury w każdym z państw. Wyniki warsztatów przedstawiono po raz pierwszy podczas otwartej prezentacji i dyskusji publicznej, która została zorganizowana w Pawilonie Polskim na terenie Międzynarodowego Biennale w Wenecji.

Ponadto zostały one podsumowane oraz zaprezentowane w trakcie konferencji zorganizowanej w listopadzie w mck w Krakowie oraz w grudniu w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie. Prezentacji w Krakowie towarzyszył także wykład Marcina Szczeliny i Hugona Kowalskiego, kuratorów i autorów wystawy *Let's talk about garbage*, które została pokazana w ramach głównej wystawy 15. Międzynarodowego Biennale w Arsenale w Wenecji.

Co roku w Polsce organizowane są liczne warsztaty i projekty poświęcone architekturze, a przeznaczone dla studentów lub młodych projektantów. *Udane przedsięwzięcia* wyróżniło to, że po raz pierwszy polscy studenci mogli zyskać unikalne doświadczenie i wiedzę nie na temat projektowania, ale w zakresie międzynarodowej współpracy oraz uczestnictwa w debacie dotyczącej najważniejszych wyzwań współczesnej architektury na całym świecie. Dodatkowo polskie środowisko architektoniczne mogło dzięki tym warsztatom pokazać, że posiada bogate zaplecze naukowe i potrafi jednoczyć różne kraje i inicjatywy. Efekty warsztatów oraz raport studentów można bliżej poznać dzięki stronie internetowej projektu: <http://architektura.murator-plus.pl/success-stories-and-now-challenges/news/>.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

PROGRAM TOWARZYSZĄCY I EDUKACYJNY

W ramach programu towarzyszącego wystawom w roku 2016 miały miejsce liczne wydarzenia o różnym charakterze. Były wśród nich dyskusje (*Cena za Majdan. Ukraina dwa lata po* z udziałem Pawła Kowala i kuratora wystawy *Majdan w obiektywie* Jakuba Szymczuka Andrzeja Grajewskiego), spotkania z artystami (z Wołodymyrem Kostyrką i Jewhenem Rawskim przy wystawie *Ukraina. Czekaając na bohatera*) czy spacer (szlakiem ginących zawodów podczas wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*). Pionierskim przedsięwzięciem było nawiązanie współpracy z Instytutem Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, w ramach której wykłady zorganizowane podczas wystawy *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść* zostały wpisane w harmonogram zajęć dla studentów wszystkich lat historii sztuki oraz ochrony dóbr kultury. Dzięki temu studenci mieli możliwość uczestniczenia w wykładach przygotowanych przez specjalistów z Polski i Litwy. Współpraca ta, bardzo pozytywnie oceniona przez studentów, była kontynuowana podczas wystawy *Koszycka moderna*, w ramach której odbył się cykl *Słowacja w międzywojniu*.

Z kolei podczas wystawy *Max Ernst. Sny ornitologa* zorganizowano kolejną edycję cyklu filmowego *Kino na dachu*. Tak jak w poprzednich latach wybór filmów i prelekcje przed seansami przygotował filmoznawca Maciej Stroiński. W nawiązaniu do wystawy były to filmy swobodnie związane z tematem ptaków.

Działalność edukacyjna Galerii Międzynarodowego Centrum Kultury w roku 2016 koncentrowała się na całorocznych cyklach spotkań, dostosowanych do szerokiego odbiorcy – zróżnicowanych zarówno w kontekście wieku, jak i oczekiwań poznawczych i edukacyjnych. Zajęcia skierowane do dzieci odwiedzających Galerię mck z rodzicami, towarzyszące każdej z prezentowanych wystaw (*Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*, *Max Ernst. Sny ornitologa*,

Zwiedzanie wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu* w ramach cyklu *Dojrzała sztuka*

Zwiedzanie wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu* w ramach cyklu *Dojrzała sztuka*

Zwiedzanie wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu* w ramach cyklu *Dojrzała sztuka*

Koszycka moderna, Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design), realizowane były w ramach następujących zajęć: *Smoczki. Oprowadzania dla opiekunów dzieci do lat 3, Minispotkania ze sztuką, Ferie i wakacje w MCK, Dzień Mamy, Mikołaj*. Lekcje galeryjne prowadzone w czasie całego roku bazowały na zagadnieniach poruszanych w szkołach średnich oraz gimnazjalnych. Szczególną popularnością wśród szkół ponadgimnazjalnych cieszyła się wystawa *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu* – bogata w konteksty i odniesienia do programu nauczania języka polskiego. Młodszy uczniowie (gimnazjum, szkoła podstawowa) szczególnie chętnie uczestniczyli w zajęciach towarzyszących wystawie *Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design*. Środowisko studenckie, zwłaszcza uczelnie artystycznych, intensywnie odwiedziło wystawę *Max Ernst. Sny ornitologa*. Udobogaceniem funkcjonujących w Galerii ścieżek edukacyjnych dla dzieci było wprowadzenie walizek edukacyjnych oraz plecaków, w których młodzi widzowie mogli odnaleźć nie tylko karty z zadaniami ale również materiały niezbędne do ich realizacji i atrakcyjnego zwiedzenia wystaw.

Urodziny mck – zajęcia dla dzieci podczas dnia otwartego z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia mck

Urodziny mck – zajęcia dla dzieci podczas dnia otwartego z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia mck

Niedziela w Koszycach – zajęcia dla dzieci podczas dnia otwartego wystawy Koszyka moderna

Niedziela w Koszycach – zajęcia dla dzieci podczas dnia otwartego wystawy Koszycka moderna

Zajęcia edukacyjne w okresie letnim były organizowane również poza siedzibą MCK w ramach wydarzenia kulturalno-rozrywkowego *Piknik Krakowski*. Przez cały rok każdej z wystaw towarzyszył cykl comiesięcznych wykładów dla seniorów *Dojrzała sztuka*. *Spotkania dla seniorów* w MCK, cieszących się za każdym razem coraz większym zainteresowaniem.

Marta Gaj, Helena Postawka-Lech
OŚRODEK WYSTAW

PROJEKTY SIECI PROGRAMY

THESAURUS POLONIAE

W 2007 roku zorganizowany został w Krakowie I Kongres Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski. Jednym z postulatów tego wydarzenia było stworzenie nowych programów stypendialnych skierowanych do osób z innych państw, które zawodowo zajmują się historią i dziedzictwem Polski. Zainaugurowany dwa lata później program stypendialny Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej Thesaurus Poloniae stanowił bezpośrednią odpowiedź polskiego rządu na te oczekiwania. Wychodząc ku potrzebom związanym z rosnącym zainteresowaniem Polską oraz widząc znaczenie badań prowadzonych przez zagranicznych badaczy dla budowania wiedzy o naszym kraju na świecie, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego powierzyło Międzynarodowemu Centrum Kultury misję organizacji programu stypendialnego, podkreśliwszy także znaczenie Krakowa jako kluczowego ośrodka naukowego dysponującego bogatym zapleczem naukowym. Program cieszy się od lat stałym i dużym zainteresowaniem.

Piętnaście edycji programu, które zorganizowano w ciągu siedmiu lat jego istnienia, pozwoliło zgromadzić w Krakowie już blisko dziewięćdziesiąt osób z niemal trzydziestu państw i czterech kontynentów. Jako reprezentanci różnych kręgów kulturowych uczestnicy programu szerzą wiedzę o Polsce i Europie Środkowej w różnych odległych i zróżnicowanych miejscach, stając się swoistymi ambasadorami naszego kraju za granicą. Program stypendialny adresowany jest do zagranicznych badaczy, których praca naukowa poświęcona jest kulturze, historii oraz szeroko rozumianemu dziedzictwu Rzeczypospolitej i Europy Środkowej.

Program Thesaurus Poloniae realizowany jest w dwóch kategoriach. Pierwsza z nich to Program Senior – skierowany do profesorów i starszych wykładowców akademickich. Druga to utworzony z myślą o doktorantach Program Junior. Międzynarodowe Centrum Kultury, które w imieniu MKiDN odpowiada za rekrutację i organizację programu, zapewnia uczestnikom stypendium, jak również finansuje ich trzymiesięczny pobyt w Krakowie oraz oferuje możliwość korzystania z zaplecza naukowego instytucji i pomoc w nawiązaniu współpracy z archiwami, bibliotekami i instytucjami edukacyjnymi i badawczymi prowadzonymi przez wybrane placówki naukowe oraz kulturalne.

W 2016 roku zorganizowane zostały dwie edycje programu, w których łącznie udział wzięło dwanaście osób. Wiosną i latem Thesaurus Poloniae zgromadził w Krakowie sześć osób, troje uczestników Programu Senior i troje Programu Junior. Do Krakowa przyjechali w tym czasie: Miłosz Cybowski z Uniwersytetu Southampton, dr Claire Girauld-Labalte związana z Katolickim Uniwersytetem Zachodu w Angres, Ola Khito z Damaszku w Syrii, Pieter De Messemaeker z Uniwersytetu w Gandawie, dr Magdalena Mitrewa reprezentująca Uniwersytet w Sofii, czołowa tłumaczka literatury polskiej w Bułgarii, oraz dr Natalia Rudyka z Uniwersytetu Kultury i Sztuki w Kijowie.

Jesienią MCK gościło w Krakowie kolejnych sześć stypendystek, spośród których pięć uczestniczyło w Programie Senior, a jedna w Programie Junior. Wśród nagrodzonych osób znaleźli się: dr Claudia-Florentina Dobre z Centrum Studiów nad Pamięcią i Tożsamością w Bukareszcie, Maia Ipp z Uniwersytetu Stanowego San Francisco, dr Katarzyna Konczińska z Grodna, dr Jelena Kuczeriawaja

z Zachodniej Filii Rosyjskiej Akademii РАНЕРА w Kaliningradzie, dr Nataša Urošević z Uniwersytetu Juraja Dobrily w Puli (Juraj Dobrila University, Pula) oraz prof. Lubow Żwanko z Uniwersytetu Narodowego Gospodarki Miejskiej w Charkowie. Z uwagi na rosnące zainteresowanie programem MCK oraz jego znaczenie w maju 2016 roku w siedzibie MCK odbyło się spotkanie uczestników czternastej edycji programu z sekretarzem stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Jarosławem Sellinem.

Pobyt kolejnych uczestników programu Thesaurus Poloniae w Polsce to wyzwanie i szansa dla MCK oraz dla innych placówek naukowych i kulturalnych Krakowa na rozwój relacji z ośrodkami naukowymi oraz instytucjami zagranicznymi. Uczestnicy programu zapraszani są do brania udziału w różnych projektach i aktywnościach realizowanych przez MCK, między innymi do współpracy z kwartalnikiem „Herito”. Stale rosnące wraz z kolejnymi edycjami zainteresowanie programem Thesaurus Poloniae pokazuje również konieczność rozwijania oferty stypendialnej dotyczącej badań humanistycznych poświęconych polskiej kulturze i dziedzictwu. Istniejący już od siedmiu lat program i rosnące z każdą edycją grono stypendystów stanowią żywe wsparcie dla promocji Polski za granicą. Informacje na temat warunków ubiegania się o stypendium znajdują się na stronie internetowej: www.mck.krakow.pl.

dr Michał Wiśniewski

OŚRODEK EDUKACJI – AKADEMIA DZIEDZICTWA

AHICE

ART AND HERITAGE IN CENTRAL EUROPE

W roku 2016 kontynuowano współpracę z koordynatorami narodowymi w krajach v4 oraz z partnerami w Polsce. Administrowanie przybywających wiadomości odbywało się przez cały okres bez zakłóceń.

Jednym z najważniejszych zadań minionego okresu było dokonanie aktualizacji i ulepszeń w strukturze informatycznej serwisu. Potrzeby usprawnień zgłaszali koordynatorzy narodowi AHICE przez cały rok 2015, a szczegóły tych prac zostały omówione na spotkaniach głównego administratora z koordynatorami, które odbyły się w Brnie i w Bratysławie. Na zlecenie Międzynarodowego Centrum Kultury prace te wykonała firma Softhis, a obejmowały one określony zakres aktualizacji i usprawnień. Najważniejszymi były usprawnienie logowania dla partnerów, uwidocznienie wejścia dla zarejestrowanych partnerów w menu głównym poprzez dodanie kategorii „Partner Login” w miejsce „Your Projects”. Dostęp do „Your Projects” pozostał w stopce portalu. Wprowadzono ponadto odstęp między banerami, w wersji mobilnej uporządkowano nagłówki także w pozycji poziomej, w CMS Front end skrócono paginację do 10, uporządkowano sposób łamania tekstu w informacjach wprowadzonych do panelu administracyjnego przez partnerów. W zakładkach „Exhibitions” i „Conferences” dodano oznaczenia krajów.

U partnera słowackiego, w Instytucie Sztuki Słowackiej Akademii Nauk, zmieniła się osoba koordynująca. W związku z tym 31 października odbyło się spotkanie w Bratysławie, w siedzibie partnera. Omówiono wówczas kwestie dalszej współpracy, którą obie strony oceniły pozytywnie. Szczegółowe zagadnienia bezpośredniej współpracy z instytucjami słowackimi pojawiały się w trakcie redagowania serwisu. Te problemy omawialiśmy na bieżąco, dzięki czemu słowacka strona serwisu przez cały okres szkoleń funkcjonowała bez zarzutu. Efektem szkolenia stało się pojawienie się w AHICE w prawidłowej formie informacji o aktualnych wystawach na Słowacji. Dobre efekty tego procesu szkoleniowego potwierdziły potrzebę osobistych spotkań. Od samego początku działalności AHICE uważamy za szczególnie ważne połączenie osobistych rozmów z metodą zdalnej współpracy. W ten sposób zarówno odbiorcy, jak i współtworzący serwis koordynatorzy odbierają całość jako dialog ponad bezosobowym systemem informatycznym, który pozostanie niewątpliwie skutecznym – jednak tylko narzędziem. Z tego powodu planowane są także w roku 2017 spotkania robocze z koordynatorami narodowymi, na których zostaną omówione bieżące kwestie dotyczące współpracy.

Do AHICE zgłosiło się Muzeum Miasta Łodzi z prośbą o objęcie patronatem medialnym AHICE wystawy *Bracia Hirszenbergowie – w poszukiwaniu ziemi obiecanej*. W ramach patronatu na stronie serwisu umieszczono baner promocyjny wystawy oraz udostępniono informacje zarówno w strukturze portalu, jak i na profilu AHICE w serwisie społecznościowym Facebook.

W omawianym okresie kontynuowano także współpracę z innymi mediami. W ramach stałej współpracy AHICE dalej przygotowuje dla „Herito”, przeznaczony

do działu *Mamy na oku*, przegląd najciekawszych wystaw w krajach v4 odbywających się w aktualnym kwartale. W roku 2016 przygotowano opisy kilkudziesięciu wystaw oraz innego rodzaju wiadomości.

Wiadomości pojawiały się także w portalu społecznościowym Facebook. Działający tu od lat profil AHICE cieszy się dużym zainteresowaniem, na koniec roku 2016 liczba polubień wzrosła do 2292. Ta forma przekazywania wiadomości jest szczególnie ważna ze względu na interaktywny charakter portalu społecznościowego. Dzięki temu mamy lepsze informacje o odbiorcach serwisu, którzy stają się czasem współredaktorami, udostępniając na swoich profilach informacje opublikowane przez redakcję AHICE.

W roku 2016 partnerami instytucjonalnymi MCK w ramach sieci AHICE były: Moravské galerie (Galeria Morawska), Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ (Centrum Zarządzania Dziedzictwem Kulturowym im. Gyuli Forstera), Ústav dejín umenia Slovenskej akadémie vied (Instytut Sztuki Słowackiej Akademii Nauk).

dr Zoltán Gyalóka

INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

EUROŚRÓDZIEMNOMORSKA FUNDACJA DIALOGU KULTUR IM. ANNY LINDH

www.alfpolska.org
www.facebook.com/FundacjaA.LindhPolska
www.annalindhfoundation.org

Istniejąca od ponad dziesięciu lat Eurośródziemnomorska Fundacja Dialogu Kultur im. Anny Lindh to organizacja, której celem jest promocja dialogu, współpracy, szacunku i wzajemnego zrozumienia w regionie eurośródziemnomorskim. Fundacja aktywnie działa w czterdziestu dwóch krajach basenu Morza Śródziemnego, a jej działalność opiera się na współpracy trzech podstawowych filarów tworzących jej strukturę: członków sieci narodowych, krajowych koordynatorów oraz Sekretariatu Fundacji.

Międzynarodowe Centrum Kultury jest koordynatorem polskiej sieci Fundacji, która na koniec 2016 roku liczyła 125 organizacji i instytucji. Na ich rzecz mck przygotowało w 2016 roku wspólny projekt sieci *Między mitem a rzeczywistością. Miasta wielokulturowe w Polsce* oraz doroczne spotkanie sieci. W ramach zarządzania i wspierania polskiej sieci koordynator pozostaje w stałym kontakcie z Sekretariatem Fundacji oraz z MKiDN i MSZ, prowadzi stronę internetową, fanpage na Facebooku, przygotowuje regularny newsletter oraz wysyła mailingi dotyczące działań Fundacji. mck było także zaangażowane w opiniowanie i merytoryczne wsparcie spotkań przygotowawczych do trzeciego już Forum Fundacji – Mediterranean Forum 2016, które odbyło się 24–25 października na Malcie. W Forum wzięło udział 680 uczestników z 50 krajów. Jego tematyka obracała się wokół problemu miasta, mediów, edukacji, mobilności i przedsiębiorczości, stawiając jednocześnie w centrum swych zainteresowań młodzież, kobiety i artystów. Spotkanie było rodzajem katalizatora współpracy nie tylko dla samych narodowych sieci Fundacji, ale także współpracy z organizacjami międzynarodowymi, ważnymi instytucjami regionalnymi, jak również z decydentami i politykami różnych szczebli. Na spotkaniu Polskę reprezentowali przedstawiciele organizacji członkowskich polskiej sieci Fundacji: Teatr Pieśni Kozła, Instytut Kultury Miejskiej, Nadbałtyckie Centrum Kultury, Pro-Med, Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”. Ponadto w ramach współpracy z hiszpańskim koordynatorem Fundacji mck powołało wewnętrzne jury, które wybierało najlepsze polskie opowiadania zgłoszone w hiszpańskim projekcie eurośródziemnomorskiego konkursu literackiego „Morze Słów”.

Doroczne spotkanie polskiej sieci odbyło się w Gdańsku w dniach 9–11 września. Wpisywało się ono w formułę wizyt studyjnych przyjętą dla wspólnego projektu sieci *Między mitem a rzeczywistością: miasta wielokulturowe w Polsce* i stanowiło zakończenie cyklu spotkań rozpoczętego spotkaniem polskiej sieci w Warszawie w 2015 roku. Zostało zorganizowane we współpracy z Nadbałtyckim Centrum Kultury, Instytutem Kultury Miejskiej i Stowarzyszeniem Arteria. Spotkanie rozpoczęło się wizytą w Muzeum Emigracji w Gdyni, gdzie uczestnicy zwiedzili z przewodnikiem wystawę oraz

wzięli udział w prezentacji działalności muzeum na polu edukacji i współpracy ze społecznością lokalną. Na drugi dzień spotkania złożyły się: prezentacja koordynatorów dotycząca podsumowania działalności Fundacji i polskiej sieci w minionym roku oraz planów na kolejny okres, szkolenie przeprowadzone przez prof. Halinę Grzymałę-Moszczyńską z Uniwersytetu Jagiellońskiego na temat podręczników / materiałów o nauczaniu wielokulturowości w Polsce oraz podsumowanie pierwszego Bałtyckiego Forum Fundacji im. Anny Lindh. Drugi dzień zakończył się spacerem „Stocznia gdańska szlakami kobiet” oraz prezentacją Modelu Integracji Imigrantów w Gdańsku w Europejskim Centrum Solidarności. Ostatni dzień spotkania rozpoczął spacer „Kobiety wielokulturowe w Gdańsku”, po którym odbyły się warsztaty muzyczne z grupą Cocodjembé oraz warsztaty z interwencji krytycznych prowadzonych przez dr Nataszę Kosakowską-Berezecką z Uniwersytetu Gdańskiego oraz Annę Urbańczyk z IKM. W całym spotkaniu wzięło udział czterdzieści dziewięć osób.

Wspólny projekt polskiej sieci *Między mitem a rzeczywistością: miasta wielokulturowe w Polsce* postawił sobie za cel pokazanie dylematów i wyzwań stojących przed współczesnymi miastami w kontekście budowania społeczeństw wielokulturowych. Korzystając z formuły wizyt studyjnych (a w ich ramach z warsztatów, debat, dyskusji, prezentacji, gier miejskich i spotkań), partnerzy projektu zaprezentowali specyfikę Wrocławia, Lublina i Białegostoku. Wśród podejmowanych tematów pojawiły się między innymi kwestie narracji miejskich, odkrywania tożsamości miasta, problem migracji i uchodźców, wielokulturowa przeszłość. W ramach projektu zrealizowano trzy spotkania: we Wrocławiu (19–20 lutego), w Lublinie (17–19 marca) i w Białymstoku (21–23 kwietnia).

Celem wrocławskiego spotkania była prezentacja wielokulturowego charakteru miasta noszącego w 2016 roku tytuł Europejskiej Stolicy Kultury. Wydarzenie zgromadziło blisko sześćdziesięciu uczestników z całej Polski. Zorganizowane przez Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego NOMADA spotkanie składało się z sesji poświęconej wrocławskim organizacjom działającym w szeroko rozumianym obszarze wielokulturowości, która pokazywała wyzwania, z jakimi mierzy się miasto, z wykładu o współczesnym wielokulturowym Wrocławiu dr Julity Makaro, a także z projekcji filmu o wrocławskich Romach *Królowa ciszy* i koncertu gitarowego w Księgarni Hiszpańskiej. Drugi dzień spotkania poświęcony został warsztatom *Zobacz. Zrozum. Zareaguj*, których celem było wyposażenie uczestników w wiedzę i instrumenty na temat tego, jak udzielać wsparcia osobom doświadczającym przemocy motywowanej nienawiścią. Następnie uczestnicy udali się do Muzułmańskiego Centrum Kulturalno-Oświatowego na wykład imama Alego Abiego Issy na temat aktualnej sytuacji politycznej z punktu widzenia religijnego. Na zakończenie Stowarzyszenie Żydowskie Cukunft zorganizowało spacer po żydowskim Wrocławiu.

W wizycie studyjnej w Lublinie wzięło udział trzydziestu przedstawicieli organizacji członkowskich. Partnerem organizującym wizytę było Stowarzyszenie Panorama Kultur ze wsparciem Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”. Składała się ona z dwóch części merytorycznych – w pierwszej uczestnicy poznawali wielokulturową historię miasta (zwiedzanie wystawy *Lublin. Pamięć miejsca* w Bramie Grodzkiej), w drugiej zaś prezentowano obecne wyzwania i problemy związane z odkrywaniem historycznej wielokulturowości i dzisiejszą migracją. Uczestnicy spotkali się z Anną Szadkowską-Cieźką, koordynatorką programu integracji cudzoziemców *Lublin dla Wszystkich* w Urzędzie Miasta

Lublina, a następnie odwiedzili Punkt Obsługi Cudzoziemców UM Lublina oraz spotkali się z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Żydów i z Gminą Wyznaniową Żydowską. Po południu odbyły się warsztaty *Witamy w Lublinie* prowadzone przez Annę Dąbrowską (Stowarzyszenie Homo Faber). Ostatnim elementem wizyty było spotkanie z przedstawicielami lubelskiej społeczności ukraińskiej. Dla chętnych przewidziano także zwiedzanie Lubelskiej Trasy Podziemnej, spotkanie z reprezentantami Stowarzyszenia Ormian w Lublinie oraz spacer z przewodnikiem po wielokulturowym Lublinie.

Wizytę studyjną w Białymstoku przygotowała Fundacja SocLab we współpracy ze Stowarzyszeniem Widok. Rozpoczęła się ona debatą na temat wielokulturowego Białegostoku z udziałem przedstawicieli życia kulturalnego i społecznego miasta. Po debacie zaprezentowano film dokumentalny *Khamelesz* poświęcony warsztatom teatralnym realizowanym z udziałem młodzieży czecheńskiej i polskiej, po którym nastąpiła dyskusja z twórcami projektu i bohaterami filmu. Drugi dzień poświęcony był wielokulturowości w kontekście regionalnym. Składały się nań wizyta w Krynkach i spotkanie z prezesem Fundacji Villa Sokrates w Krynkach, zwiedzanie tatarskiej miejscowości Kruszyniany i spotkanie w lokalnym meczecie, wizyta w Muzeum Ikon w Supraślu i na koniec spektakl *Wziółowstąpienie* w Teatrze Wierszalin. Ostatniego dnia uczestnicy zapoznali się z historią miasta podczas wizyty w Galerii im. Sleńdzińskich, gdzie Jolanta Szczygieł-Rogowska przedstawiła prezentację o dziejach Białegostoku. Na koniec Tomasz Wiśniewski pokazał dwa swoje filmy dokumentalne poświęcone historii i dziedzictwu białostockich i podlaskich Żydów. Chętne osoby mogły także wziąć udział w oprowadzaniu po mieście. Wizytę w Białymstoku odbyło czterdzieści jeden osób.

Koordinacja polskiej sieci oraz wspólny projekt polskiej sieci były współfinansowane przez Eurośródziemnomorską Fundację Dialogu Kultur im. Anny Lindh.

Joanna Sanetra-Szeliga, dr Robert Kusek

KOORDYNATORZY POLSKIEJ SIECI FUNDACJI IM. ANNY LINDH
INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

POLSKI PETERSBURG

ENCYKLOPEDIA INTERNETOWA

Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie (MCK) prowadziło prace związane z encyklopedią internetową *Polski Petersburg*, której wydawcami i administratorami są po polskiej stronie MCK, a po rosyjskiej Międzynarodowa Fundacja Charytatywna im. Dmitrija Lichaczowa (FL). Encyklopedia powstaje w dwóch wersjach językowych: polskiej (MCK) i rosyjskiej (FL), ma charakter popularnonaukowy i edukacyjny, a przeznaczona jest dla szerokiego grona odbiorców. Zasadniczym celem projektu, którego polska premiera miała miejsce w kwietniu (www.polskipetersburg.pl), a rosyjska we wrześniu 2016 roku (www.polskipetersburg.ru), jest przybliżenie polskim i rosyjskim odbiorcom losów i dzieł Polaków związanych z dawną stolicą Imperium Rosyjskiego.

Pomysłodawcom encyklopedii zależy na przedstawieniu wielowątkowej, nierzadko zapomnianej dziś roli, jaką odgrywali Polacy w życiu społecznym, kulturalnym, naukowym, artystycznym, gospodarczym i politycznym (a w szerszej perspektywie także w historycznych granicach Rosji) od końca XVIII wieku po czasy współczesne. Wpisując to przedsięwzięcie w kontekst wieloetnicznej i wielokulturowej metropolii nad Newą, chcieliśmy przywrócić pamięć o polskiej społeczności w gronie licznych tamtejszych diaspor narodowych. Dzieje i zasługi tych wspólnot przypomniane zostały dzięki wielkim międzynarodowym obchodom trzystulecia Petersburga (2003), a wiedzę na temat części z nich utrwaliły i spopularyzowały realizowane w ostatnich latach petersburskie sezony kulturalne (francuski [2010], włoski [2011], niemiecki [2012], holenderski [2013], brytyjski [2014] czy grecki [2016]).

Zasadniczymi celami projektu są: • ukazanie polskiej obecności nad Newą jako ważnego elementu składowego wielonarodowej i wielokulturowej tkanki miasta; • rozpoznanie, zbadanie i opisanie związanego z polską obecnością w Petersburgu materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego (między innymi świątyń, rezydencji i budynków użyteczności publicznej, pomników i tablic pamiątkowych, historycznych nekropolii i miejsc pochówku, topografii, archiwaliów i zbiorów muzealno-bibliotecznych); • przybliżenie sylwetek wybitnych Polaków, których losy i działalność związane były z Petersburgiem; • przedstawienie roli i miejsca nadnewskiej metropolii w historii Polski oraz relacji polsko-rosyjskich, także w aspekcie transferu zdobytych przez Polaków nad Newą wiedzy i doświadczeń zawodowych na grunt rosyjski i polski; • stworzenie korpusu informacji bibliograficznych dotyczących źródeł archiwalnych i druków związanych z „polskim” Petersburgiem.

Przez cały rok 2016 gromadziliśmy materiał tekstowy i ilustracyjny, prowadząc jednocześnie intensywne prace redakcyjne. Po polskiej stronie udało się pozyskać do współpracy około 50 autorów reprezentujących niemal wszystkie większe ośrodki akademickie (Warszawa, Kraków, Gdańsk, Poznań, Lublin, Wrocław, Opole, Białystok). MCK i FL dysponują obecnie prawie 200 hasłami polskich i rosyjskich autorów, które są stopniowo zamieszczane w obu wariantach encyklopedii *Polski Petersburg*. Do końca 2016 roku na polskiej stronie udało się zamieścić 125 haseł, w tym 107 biograficznych i 18 przedmiotowych. Większość autorskich tekstów encyklopedii, zarówno polskich, jak i rosyjskich, opiera się

na ogólnie dostępnym materiale, choć są też takie, które powstały na podstawie wieloletnich badań. Obok haseł biograficznych, w naturalny sposób dominujących na początkowym etapie naszego projektu, zawartość encyklopedii stanowią hasła tematyczne, podkreślające między innymi twórczy wkład Polaków w rozwój nowoczesnego Petersburga. Nie zapominamy również o tych aspektach polskiego życia nad Newą, które obok stowarzyszeń i organizacji charytatywnych, samopomocowych czy edukacyjnych były najważniejszymi jego cechami konstytutywnymi: języku i książce oraz religii rzymskokatolickiej. Uzupełnienie do encyklopedycznej narracji stanowią mapa, na której pokazujemy wybrane miejsca i adresy związane w różny sposób z życiem polskiej diaspory nad Newą, oraz biblioteka. W ramach tej ostatniej prezentujemy między innymi teksty pokonferencyjne oraz ilustrowany zbiór esejów. W miarę możliwości rozbudowywać też będziemy zamieszczony na stronie materiał ikonograficzny.

Publiczna prezentacja polskiej wersji encyklopedii z udziałem rosyjskich redaktorów, dokonana przez głównego redaktora dr. Hieronima Grałę (UW) i redaktora prowadzącego dr Beatę Nykiel (MCK), odbyła się w MCK 28 kwietnia. Towarzyszył jej wykład otwarty dr. Dariusza Konstantynowa (UG i IH PAN) *Siemiradzki i inni. Polacy w kręgu petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych w XIX i na początku XX wieku*. Premiera rosyjskiej wersji encyklopedii z udziałem delegacji MCK miała miejsce 30 września w Sankt Petersburgu w gmachu Centralnej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Włodzimierza Majakowskiego przy prospekcie Newskim 20.

Integralną część polskiej wersji encyklopedii stanowi wspomniane wyżej ilustrowane wydawnictwo zatytułowane *Petersburg i Polska. Zbiór esejów*. Recenzowana publikacja powstała pod redakcją naukową D. Konstantynowa, a jej inauguracja miała miejsce 20 września. Zbiór ów ma szansę wypełnić istotną lukę spowodowaną brakiem systematycznych badań nad polską diasporą w Petersburgu. W Polsce i w Rosji podstawowym źródłem wiedzy na ten temat jest jak dotąd pionierska monografia autorstwa prof. Ludwika Bazyłowa (wyd. polskie 1984, wyd. rosyjskie 2003). Zamieszczony w ramach polskiej wersji encyklopedii liczący 490 stron zbiór esejów zawiera 17 tekstów problemowych, z czego 12 jest dziełem autorów polskich, a 5 rosyjskich. Dysproporcja ta odzwierciedla stopień rozpoznania tematu w obu krajach. Czytelnik znajdzie tu podstawowe informacje pozwalające zorientować się w takich zagadnieniach jak: historia, liczebność i struktura społeczna polskiej kolonii nad Newą, jej życie społeczne, religijne i kulturalne, polsko-rosyjskie inspiracje i kontakty kulturalno-artystyczne, obecność polskiej prasy i książki w ówczesnej stolicy Rosji czy udział Polaków w życiu literackim, teatralnym, muzycznym nadnewskiej metropolii, ale też wojskowym i politycznym Imperium Rosyjskiego XVIII–XX wieku, a wreszcie obecność wątków petersburskich w Polsce. Zaletą tej syntezy zagadnień, obok ciekawej szaty graficznej i przyjaznego użytkownikom internetu i urządzeń mobilnych opracowania informatycznego, jest wybór bibliografii, spis ilustracji oraz indeksy rzeczowy i osobowy. Ufamy, że encyklopedia *Polski Petersburg* stanie się z czasem użytecznym kompendium wiedzy o polskiej obecności nad Newą, adresowanym zwłaszcza do młodzieży szkolnej i akademickiej. Z myślą o nauczycielach i młodych odbiorcach zamieściliśmy również zestaw scenariuszy lekcyjnych autorstwa dr Kingi A. Gajdy, które mogą być realizowane na podstawie zamieszczonego w encyklopedii materiału.

dr Beata Nykiel

INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

TYSIĄC SKARBÓW KRAKOWA

W roku 2016 Międzynarodowe Centrum Kultury rozpoczęło prace przygotowawcze związane z projektem *Tysiąc skarbów Krakowa*, realizowanym we współpracy z Urzędem Miasta Krakowa i na jego zlecenie. Projekt jest próbą świeżego spojrzenia na dziedzictwo kulturowe miasta, uwzględniającego jego dzieje najnowsze oraz aktualne wyniki badań. Celem tej inicjatywy jest identyfikacja najcenniejszych zabytków ruchomych Krakowa, poprzedzona kwerendą w krakowskich zbiorach publicznych (muzea, biblioteki, archiwa), kościelnych i prywatnych. Tytułowe skarby to artefakty, które odegrały istotną rolę kulturową w dziejach miasta, w wielu przypadkach ilustrujące ważne dlań zjawiska bądź wytwory niematerialne. Ich znaczenie ideowe często idzie w parze z wysoką wartością artystyczną. Obiekty, wybrane przez zespół ekspertów, mają odzwierciedlać dorobek artystyczny, intelektualny i cywilizacyjny miasta i jego mieszkańców na przestrzeni dziejów.

Projekt zwieńczy publikacja zawierająca opatrzone opisami i esejami wprowadzającymi fotografie tytułowych skarbów, układające się w narrację o Krakowie od okresu wczesnego średniowiecza po czasy współczesne. Książka ta, przeznaczona dla szerokiego grona odbiorców, została zaplanowana jako wydawnictwo o charakterze uniwersalnym: pisana przez specjalistów związanych z kręgami akademickimi i muzealnymi ma równocześnie prezentować wartość edukacyjną i krzewić wiedzę o mieście. Jej dodatkowym atutem będzie luksusowa strona edytorska, co w połączeniu z walorami popularyzatorskimi pozwoli na jej wykorzystanie w strategii promocyjnej miasta.

Przedsięwzięcie zostało rozpisane na trzy lata. Etap wstępny prac rozpoczęto latem roku 2016, kiedy to powołano komitet naukowy – grono ekspertów skupiające dyrektorów najważniejszych krakowskich placówek muzealnych, badaczy akademickich oraz przedstawiciela miejskiego Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zespół ten zobowiązał się do przygotowania propozycji obiektów, które winny się znaleźć w planowanej publikacji. Podczas czterech sesji roboczych odbytych w okresie od lipca 2016 do stycznia 2017 zdefiniowano wspólnie kryteria doboru obiektów, określono zasadnicze kierunki narracji i jej charakter, wreszcie wypracowano podział gromadzonego materiału na epoki wyznaczone cezurami czasowymi; wstępnie uzgodniono także formułę opisu artefaktów. Z nadesłanych propozycji stworzyliśmy listę około tysiąca obiektów, którą sukcesywnie kompletowaliśmy i modyfikowaliśmy, poddając ją weryfikacji podczas kolejnych spotkań. Ostateczny kształt tego wykazu pozostaje jeszcze przedmiotem prac – uzupełnień wymagają zwłaszcza okres nowożytny (niezbędne kwerendy w zbiorach klasztornych) oraz wiek XX (konieczne dopracowanie koncepcji prezentacji najnowszych dziejów miasta).

Następny etap obejmie powołanie zespołu autorów oraz nadzór merytoryczny nad powstającymi tekstami i ich konsultację z gremium eksperckim. Osobne miejsce w projekcie zajmie kampania fotograficzna prezentowanych w książce obiektów. Publikację tomu, przygotowywanego w kilku wersjach językowych, przewidziano na jesień roku 2018.

dr Joanna Ziętkiewicz-Kotz

REDAKTORKA PROWADZĄCA PROJEKTU

DZIEDZICTWO KŁOPOTLIWE. ARCHITEKTURA III RZESZY NA TERYTORIUM POLSKI WIELOLETNI POLSKO-NIEMIECKI PROJEKT BADAWCZY

Celem wspólnego projektu badawczego Międzynarodowego Centrum Kultury i Zentralinstitut für Kunstgeschichte jest stworzenie przestrzeni do dyskusji. Oprócz pogłębienia dialogu pomiędzy polskimi i niemieckimi badaczami, a także naukowcami z innych krajów zadaniem projektu jest dokonanie przeglądu obiektów architektury i urbanistyki oraz projektów niezrealizowanych, jakie pozostawiła III Rzesza na dzisiejszym terytorium Polski, na podstawie źródeł zarówno polskich, jak i niemieckich. Istotne stanie się zainicjowanie debaty nad współczesną interpretacją tego trudnego zagadnienia w kontekście badań nad dziedzictwem reżimów totalitarnych w Europie.

Historia urbanistyki i architektury III Rzeszy ma już obfitą literaturę przedmiotu, głównie niemiecko- i angielskojęzyczną. Piśmiennictwo to dotyczy zarówno miast Rzeszy, takich jak Wrocław, Gliwice czy Szczecin, jak i polskich miast, które po wybuchu wojny znalazły się pod niemiecką okupacją, między innymi Poznania, Łodzi, Torunia, Oświęcimia, Krakowa czy Warszawy. Niemieckie plany podboju i hitlerowska polityka ludobójstwa, bezpośrednio powiązane z urbanistycznymi wizjami okupantów, przesądziły o jednoznacznej kwalifikacji całego dorobku architektów Trzeciej Rzeszy w Polsce jako „dziedzictwa nienawiści”. Nie może to jednak oznaczać pomijania i ignorowania w badaniach nad sztuką XX wieku w Polsce tego zjawiska. W literaturze polskiej problem dziedzictwa architektonicznego był ze zrozumiałych względów pomijany albo informowano o nim w sposób pobieżny. Kwestia ta dojrzała więc do gruntownych badań i wykorzystania zarówno polskich, jak i niemieckich źródeł. Projekt zmierza się z próbą odpowiedzi na pytanie o współczesny stosunek do dziedzictwa kłopotliwego i jego interpretację.

W ramach projektu w 2016 roku był prowadzony monitoring literatury przedmiotu, nawiązywanie kontaktów z badaczami tematu w Polsce i w Niemczech. Ponadto odbywało się gromadzenie materiałów pod kątem historii architektury III Rzeszy w Krakowie i na objętym w czasie okupacji przez Generalne Gubernatorstwo terenie. W tym celu zostały przeprowadzone kwerendy w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (zespół Rząd Generalnego Gubernatorstwa w Krakowie); w Narodowym Archiwum Państwowym w Krakowie (zespoły Archiwum Planów Budownictwa Miejskiego, Tek Architektury i Urbanistyki, Akt Budynków Użyteczności Publicznej i Budynków Mieszkalnych). Został przeprowadzony przegląd i weryfikowanie zbioru tek ikonograficznych i fotograficznych w Narodowym Archiwum Państwowym w Krakowie. Podjęte zostały czynności sprawdzające historię powstania poszczególnych obiektów in situ. Jako kontynuacja poszukiwań informacji o architekturach i inżynierach urzędowo odpowiedzialnych za budownictwo i planowanie

miast w tym okresie prowadzone są kwerendy w Archiwum Urzędu Miasta Krakowa oraz w Archiwum Województwa Małopolskiego, gdzie przechowywane są teki osobowe pracowników wydziałów budownictwa. Kwerendy i opracowanie zebranych materiałów z Działu Dokumentacji Architektury i Urbanistyki, Działu Historii i Sztuki Krakowa Nowoczesnego, Działu Fotografii Krakowskiej oraz Kolekcji Grafiki w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa rozwijają wiedzę i ikonografię historii architektury okresu okupacji w Krakowie.

W wyniku prowadzonych badań i analizy zebranych w ich trakcie danych odkryte zostały nowe fakty, obiekty i personalia. Na początkowym etapie z reguły te nowe informacje mają charakter fragmentaryczny i wymagają kolejnych badań, kwerend i poszukiwań. Tym niemniej w 2016 roku wiedza o obiektach architektury i urbanistyki, a także o projektach niezrealizowanych, jakie pozostawiła III Rzesza na dzisiejszym terytorium Polski, została wzbogacona i jej zasób ciągle się poszerza.

dr Żanna Komar

INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

SPOŁECZNO-EKONOMICZNY WPŁYW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

DIAGNOZA WYKORZYSTANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO PRZEZ BRANŻĘ KREATYWNĄ NA PRZYKŁADZIE OFF PIOTRKOWSKA W ŁODZI

Projekt badawczy poświęcony branży kreatywnej zlokalizowanej w łódzkiej OFF Piotrkowskiej był pokłosiem realizowanego w latach 2013–2015 przez MCK międzynarodowego projektu naukowego *Dziedzictwo kulturowe ma znaczenie w Europie*, polegającego na zebraniu i krytycznej analizie badań ilościowych i jakościowych weryfikujących tezę o pozytywnym wpływie dziedzictwa kulturowego na sferę gospodarczą i społeczną, a także na kulturę i środowisko naturalne. Łódzkie poszukiwania odpowiadają na wyartykułowaną w tym projekcie potrzebę realizacji badań terenowych wpływu dziedzictwa na jego otoczenie społeczno-ekonomiczne.

Podstawowym celem przeprowadzonych studiów była charakterystyka relacji między dziedzictwem kulturowym a sferą przemysłów kreatywnych. Na przedmiot analizy wybrana została wzniesiona na początku XX wieku fabryka bawełny Franciszka Ramischa w Łodzi, czyli element postindustrialnego dziedzictwa, który stanowi o tożsamości miasta i który we współczesnych strategiach rewitalizacyjnych jest bardzo silnie akcentowany. Od 2011 roku na terenie fabryki funkcjonują lokale zaliczane do przemysłów kreatywnych. Miejsce to znane pod nazwą OFF Piotrkowska stanowi jedno z centrów kultury i rozrywki współczesnej Łodzi. Fabryka znajduje się w sercu Łodzi – wejście na podwórko, wokół którego znajdują się fabryczne zabudowania, prowadzi od ulicy Piotrkowskiej, która odgrywa rolę historycznego centrum miasta.

Problematyka badawcza skoncentrowana została wokół następujących pytań:

- Jakie czynniki decydują o lokalizacji biznesu branży kreatywnej w obiekcie dziedzictwa kulturowego?
- Jakie jest znaczenie i rola dziedzictwa kulturowego w wyborze takiego obiektu przez przedstawicieli branży kreatywnej?
- Czy lokalizacja usług branży kreatywnej w obiekcie dziedzictwa kulturowego wpływa na pozytywny wizerunek miejsca?

W związku z tak postawionymi pytaniami w trakcie realizacji badań poruszane były następujące kwestie: wizerunek obiektu i jego znaczenie dla postrzegania miasta i funkcjonowania podmiotów sektora kreatywnego, sposoby konceptualizowania dziedzictwa kulturowego, strategia działań podejmowanych przez przedstawicieli branży kreatywnej, którzy wybrali obiekt dziedzictwa kulturowego na siedzibę swojej działalności. Kolejnym ważnym aspektem

badania była charakterystyka osób korzystających z usług oferowanych w OFF Piotrkowskiej. W ten sposób starano się ustalić, jaka wartość przypisywana jest dziedzictwu kulturowemu nie tylko przez reprezentantów przemysłów kreatywnych, lecz także przez mieszkańców miasta i inne osoby korzystające z oferty OFF Piotrkowskiej. Dzięki takiemu zabiegowi uzyskano pełniejszy obraz sposobów postrzegania obiektu dziedzictwa, w którym funkcjonują firmy z sektora kreatywnego, jak również dokonano bardziej pogłębionej analizy roli dziedzictwa kulturowego w życiu społecznym i gospodarczym.

W projekcie wykorzystano następujące metody badawcze: wywiady pogłębione, obserwację uczestniczącą, badania sondażowe, elementy wyceny warunkowej oraz badania literaturowe. W okresie od stycznia do marca przeprowadzono 29 wywiadów pogłębionych, w tym 18 z nich z najemcami lokali w OFF Piotrkowskiej, 10 z ekspertami, osobami z branży i liderami opinii publicznej. O wywiad poproszono także zarządcę OFF Piotrkowskiej. Równolegle przeprowadzono 200 ankiet wśród osób korzystających z oferty OFF Piotrkowskiej.

Raport z badań ukazał się w formie elektronicznej na stronie MCK pod koniec października. Będzie on także podstawą do przygotowania artykułu do publikacji *Potencjał dziedzictwa. Społeczno-gospodarcze przykłady z Europy Środkowej*, która powstanie w 2017 roku.

Raport można pobrać ze strony: <http://mck.krakow.pl/artukul/spoleczny-wplyw-dziedzictwa-kulturowego-case-study-off-piotrkowska-w-lodzi>.

Joanna Sanetra-Szeliga

INSTYTUT DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

ZESPÓŁ BADAWCZY:

dr Katarzyna Jagodzińska

dr Anna Fiń (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)

Joanna Sanetra-Szeliga

PUBLIKACJE BIBLIOTEKA CZYTELNIA

Herito nr 22–23 (nadzwyczajny podwójny numer)
Miasto jako dzieło sztuki

wersja polsko-angielska, 360 s., format 23,5×29 cm, oprawa miękka ze skrzydełkiem, ISSN 2082-310X, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy), www.herito.pl

Miasto to nie tylko idea i forma, ale także funkcja i proces. Innymi słowy, miasto to zwierciadło cywilizacji. Nie jest zatem przypadkiem, że w nadzwyczajnym podwójnym numerze kwartalnika „Herito”, który towarzyszył jubileuszowi dwudziestopięciolecia MCK, zmierzono się z pytaniem, czy miasto – a zwłaszcza współczesna metropolia – może być dziełem sztuki.

Beata Chomątowska, Owen Hatherley, Irma Kozina, Katherine Lebow i Jacek Purchla prześledzili losy nowoczesnego miasta idealnego. O mieście jako dziele sztuki i sztuce w mieście napisali Jakub Kornhauser, Małgorzata Omilanowska, Monika Rydiger, Wojciech Wilczyk. Środkowoeuropejskie miasta sportretowali Ewa Chojecka (Bielsko-Biała), Natalia Chwaja (Triest), Łukasz Galusek (Skopje), Artur Klinau (Mińsk), Henrieta Moravčíková z zespołem (Bratysława), Elżbieta Rybicka (Katowice), Derek Sayer (Praga), Fedja Vukić (Zagrzeb). Osamu Okamura, Ewa Rewers i Janusz Sepioł zastanawiali się, czy miejska utopia jest możliwa.

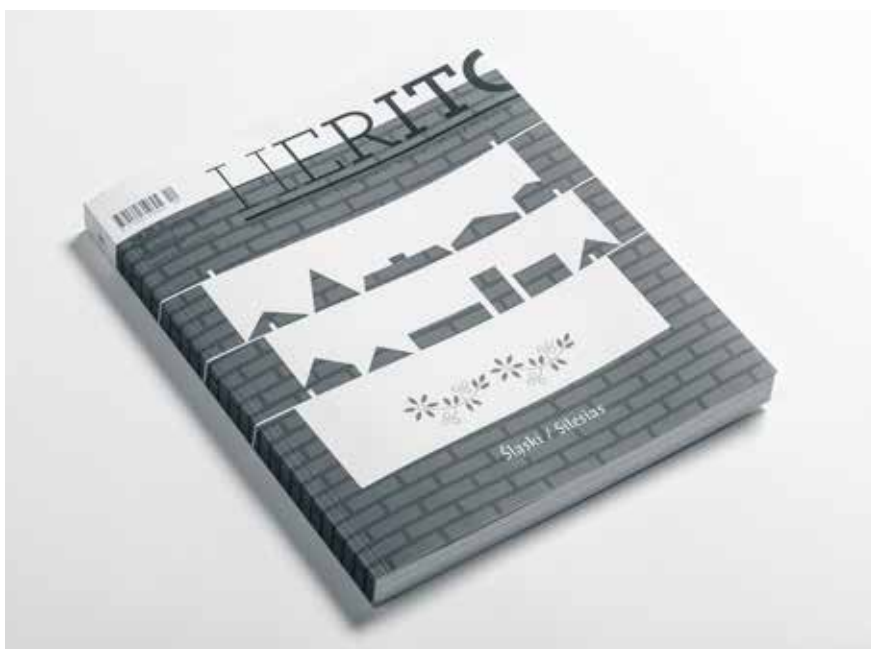
Herito nr 24**Wzorowanie. Działanie. Europe Środkowej**

wersja polsko-angielska, 264 s., format 23,5×29 cm, oprawa miękka ze skrzydełkiem, issn 2082-310X, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy), www.herito.pl

W ostatnim ćwierćwieczu dizajn stał się dla krajów Europe Środkowej okazją do wybicia się na artystyczną i kulturową niepodległość, sposobem na przekroczenie kolonialnych podziałów na kolorowy Zachód i szary, wtórny Wschód. Działaniom młodych projektantów i designerek z regionu towarzyszyły i towarzyszą kolejne publikacje, czasopisma i portale, na żywo dokumentujące ich dokonania. Autorzy i autorki przyjrzeni się temu fenomenowi z nieco innej perspektywy.

Czesława Frejlich, Gyula Ernyey, Tatiana Pawłowa, Żanna Komar, Tetiana Rudenko, Peter Szalay, Zuzana Michalovičová, Maroš Schmidt, Adriana Pekárová i Mirela Duculescu naszkicowali leksykon przedwojennego projektowania w Europe Środkowej. Gdzie kryje się oryginalność w masowej produkcji państw socjalistycznych, pytali między innymi Koraljka Vlajo, Irfan Hošić i Tom Cubbin. Ukraińskie plakaty muzyczne przedstawił Wasyl Kosiw; znaczenie ludowości dla polskiego projektowania prześledzili Ewa Klekot i Piotr Korduba; duchy transformacji w dizajnie wywołała Olga Drenda, a przyszłość próbowała przewidzieć Zuzanna Skalska. Ponadto Gyula Ernyey nakreślił krajobraz dizajnu w Europe Środkowej na przełomie tysiącleci, Helena Chmielewska-Szljajfer ogłosiła modowy triumf podróbki, Agnieszka Jacobson-Cielecka i Klara Czerniewska-Andryszczuk zastanawiały się, gdzie leży istota bałtyckiego i środkowoeuropejskiego projektowania. *Last but not least*, Michał Wiśniewski pytał – Czy dizajn to złudzenie?

Numer powstał we współpracy z Instytutem Adama Mickiewicza.

Herito nr 25 Śląsk

wersja polsko-angielska, 244 s., format 23,5×29 cm, oprawa miękka ze skrzydełkiem, ISSN 2082-310X, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy), www.herito.pl

Śląsk to wielość. Mimo nazwy trudno zrównać we wspólnym mianowniku Dolny i Górny Śląsk albo Śląski Cieszyński i Opolski. Śląsk to również otwartość. Dzięki niej wpisał się w dzieje cywilizacji europejskiej. W XVII wieku nazywany „szmaragdem Europy”, w XIX stał się jednym z ognisk rewolucji przemysłowej. Wtedy zakiełkował tam gen nowoczesności, obecny do dziś – we Wrocławiu czy w Katowicach. Wojciech Browarny, Ewa Chojecka, Łukasz Galusek, Joanna Helander, Aleksandra Kunce, Leszek Jodliński, Maria Kobielska, Maciej Kuczyński, abp Alfons Nossol, Zofia Reznik, Elżbieta Rybicka, Roswitha Schieb, Grzegorz Studnicki i Marcin Wiatr starali się opowiedzieć o metamorfozach i rozmaitych obliczach Śląska i uchwycić jego wielogłosowość.

Numer powstał we współpracy z Urzędem Miasta Wrocławia.

Praca zbiorowa

Ukraina. Czekając na bohatera. Kostyrko, Rawski

wersja polsko-angielska, 92 s., format 24 × 27,5 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-45-8, projekt i opracowanie graficzne Martyna Bargiel

Album prezentuje dwóch współpracujących ze sobą lwowskich artystów średniego pokolenia: Wołodymyra Kostyrkę i Jewhena Rawskiego. Ich obrazy – niepokojące w formie i treści – są jak czuły seismograf wychwytujący puls niedawnych zdarzeń. Operując tematami historii sztuki dawnej, z jednej strony adresują swój przekaz do tych, którzy potrafią odczytać symbole i znaki, ale ich estetyka hiperrealizmu i kiczu może zaniepokoić bądź poruszyć innych. Pracom towarzyszą trzy teksty: Borysa Filonenki, Żanny Komar i Ziemowita Szczerka, którzy opisują Ukrainę oraz sztukę Kostyrki i Rawskiego przez pryzmat własnych doświadczeń.

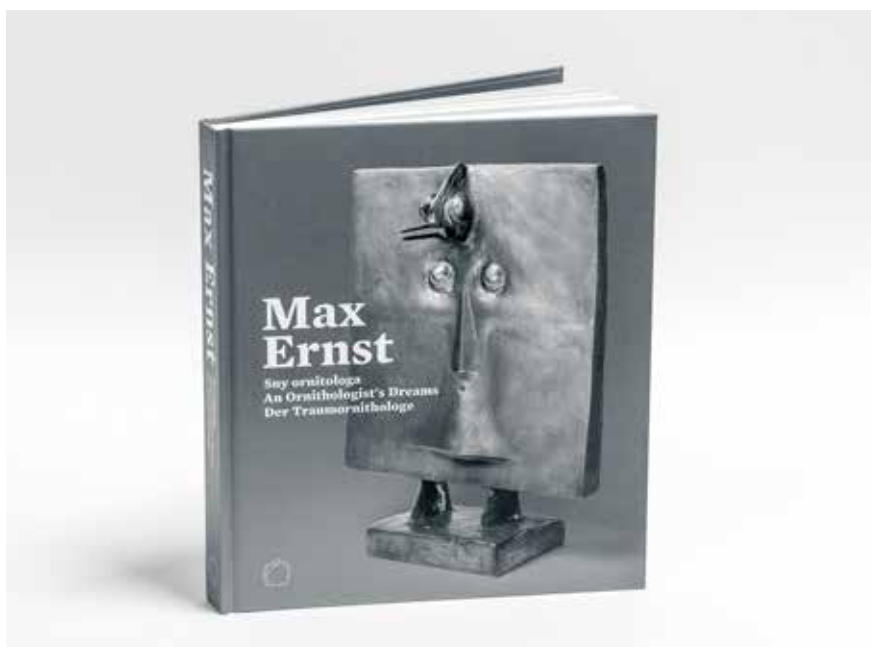
Praca zbiorowa

Tempus fugit. O czasie i przemijaniu

wersja polsko-angielska, 288 s., format 24×27,5 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-44-1, projekt i opracowanie graficzne Krzysztof Radoszek

Album przedstawia kulturowe źródła współczesnego doświadczenia czasu i przemijania. Odwołując się do epoki Kartezjusza i Woltera, koncentruje się na egzystencjalnym wymiarze przemijania. Jego ślady odnaleźć można w martwych naturach, alegorycznych przedstawieniach cnót i przywar, w obrazach ruin, seriach portretowych. Dwudziestowiecznym kontrapunktem dla nowożytnych grafik są wysublimowane i zarazem mocne prace polskich konceptualistów: Stanisława Dróżdża, Romana Opałki i Zygmunta Rytki, którzy upływ czasu uchwycili na granicy codziennego postrzegania i abstrakcji.

Pracom towarzyszą teksty Pawła Mościckiego, Anny Olszewskiej i Jana Woleńskiego.

Praca zbiorowa

Max Ernst. Sny ornitologa

wersja polsko-angielsko-niemiecka, 232 s., format 24 × 27,5 cm,
oprawa twarda, ISBN 978-83-63463-55-7, projekt i opracowanie graficzne
Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Album prezentuje twórczość Maxa Ernsta – graficzną, malarską, edytorską i rzeźbiarską – przez pryzmat jego głębokiego przekonania o ptasim rodowodzie i posługiwania się figurą ptaka jako artystycznym alter ego. Dzięki szczegółowym tekstom Moniki Rydiger i Jürgena Pecha przybliża także niezwykłą osobowość i burzliwe koleje życia artysty.

Praca zbiorowa

Koszycka moderna

wersja polsko-angielska, 200 s., format 24 × 27,5 cm,
oprawa twarda, ISBN 978-83-63463-59-5,
projekt i opracowanie graficzne Wojtek Kwiecień-Janikowski

Album prezentuje fenomen koszyckiej moderny okresu międzywojennego. Szczegółowe teksty Michała Burdzińskiego, Gyuli Ernyeya, Zsófi Kiss-Szemán, Radosława Passii, Jacka Purchli i Natalii Żak wprowadzają czytelników w koszyckie *genius loci* oraz wielokulturowe środowisko artystyczne miasta.

Praca zbiorowa

Logika lokalności. Norweski i polski współczesny design

wersja polsko-angielsko-norweska, 296 s.,

format 24 × 27,5 cm, oprawa twarda, ISBN 978-83-63463-61-8,

projekt i opracowanie graficzne Łukasz Podolak

Jeden z nurtów współczesnego designu czerpie inspirację z tradycyjnych, często regionalnych form i wzorów, odkrywa na nowo stare techniki rzemiosła i rękodzieła, wykorzystuje lokalne materiały i aktywizuje miejscowe społeczności. Wrażliwi na lokalność projektanci starają się tworzyć zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, dbając o harmonię i równowagę w lokalnym otoczeniu. Album jest próbą ukazania polsko-norweskich korelacji i punktów stykowych w tym szczególnym nurcie designu na przykładzie projektów z ostatnich piętnastu lat.

Ilustracją tego zagadnienia są prace zarówno już nagradzane i uznane w świecie, jak i najnowsze. Wśród prezentowanych artystów znaleźli się m.in.: Malafor, Jan Lutyk, Karina Królak, AP Dizajn, Fivetimesone, Kristine Five Melvaer, Anderssen&Voll, Andreas Engesvik, Olle Petter Wulum i Stian Korntved Ruud. Pracom towarzyszą teksty Kjetila Fallana, Magdy Kochanowskiej, Solveig Lønmo, Alicji Rosé i Moniki Rydiger.

Jacek Purchla

Kraków w Europie Środka

Przekłady: Teresa Bałuk-Ulewiczowa (na angielski),

Stanisław Dzida (na niemiecki), Dario Prola (na włoski),

Irene Green-Quintana (na hiszpański)

.....

pięć wersji językowych: polska, angielska, niemiecka, włoska, hiszpańska; trzy wersje: polska (*Kraków w Europie Środka*), angielska (*Cracow in the European Core*), niemiecka (*Krakau. Mitten in Europa*) stanowią wydanie 2., zaktualizowane i uzupełnione; wersje włoska (*Cracovia nell'Europa centrale*) i hiszpańska (*Cracovia en Europa Central*) po raz pierwszy tłumaczone są wydaniem 1.; 224 s. (wersje polska i angielska), 228 s. (wersje niemiecka, włoska i hiszpańska), format 18,5 × 28 cm; oprawa pseudozintegrowana, ISBN: (PL) 978-83-63463-48-9, (ENG) 978-83-63463-49-6, (DE) 978-83-63463-50-2, (IT) 978-83-63463-52-6, (ES) 978-83-63463-51-9, projekt wnętrza i opracowanie graficzne Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy), projekt okładki Krzysztof Radoszek

.....

Historia cywilizacji i kultury nigdzie nie odbija się tak wiernie jak w dziejach miast. Te ostatnie są do tego stopnia fascynujące, że zasłużyły nawet na własny gatunek: „biografie miast”. W Polsce swoje „biografie” mają Wrocław (pióra Normana Daviesa i Rogera Moorhouse’a) i Gdańsk (autorstwa Petera Olivera Loewa). *Kraków w Europie Środka* prof. Jacka Purchli doczekał się dwóch albumowych wydań. Nowa wersja wydobywa „biograficzny” aspekt książki. Kulturowa historia Krakowa pióra Jacka Purchli obejmuje całe spektrum dziejów miasta – od czasów najdawniejszych po współczesność. To jak dotąd jedyna pełna ich synteza.

Publikacja w pięciu wersjach językowych powstała we współpracy z Gminą Miejską Kraków.

Claudio Magris

O demokracji, pamięci i Europie Środkowej

Wybrała i z włoskiego przełożyła Joanna Ugniewska

wersja polska, 368 s., format 22×17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-42-7, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Antologia eseistyki Claudia Magrisa objawia polskiemu czytelnikowi nowe oblicze włoskiego autora: nie tylko wybitnego pisarza i historyka literatury, lecz także intelektualistę, publicystę i obywatela żywo zainteresowanego kondycją wspólnoty, naszej współczesnej *pólis*, niezależnie od tego, czy określamy ją jako nasze miasto, nasz kraj, bądź naszą Europę.

Antologia obejmuje półwiecze eseistyki Magrisa, od legendarnego *Mitu habsburskiego w literaturze austriackiej moderny* (1963) do *Sekrety i nie* (2014). Teksty zebrane w tomie w większości nie były publikowane wcześniej po polsku. Obok mitu habsburskiego znajdziemy w nich najważniejsze dla włoskiego pisarza zagadnienia – pytania o zasadę tworzenia i funkcjonowania prawa, o znaczenie laickości, rozważania o bolesnych zadaniach pamięci, o tożsamości i pograniczu.

Szósty tom serii Biblioteka Europy Środka pod redakcją Jacka Purchli.

Lucian Boia

Dlaczego Rumunia jest inna?

Z rumuńskiego przełożyła Joanna Kornaś-Warwas

wersja polska, 500 s., format 22×17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-46-5, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Od lat siedemdziesiątych XX wieku nie ukazało się w Polsce żadne całościowe opracowanie dziejów Rumunii. Sam kraj przeszedł w tym czasie skomplikowaną i obfitującą w paradoksy drogę transformacji od jednej z najcięższych dyktatur komunistycznych do demokratycznego kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Przypadek Rumunii jest więc tyleż fascynujący, ile wymagający na nowo całościowego i krytycznego spojrzenia. Oba te wymagania spełniła książka Luciana Boi, najwybitniejszego dziś historyka rumuńskiego, a zarazem jednego z najważniejszych intelektualistów obecnych w rumuńskiej debacie publicznej. Jego diagnozy odnośnie do roli historii we współczesnej świadomości Rumunów mają kluczowe znaczenie dla rozumienia tożsamości rumuńskiej dzisiaj oraz charakteru rumuńskiej transformacji i modernizacji przełomu XX i XXI wieku. Profesor Boia odważnie poddaje pod dyskusję rozmaite rumuńskie mity i autostereotypy, a o jego książkach dyskutuje się w Rumunii znacznie szerzej niż w naukowym kręgu historyków.

Siądmy tom w serii Biblioteka Europy Środka pod redakcją Jacka Purchli.

Paul Lendvai

Węgrzy. Tysiąc lat zwycięstw w klęskach

Z niemieckiego przełożyli Adam Krzemiński i Bartosz Nowacki

wersja polska, 848 s., format 22×17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-60-1, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Geniusze, przegrani, artyści przetrwania – tak pokrótce można by scharakteryzować Węgrów, żyjących w Kotlinie Panońskiej od „zajęcia ojczyzny” w roku 896. Sprzeczność między genialnymi indywidualnymi osiągnięciami i wielokrotnymi narodowymi klęskami to jedna z najbardziej fascynujących osobiwości burzliwych dziejów Madziarów żyjących między Niemcami a Rosjanami, Austriakami a południowymi Słowianami, rozdartych między niezależnością a obcym panowaniem.

W fascynującym kolażu historycznego eseju, biograficznych szkiców o bohaterach i ofiarach, geniuszach i hochsztaplerach, tryumfatorach i zdrajcach oraz licznych dykteryjek i anegdot Paul Lendvai przybliży zmienne losy Węgrów w kraju i na emigracji. To wielka panorama wolna od tematów tabu i uprzedzeń.

Ósmy tom w serii Biblioteka Europy Środka pod redakcją Jacka Purchli.

John Lukacs

Budapeszt 1900. Portret miasta i jego kultury

Z angielskiego przełożył Tomasz Bieroń

wersja polska, 308 s., format 22 × 17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-58-8, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Budapeszt to jedno z najwspanialszych miast Europy Środka. Paradoks jego kariery polega na tym, że jeszcze sto pięćdziesiąt lat temu położone na brzegach Dunaju Buda i Peszt były słabo widoczne na mapie cywilizacji europejskiej. Około roku 1900 stolica Węgier staje się szóstym największym miastem kontynentu i ważnym ośrodkiem przemysłowym świata! Budapeszt zaczyna pełnić funkcję zarówno narodowej stolicy, jak i kosmopolitycznej metropolii.

John Lukacs – wybitny amerykański eseista i historyk węgierskiego pochodzenia – stworzył niezwykłą opowieść o mieście, a zarazem historyczny portret pewnego okresu, jego atmosfery, żyjących wtedy ludzi, ich sukcesów i porażek.

Dziewiąty tom w serii Biblioteka Europy Środka pod redakcją Jacka Purchli.

Joseph Rykwert

Idea miasta. Antropologia formy miasta w Rzymie, Italii i w świecie starożytnym

Z angielskiego przełożył Tomasz Wujewski

wersja polska, 356 s., format 22×17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-64-9, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Trudno sobie wyobrazić wszechświat zredukowany do diagramu w postaci dwóch krzyżujących się linii. A tak widzieli go starożytni. Rzymianin spacerujący po *cardo* wiedział, że jest to oś, wokół której obraca się Słońce; gdy szedł *decumanus*, miał świadomość, że idzie drogą słońca. Całe uniwersum i jego sens mógł wyczytać z instytucji swojego miasta – czuł się w nim zdomowiony.

Joseph Rykwert w pasjonujący sposób rekonstruuje wierzenia, obyczaje i rytuały Rzymian związane z miastem – jego ideą i formą. Mimo że przepaść między „zamkniętym” miastem starożytności a „otwartym” naszych czasów jest nie do pokonania, współcześni architekci i urbaniści mogą z owego antycznego precedensu ciągle odebrać ważną lekcję, a mianowicie że każdy „model” miasta musi być na tyle silny, aby przetrwać wszystkie nieuchronne zaburzenia i zmienne koleje losu, i musi mieć strukturę umożliwiającą jego doświadczanie.

Idea miasta to pierwsze polskie wydanie klasycznej już książki Josepha Rykwerta, dzięki której trafił on do grona najznakomitszych historyków i krytyków architektury.

Piąty tom w serii Heritologia pod redakcją Jacka Purchli.

Praca zbiorowa, Krzysztof Broński, Robert Kusek,
Joanna Sanetra-Szeliga (red. nauk.)

Pamięć, wybór, tożsamość. Szkice o mieście

wersja polska, 294 s., format 22 × 17 cm, oprawa twarda,
ISBN 978-83-63463-53-3, projekt i opracowanie graficzne Kuba Sowiński,
Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Publikacja stanowi zbiór tekstów poświęconych fenomenowi miasta autorstwa badaczy zawodowo związanych z Międzynarodowym Centrum Kultury. Książka jest jednak przede wszystkim wyrazem uznania i wdzięczności dla twórcy i dyrektora Centrum prof. Jacka Purchli, przygotowanym przez jego uczniów i współpracowników.

Bogactwo tematów, metodologii i dyscyplin, które podejmują i reprezentują autorzy, odzwierciedla szerokie spektrum zainteresowań prof. Purchli oraz samego MCK. Wszystkie teksty łączy wspólne podejście do miasta jako złożonego organizmu, będącego wypadkową procesów społecznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych. Wielopłaszczyznowość i różnorodność szkiców oraz całego tomu jest swoistym hołdem dla prof. Purchli, który interdyscyplinarnym podejściem do tematu przeddefiniował i stworzył warsztat „urbanologa” – nowoczesnego badacza miasta.

Książka ukazała się z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia działalności Międzynarodowego Centrum Kultury.

Anna Strzebońska

**Bibliografia zawartości publikacji Międzynarodowego Centrum Kultury.
2011–2015, tom 3**

wersja polsko-angielska, 292 s., format 14,5 × 21 cm, oprawa miękka
ze skrzydełkami, ISBN 978-83-63463-47-2, projekt i opracowanie graficzne
Kuba Sowiński, Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

Trzeci tom *Bibliografii* dokumentuje dorobek wydawniczy MCK w latach 2011–2015, a także jest świadectwem wkładu intelektualnego Centrum w międzynarodowy dialog w kulturze.

Publikacje MCK wydawane od momentu powstania Centrum w 1991 roku do 2015 roku zawierają nazwiska około tysiąca dwustu autorów z kilkudziesięciu krajów i różnych kontynentów oraz ponad pięć tysięcy pozycji bibliograficznych. Obejmują one szerokie spektrum podejmowanych problemów oraz rejestr priorytetów i kompas geograficznych kontaktów MCK. Centrum często postrzega się bowiem jako organizatora ważnych konferencji, ale nie zawsze jako instytucję badawczą. Tymczasem jest ono zarówno ogniwem w dialogu kultur, jak i ośrodkiem badań nad dziedzictwem.

Praca zbiorowa, Maria Kałamajska-Saeed (red. nauk.)

**Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa trockiego
część IV, tom 3**

wersja polska, 426 s., format 25×17,5 cm; oprawa twarda,

ISBN 978-83-63463-56-4, projekt i opracowanie graficzne Tomasz Kulawik

Tom przedstawia kościoły Grodna (z wyjątkiem katedry, która została opisana w 2. tomie serii, wydanym przez MCK w roku 2015). Zawiera opracowanie czterech obiektów: kościoła pw. Matki Boskiej Anielskiej i klasztoru Franciszkanów, kościoła pw. Matki Boskiej Różańcowej i klasztoru Dominikanów, kościoła pw. Narodzenia Matki Boskiej, św. św. Antoniego i Kazimierza z klasztorem Bernardynek, oraz kaplicy pw. św. św. Piotra i Pawła w Augustówku. Opisowi i omówieniu architektury towarzyszy kompleksowe przedstawienie wystroju oraz stałego i ruchomego wyposażenia kościołów. Książka została zaopatrzona w spisy wykorzystanych materiałów archiwalnych, bibliografię, indeksy nazwisk i miejscowości oraz spis ilustracji.

Praca zbiorowa, Dorota Piramidowicz (red. nauk.)

**Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego woj. brzeskoliteńskiego
część v, tom 3**

wersja polska, 836 s., format 25×17,5 cm; oprawa twarda, ISBN

978-83-63463-43-4, projekt i opracowanie graficzne Tomasz Kulawik

Tom zawiera opracowanie siedmiu kościołów w Pińsku oraz monografie kościołów w Bezdzieży, Duboi, Horodyszczu, Janowie Poleskim, Lemieszewiczach, Łahiczyńie, Mołodowie, Ochowie, Otołczycach, Podhaciu, Porzeczu, Połoście Zahorodzkim, Sosznie i Telechanach. Opisowi i omówieniu architektury towarzyszy kompleksowe przedstawienie wystroju oraz stałego i ruchomego wyposażenia kościołów. Książka została zaopatrzona w spisy wykorzystanych materiałów archiwalnych, bibliografię, indeksy nazwisk i miejscowości oraz spis ilustracji.

BIBLIOTEKA NAUKOWA MCK

Biblioteka Międzynarodowego Centrum Kultury stanowi integralną część Instytutu Dziedzictwa Europejskiego. Na mocy Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 19 października 2016 roku Biblioteka mck uzyskała status biblioteki naukowej, dzięki czemu będzie mogła korzystać między innymi z zasobów Wirtualnej Biblioteki Nauki obejmującej naukowe bazy danych, w tym kolekcje czasopism elektronicznych, w ramach krajowych licencji akademickich oraz konsorcyjnych.

Biblioteka Naukowa mck gromadzi światową literaturę naukową z zakresu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i nowej filozofii zarządzania nim, w szczególności historii i teorii kultury, historii i tożsamości Europy Środkowej, sztuki, architektury, urbanistyki, zarządzania miastami historycznymi, ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego w kontekście ekonomii, etnografii i tradycji regionów Europy, mniejszości narodowych, dialogu międzykulturowego. Znaczącą część zbiorów stanowią również galicjana oraz druki osiemnasto- i dziewiętnastowieczne.

Ze względu na specjalistyczny charakter zasobów czytelnikami biblioteki są studenci studiów podyplomowych Akademii Dziedzictwa, stypendyści programu Thesaurus Poloniae, pracownicy naukowci, doktoranci i studenci lokalnych uczelni oraz innych ośrodków naukowych w kraju i za granicą, a także pasjonaci i poszukiwacze wiedzy. Biblioteka jest też nieodzownym warsztatem dla pracowników Międzynarodowego Centrum Kultury wspomagającym realizację prac naukowo-badawczych.

Księgozbiór Biblioteki Naukowej mck na koniec 2016 roku liczył blisko 37 tysięcy jednostek inwentarzowych (wydawnictw zwartych, ciągłych i czasopism, wydawnictw audiowizualnych i specjalnych). Systematyczny przyrost zasobów Biblioteki (w roku 2016 o ponad 1600 wydawnictw) jest realizowany nie tylko poprzez zakupy książek i czasopism, ale również dzięki wymianie publikacji oraz darom – te dwie formy pozyskiwania wydawnictw stanowiły około 35 procent nabytków w 2016 roku. Biblioteka mck prowadzi stałą lub okazjonalną wymianę książek i czasopism z ponad 80 instytucjami krajowymi i zagranicznymi. W 2016 roku do grona krajowych współpracowników dołączyło między innymi Muzeum PRL-u (w organizacji). Najwięcej pozycji w 2016 roku wpłynęło z wymiany z Biblioteką Naukową Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Biblioteką Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Biblioteką Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. W zamian za otrzymane, często unikatowe w skali kraju fachowe publikacje Biblioteka mck przekazała do zbiorów instytucji partnerskich w kraju i za granicą wydawnictwa Międzynarodowego Centrum Kultury, które cieszą się ciągłym zainteresowaniem i uznaniem odbiorców. Na podkreślenie zasługują też dary od osób fizycznych, jak na przykład prenumerata specjalistycznego czasopisma „Art Newspaper” zapewniona przez Fundację Zbiorów im. Ciechanowieckich w Zamku Królewskim w Warszawie, a także publikacje ofiarowane przez stypendystów Thesaurus Poloniae oraz gości mck. Zgromadzone zbiory są w profesjonalny sposób opracowywane w formacie MARC21 i udostępniane czytelnikom w katalogu online. W 2016 roku do opisu bibliograficznego zostały wprowadzone elementy RDA (Resource Description

and Access), nowych amerykańskich zasad katalogowania. Biblioteka MCK jest członkiem zespołu bibliotek skupionych wokół Narodowego Uniwersalnego Katalogu NUKAT i czynnie uczestniczy w jego budowie. Katalog centralny NUKAT jest tworzony metodą współkatalogowania, która usprawnia i standaryzuje katalogowanie, a w efekcie umożliwia pobieranie wysokiej jakości opisów bibliograficznych i towarzyszących im haseł wzorcowych do lokalnych katalogów przez 160 partycypujących polskich bibliotek. W celu utrzymywania spójności katalogu Biblioteki Naukowej MCK z NUKAT na bieżąco są wprowadzane poprawki na podstawie raportów z codziennego przetwarzania bufora bazy w systemie VIRTUA oraz raportów ze zmian w rekordach w katalogu NUKAT.

Księgozbiór biblioteki jest udostępniany prezencyjnie w Czytelnicy Rolanda Bergera wszystkim zainteresowanym przez sześć dni w tygodniu. W czytelni znajduje się 12 stanowisk do pracy wyposażonych w komputery. Czytelnicy mogą również wykorzystywać własne urządzenia z podłączeniem do sieci wi-fi MCK. W bibliotece dostępne są usługi kserograficzne, drukowania i skanowania, dużym zainteresowaniem cieszą się ręczne skanery linijkowe.

Co miesiąc na stronie internetowej biblioteki umieszczany jest wykaz nabytków z podziałem na druki zwarte, czasopisma, zbiory specjalne i audiowizualne. W holu biblioteki w gablotach prezentowane są wybrane z księgozbioru biblioteki publikacje związane tematycznie z aktualnie odbywającymi się wystawami w Galerii Międzynarodowego Centrum Kultury. Zainteresowani czytelnicy otrzymują przygotowywany kwartalnie newsletter informujący o bieżących wydarzeniach w bibliotece, rekomendowanych publikacjach i kolekcjach.

Pracownicy biblioteki podnoszą kwalifikacje i rozwijają swoją wiedzę poprzez uczestnictwo w konferencjach naukowych, spotkaniach społeczności bibliotekarskiej, szkoleniach, webinarach. W 2016 roku pracownicy wzięli udział między innymi w licznych specjalistycznych webinarach-szkoleniach z zakresu opracowywania wydawnictw zwartych i ciągłych, opracowywania przedmiotowego organizowanych przez Centrum NUKAT, spotkaniach bibliotekarzy systemowych, a także w konferencjach poświęconych systemom bibliotecznym następnej generacji (Alma, Sierra), standardom katalogowania (RDA), nowym narzędziom informatycznym w informacji i nauce.

Dorota Witczak

BIBLIOTEKA NAUKOWA MCK

MECENASI SPONSORZY PARTNERZY

PROMOCJA, WSPÓŁPRACA Z MEDIAMI I PARTNERAMI MCK

Działalność mck nie byłaby możliwa bez zaufania i hojności naszych mecenasów i partnerów. Po raz kolejny przez cały rok wspierała nas Gmina Miejska Kraków.

Cieszy nas, że obchody jubileuszu dwudziestopięciolecia działalności mck wsparły dwie znane krakowskie firmy – Bielenda i Krakowski Kredens, natomiast przy wystawie *Koszycka moderna* mieliśmy przyjemność współpracować z dwoma sponsorami – Kraków Airport i Sloznaft Polska SA. Rok 2016 był też kolejnym, w którym studia podyplomowe Akademia Dziedzictwa zostały dofinansowane przez Fundację Kronenberga przy Citi Handlowy.

Tradycyjną okazją do wyrażenia naszej wdzięczności jest noworoczne spotkanie partnerów i przyjaciół mck, które odbywa się w styczniu. Także w 2016 roku zgromadziło ono przedstawicieli władz regionu i miasta, przedstawicieli korpusu dyplomatycznego, osobistości ze środowiska kultury i nauki, patronów medialnych oraz mecenasów i sponsorów, których wsparcie pomogło zrealizować program mck na wysokim poziomie merytorycznym i artystycznym. Profesor Jacek Purchla wręczył pamiątkowe dyplomy reprezentantom firmy Bielenda, Gminy Miejskiej Kraków, Kraków Airport, Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego w Krakowie oraz Sloznaft Polska SA.

mck prowadzi systematyczne działania komunikacyjne, oparte przede wszystkim na budowaniu i umacnianiu relacji z przedstawicielami mediów, a także na współpracy z partnerami – sponsorami i patronami medialnymi. W dużej mierze to dzięki nim stale zwiększa się liczba osób biorących udział w organizowanych przez mck wydarzeniach i projektach.

Efektom tej współpracy w 2016 roku była szeroka obecność w mediach, gdzie w sumie ukazało się ponad 1700 materiałów na temat działalności mck (w tym w prasie 392, w radiu i telewizji 139, a pozostałe na portalach internetowych oraz w mediach społecznościowych). Wszystkie materiały miały wydźwięk pozytywny.

Ośrodek Komunikacji opracowywał i wysyłał do mediów informacje prasowe na temat wszystkich wydarzeń, projektów i publikacji mck. Informacje dla dziennikarzy dostępne były również na stronie mck.krakow.pl na specjalnie dedykowanej im podstronie.

Obecność mck w mediach tradycyjnych została uzupełniona o intensywne działania w mediach społecznościowych: Facebook – 15 181 obserwujących; Instagram – 1349 obserwujących; Google+ – 173 obserwujących; YouTube – 457 obserwujących; Twitter – 2864 obserwujących). Oprócz charakteru typowo informacyjnego media społecznościowe wykorzystywane były także do umacniania pozytywnego wizerunku mck oraz budowania stałej grupy odbiorców, zainteresowanych zarówno projektami specjalistycznymi, jak i skierowanymi do szerokiej publiczności.

Informacje o działalności mck obecne były w prasie lokalnej i ogólnopolskiej, na antenie rozgłośni radiowych, na portalach horyzontalnych, takich jak Onet, Wirtualna Polska czy Interia, a także tych zajmujących się tematyką

Noworoczne spotkanie przyjaciół i partnerów mck; od lewej: prof. Andrzej Rottermund, prof. Jacek Purchla, dr hab. Andrzej Kulig, zastępca prezydenta ds. pomocy społecznej, kultury i promocji miasta, odbiera dyplom dla Gminy Miejskiej Kraków

Noworoczne spotkanie przyjaciół i partnerów mck; od lewej: prof. Jacek Purchla, Urszula Podraza, rzecznik prasowa, odbiera dyplom dla Kraków Airport

Tramwaj promujący wystawę Max Ernsta. *Sny ornitologa*

Torba promująca jubileusz dwudziestopięciolecia działalności mck

Promocja wizualna wystawy *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

Flagi promujące wystawę *Tempus fugit. O czasie i przemijaniu*

Promocja wizualna wystawy *Max Ernst. Snymorolog*

Materiały promocyjne wystawy *Max Ernst. Snymorolog*

kulturalną, miejską, edukacyjną, historyczną. Podobnie jak w latach ubiegłych także w 2016 roku przygotowaliśmy kilkunastu dodatków do gazet, w których prezentowaliśmy nasze wystawy, nadając każdej z nich szeroki kontekst.

Ośrodek Komunikacji zorganizował sześć spotkań z mediami; w styczniu odbyła się konferencja prasowa, której tematem była zapowiedź najważniejszych wydarzeń mck w 2016 roku, a w maju zapowiadająca jubileusz mck. Przed otwarciem każdej z wystaw odbywały się godziny dla mediów. Każde z tych spotkań zgromadziło liczne grono dziennikarzy, co zaowocowało tekstami prasowymi oraz materiałami telewizyjnymi i radiowymi.

Dowodem na pozytywne postrzeganie instytucji w mediach są także nagrody przyznawane przez dziennikarzy. mck jest często wyróżniane przez Radio Kraków w prestiżowym rankingu najlepszych wydarzeń miesiąca. Ta sama rozgłośnia przyznała także tytuł Supermarki Radia Kraków 2015 dla wystawy *MAKOM. Dani Karavan. Esencja miejsca* (w ramach obchodów jubileuszu Tadeusza Kantora), jako jednego z najlepszych wydarzeń kulturalnych 2015 roku. Nagroda została odebrana podczas uroczystej gali w Radiu Kraków w styczniu 2016 roku.

Projekty mck zostały też docenione w podsumowaniach 2015 roku w kulturze, które ukazywały się na początku 2016 roku. W kategorii „sztuki wizualne” w „Dzienniku Polskim” wymienione zostały dwie wystawy mck: *MAKOM. Dani Karavan. Esencja miejsca* i *M.K. Čiurlionis. Litewska opowieść*. W „Gazecie Krakowskiej” w tekście podsumowującym obchody Roku Tadeusza Kantora przypomniano wystawę twórczości Daniego Karavana.

Wydany nakładem Międzynarodowego Centrum Kultury album *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* otrzymał prestiżowe wyróżnienie przyznawane przez Porozumienie Wydawców Książki Historycznej – Nagrodę KLIO w kategorii edytorskiej.

W tworzonych i wysyłanych regularnie informacjach prasowych oraz newsletterach prezentowaliśmy nie tylko wystawy, ale także publikacje, międzynarodowe projekty i programy badawcze tudzież współpracę, jaką mck prowadzi z ważnymi instytucjami i partnerami z Europy Środkowej i świata.

Dbamy, aby nasze wydarzenia prezentowane były zarówno w wydawanych przez nas dwumiesięcznych programach, drukach ulotnych i na plakatach, jak i na nośnikach reklamy zewnętrznej, takich jak citylighty, flagi na Rynku Głównym, słupy reklamowe. Nasze wydarzenia promowane były także podczas popularnych imprez kulinarnych, takich jak Targi Śniadaniowe czy Najedzeni Fest, gdzie organizowaliśmy warsztaty i konkursy.

Dzięki wsparciu Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego w Krakowie po mieście jeździły tramwaje promujące samą instytucję, jak też organizowane przez nią wystawy.

Najbardziej interesujące materiały filmowe rejestrujące wydarzenia mck zamieszczamy w naszym kanale na YouTube (mckkrk) oraz na portalach promujących kulturę. Informacje o wystawach emitowała telewizja lokalna, gościły także w programach ogólnopolskich, w tym w tvp Kultura. Zwiastuny wydarzeń mck pokazywane były na ekranach w środkach komunikacji publicznej w Krakowie i Łodzi oraz na ekranach ledowych w centrum miasta.

Edyta Gajewska, Ewa Czarnecka
OŚRODEK KOMUNIKACJI

MECENASI, SPONSORZY I PARTNERZY MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

STYCZEŃ – GRUDZIEŃ 2016

Partnerzy

Ambasada Królestwa Norwegii w Warszawie

AMS

Biblioteka Naukowa PAN i PAU w Krakowie

Bielenda

Biuro Festiwalowe Impart 2016

Canson

Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia

European Network of Cultural Administration Training Centers (ENCATC)

Eurośródziemnomorska Fundacja Dialogu Kultur im. Anny Lindh

Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy

Fundacja Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”

Fundacja Międzynarodowe Centrum Kultury

Galeria Wschodniosłowacka w Koszycach

Gmina Miejska Kraków

Gyula Forster National Centre for Cultural Heritage Management, Budapest

Hamelin Polska

The Heritage Alliance Europa Nostra

Heritage Europe-EAHR (European Association of Historic Towns and Regions)

Historisches Museum Frankfurt

Hotel Polski Pod Białym Orłem

Instytut Adama Mickiewicza

Instytut Kultury Miejskiej

Instytut Sztuki Słowackiej Akademii Nauk

International Association of Research Institutes in the History of Art

Konsulat Generalny Republiki Federalnej Niemiec w Krakowie

Konsulat Generalny Republiki Słowackiej w Krakowie

Kraj Koszycki, Słowacja

Krakowski Kredens Tradycja Galicyjska SA

Krakowskie Biuro Festiwalowe

Kraków Airport

Kreissparkasse

Landschaftsverband Rheinland

Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego
w Krakowie

Max Ernst Museum Brühl des IHR

Miasto Brühl

Miejski Ośrodek Kultury w Jarosławiu

Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne SA w Krakowie
 Międzynarodowa Fundacja Charytatywna im. Dmitrija Lichaczowa,
 Petersburg
 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
 Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej
 Museene i Sør-Trøndelag w Trondheim
 Muzeum Architektury we Wrocławiu
 Muzeum Narodowe w Krakowie
 Muzeum Narodowe w Szczecinie
 Muzeum Sztuki Mikołajusa Konstantinasa Čiurlionisa w Kownie
 Muzeum w Tykocinie. Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku
 Nadbałtyckie Centrum Kultury
 Narodowe Archiwum Cyfrowe
 Narodowy Instytut Dziedzictwa
 Nordenfjeldske Kunstindustriemuseum w Trondheim
 Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”
 Pałac Schoena – Muzeum w Sosnowcu
 Państwowe Muzeum Historii Sankt Petersburga
 Państwowe Muzeum Historii Politycznej Rosji, Petersburg
 Rumuński Instytut Kultury
 Slovak Arts Council
 Slovnaft Polska SA
 Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa
 Stowarzyszenie na rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego NOMADA
 Stowarzyszenie Panorama Kultur
 Stowarzyszenie Widok
 Szkoła Wnętrz i Przestrzeni, Kraków
 Tokyo University of Foreign Studies
 Urząd ds. Zabytków Republiki Słowackiej
 Visit Košice
 YA Gallery
 Zamek Górków w Szamotułach
 Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie

Patroni medialni

AHICE	OFF Radio Kraków
cojestgrane24.pl	Polska Agencja Prasowa
„Gazeta Wyborcza”	Polski Portal Kultury O.pl
„Gość Niedzielny”	Polskie Radio Program 1
„Herito”	Radio Kraków Małopolska
„In Your Pocket”	SZUM
„Karnet”	Telewizja M
Logo24	TVP 3 Kraków
„Lounge”	„Tygodnik Powszechny”
„New Eastern Europe”	„Weranda”

ANEKS

RADA PROGRAMOWA MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

KADENCJA 2014–2016

Andrzej Rottermund – przewodniczący

Jerzy Bahr

Antoni Bartosz

Andrzej Chwalba

Jerzy Hausner

Paweł Jaskanis

Adolf Juzwenko

Csaba Kiss

Maria Poprzęcka

Mykoła Riabczuk

Janusz Sepioł

Monika Smoleń

Robert Traba

Magda Vášáryová

Andrzej Wajda

Rada Programowa MCK

STRATEGIA MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

NA LATA 2013–2020 (WYCIĄG)

W 2013 roku Rada Programowa Międzynarodowego Centrum Kultury przyjęła wypracowaną przez zespół mck Strategię na lata 2013–2020. Jest to dokument, który w sposób precyzyjny określa misję i wizję instytucji, wytycza cele i określa sposoby ich realizacji, a także definiuje miejsce mck w krajobrazie polskich i zagranicznych instytucji kultury.

WIZJA, MISJA I CELE STRATEGICZNE

Wizja, czyli do czego dążymy

Kultura jako katalizator dialogu w Europie Środkowej.

Misja, czyli czym jesteśmy

Centrum międzynarodowego dialogu i interdyscyplinarnych badań nad kulturą i dziedzictwem w Europie i w świecie.

Cele strategiczne

1. Wzmacnianie pozycji Polski jako aktywnego uczestnika międzynarodowej debaty w sprawach kultury i dziedzictwa.
2. Budowanie wizerunku Polski jako promotora współpracy kulturalnej w Europie Środkowej.
3. Rozwijanie nowoczesnej, sprawnie zarządzanej instytucji.

ZAKRES TEMATYCZNY (FRAGMENT DOKUMENTU PROGRAMOWEGO)

- Teoria, filozofia i zarządzanie dziedzictwem. Pamięć. Tożsamość.
- Przestrzeń kulturowa, sztuka i dziedzictwo Europy Środkowej i Wschodniej.
- Dialog międzykulturowy.
- Miasto jako zwierciadło cywilizacji, laboratorium kreatywności, katalizator zmiany.
- Polityka kulturalna i ekonomika kultury.

mck ma charakter think tanku, który swoją misję realizuje poprzez połączenie niezależności badawczo-analitycznej z tworzeniem oferty kulturalnej o różnych formach (m.in. publikacje, wystawy, warsztaty, działalność edukacyjna). Daje to unikalny efekt synergii, pozwalający nie tylko na szerokie upowszechnienie wyników podejmowanych badań, ale też na pokazanie w praktyce, jak wynikające z nich rekomendacje można implementować w instytucji publicznej, przyczyniając się do budowy nowoczesnego, uczestniczącego i świadomego społeczeństwa XXI wieku.

Działania MCK wyrastają z przekonania, że rolę Polski – jako dużego środkowoeuropejskiego państwa – winno być inicjowanie i kreowanie międzynarodowej debaty o dziedzictwie i kulturowych wyzwaniach współczesności. Jednocześnie działalność MCK ma być głosem Europy Środkowej i Wschodniej w skali globalnej – stąd współpraca z pozostałymi państwami Europy i innych kontynentów. MCK staje się tu podwójnym narzędziem – z jednej strony ma za zadanie, jako polski lider w regionie, twórczo na niego oddziaływać. Z drugiej zaś – reprezentując region, ma budować obraz Polski w świecie. Centrum – swoisty inkubator idei – winno być eksporterem polskiej myśli intelektualnej w regionie i w świecie. Ważne jest także, aby element konkurencyjności państw (nieodłączny w gospodarce czy w polityce) zrównoważyć aspektem partnerskim, możliwym do najlepszego urzeczywistnienia we współpracy kulturalnej. Takie nastawienie sprzyja formowaniu myślenia Polaków o ich sąsiadach jako o partnerach (co jest istotne także dla procesu pojednania z sąsiadami jako warunku sukcesu na arenie międzynarodowej), a zarazem ugruntowuje w nich poczucie, że Polska działa we wspólnym interesie. Specjalistyczna wiedza w zakresie kultury XX wieku w Europie Środkowej i Wschodniej, jaką dysponuje MCK, jest kluczowa do budowy dobrych relacji z sąsiadami. Bez znajomości doświadczenia XX wieku nie jest możliwe zrozumienie stereotypów, postaw i uprzedzeń warunkujących zachowania i reakcje sąsiadów. Rzetelna wiedza i wydobycie wspólnoty tego doświadczenia pozwalają natomiast uczynić je płaszczyzną sprzyjającą dialogowi i gruntem do pomyślnego spotkania. Na tym polega waga partnerskich projektów kulturalnych realizowanych przez MCK.

Warto dodać, że widzenie przeszłości w perspektywie dzisiejszych wyzwań i w perspektywie projektowanej przyszłości streszcza się w pojęciu dziedzictwa, które w MCK poddawane jest wielostronnej refleksji. Przy czym o ile dziedzictwo wieków wcześniejszych zostało należycie rozpoznane – w pewien sposób jest więc oczywiste – o tyle to, co pozostawił wiek XX, w aspekcie materialnym i niematerialnym, wymaga dopiero refleksji, oceny i wynikającej z nich ochrony, słowem: sformułowania i wcielenia w życie zupełnie nowego podejścia. Takie przeświadczenie jest fundamentem misji i działania MCK.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

DYREKCJA

Dyrektor

prof. dr hab. Jacek Purchla

Zastępczyni Dyrektora ds. Programowych

Agata Wąsowska-Pawlik

Zastępca Dyrektora ds. Organizacyjnych

Piotr Bąk

Pełnomocnik Dyrektora

Ryszard Błachut

Główna Księgowa

Maria Biel

ZESPÓŁ

Instytut Dziedzictwa Europejskiego

dr hab. Krzysztof Broński (kierownik, do IX),

dr Beata Nykiel (zastępczyni kierownika)

Karolina Grabarczyk-Chocholek, dr Katarzyna Jagodzińska, Anna Kępińska,

dr Żanna Komar, Joanna Sanetra-Szeliga

Biblioteka Naukowa MCK: Anna Sołtysiewicz (od XI), Magdalena Spyryka,

Dorota Witczak

Ośrodek Wystaw

Regina Pytlik (kierowniczką)

Agnieszka Adamczak, Marta Gaj, Sylwia Orzechowska (od IX),

Helena Postawka-Lech, dr Monika Rydiger, Anna Stec (do VIII), Anna Śliwa,

Natalia Żak

Wydawnictwo MCK

Łukasz Galusek (kierownik)

Marzena Daszewska, Marcin Dyrz (od VIII), Magdalena Link-Lenczowska,

Aleksandra Szczepan

Ośrodek Edukacji – Akademia Dziedzictwa

dr Michał Wiśniewski (kierownik)

Ewa Wojtoń

Ośrodek Komunikacji

Ewa Czarnecka (kierowniczka)

Edyta Gajewska, Julita Blak

Biuro Organizacyjne

Barbara Bańka (kierowniczka)

Anna Jakubiak, Barbara Kołacz, Joanna Hojda-Pepaś (od IV),

Jolanta Szymanek (Archiwum)

Biuro Administracji

Janusz Ogonowski (kierownik)

Agnieszka Antos, Zbigniew Bednarz, Elżbieta Hajdas, Roman Kawalec,

Daniel Krawczyk, Marek Krawczyk, Antoni Michalik, Grażyna Sanak, Sylwia

Żmuda-Żelazny

Biuro Finansowo-Księgowe

Marzena Krawczyk, Barbara Sendor

Stanowisko ds. Pozyskiwania Środków

Joanna Hojda-Pepaś (do III)

Współpracownicy

Adrianna Alksnin, Andrzej Bałas, Wojciech Chitra, Monika

Chrabąszcz-Tarkowska, Anna Depowska, dr Krzysztof Felchner, Kama

Guzik, dr Zoltán Gyalókay, Tadeusz Kita, Karolina Korzeniowska,

Andrzej Kulczycki, dr Robert Kusek, Kamil Moszyński, Paulina

Orłowska-Bańdo, Alina Pasiut, Magdalena Petryna, Anna Sawłowicz, Teresa

Stupnicka-Kępińska, Barbara Szyper, Margaryta Vladimirova, Bartosz

Wieczorek, dr Joanna Ziętkiewicz-Kotz

STATUT MIĘDZYNARODOWEGO CENTRUM KULTURY

ZAŁĄCZNIK DO ZARZĄDZENIA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z DNIA 6 WRZEŚNIA 2007

ROZDZIAŁ I • POSTANOWIENIA OGÓLNE

- § 1** Międzynarodowe Centrum Kultury, zwane dalej „Centrum”, jest państwową instytucją kultury działającą w szczególności na podstawie:
- 1) ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (DzU z 2002 r., nr 13, poz. 123, z późn. zm.*), zwanej dalej „ustawą”;
 - 2) zarządzenia nr 11 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 10 maja 1991 r. w sprawie utworzenia Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie, zmienionego zarządzeniem nr 18 z dnia 6 lipca 1992 r. oraz zarządzeniem nr 27 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 18 maja 1995 r.;
 - 3) niniejszego statutu.
- § 2**
1. Siedzibą Centrum jest miasto Kraków.
 2. Terenem działania Centrum jest terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zagranica.
- § 3** Centrum podlega ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, zwanemu dalej „Ministrem”.

ROZDZIAŁ II • CELE I ZADANIA

- § 4** Centrum jest instytucją kultury o charakterze naukowo-badawczym, edukacyjnym i informacyjnym.
- § 5** Celem działania Centrum jest wspieranie współpracy oraz integracji kulturalnej Europy i ochrony jej dziedzictwa kulturowego poprzez:
- 1) prowadzenie badań i studiów nad dziedzictwem europejskim ze szczególnym uwzględnieniem:
 - a) przestrzeni kulturowej Europy Środkowej i Wschodniej,
 - b) zjawiska wielokulturowości i przenikania kultur,
 - c) polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą,
 - d) zarządzania dziedzictwem;

* Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w DzU z 2002 r., nr 41, poz. 364, z 2003 r., nr 96, poz. 874, nr 162, poz. 1568, i nr 213, poz. 2081, z 2004 r., nr 11, poz. 96, i nr 261, poz. 2598, z 2005 r., nr 131, poz. 1091, nr 132, poz. 1111, oraz z 2006 r., nr 227, poz. 1658.

- 2) edukację na rzecz Europy, prowadzoną w ramach tematyki obejmującej zakres działalności Centrum;
- 3) działalność promocyjną i informacyjną dotyczącą wszelkich dziedzin kultury europejskiej.

§ 6 Do zadań Centrum należą w szczególności:

- 1) organizowanie i udział w badaniach naukowych w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz propagowanie ich wyników;
- 2) inspirowanie współpracy instytucji o charakterze naukowym i kulturalnym w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego Polski i Europy;
- 3) organizowanie wystaw w galerii własnej i innych miejscach w kraju i za granicą;
- 4) organizowanie i realizowanie programów edukacyjnych, a zwłaszcza Akademii Dziedzictwa;
- 5) działalność wydawnicza i prowadzenie specjalistycznej biblioteki;
- 6) zbieranie, dokumentowanie i upowszechnianie informacji dotyczących dziedzictwa kulturowego Polski i Europy.

ROZDZIAŁ III • ZARZĄDZANIE I ORGANIZACJA

-
- § 7**
1. Działalnością Centrum kieruje dyrektor powoływany i odwoływany przez Ministra.
 2. Zastępców dyrektora powołuje i odwołuje dyrektor.

-
- § 8** Do obowiązków dyrektora Centrum należy w szczególności:
- 1) kierowanie pracami Centrum oraz nadzór nad majątkiem przekazanym mu w zarząd;
 - 2) decydowanie o celowości wydatków i zarządzanie wypłat w ramach zatwierdzonego budżetu;
 - 3) decydowanie o przyjmowaniu zapisów i darowizn oraz przyjmowaniu i przekazywaniu depozytów;
 - 4) zawieranie umów o pracę, umów zlecenia i umów o dzieło oraz decydowanie w sprawach osobowych;
 - 5) reprezentowanie Centrum na zewnątrz.

-
- § 9**
1. W skład Centrum wchodzi następujące komórki organizacyjne:
 - 1) Biuro Organizacyjne;
 - 2) Biuro Administracji;
 - 3) Biuro Finansowo-Księgowe;
 - 4) Instytut Dziedzictwa Europejskiego;
 - 5) Ośrodek Wystaw i Wydawnictw;
 - 6) Ośrodek Edukacji – Akademia Dziedzictwa;
 - 7) Ośrodek Strategii i Komunikacji.
 2. Dyrektor Centrum może tworzyć, łączyć, dzielić i likwidować komórki organizacyjne Centrum.

§ 10

1. Organizację wewnętrzną Centrum, w tym szczegółowy zakres działania komórek organizacyjnych oraz podział kompetencji między dyrektorem Centrum i zastępcami dyrektora, określa regulamin organizacyjny nadany przez dyrektora Centrum, z zastrzeżeniem art. 13 ust. 3 ustawy.
2. Zmiany regulaminu organizacyjnego dokonywane są w trybie określonym w ust. 1.

ROZDZIAŁ IV • RADA PROGRAMOWA

§ 11

1. W Centrum działa Rada Programowa, zwana dalej „Radą”, jako organ doradczy i opiniodawczy dyrektora Centrum.
2. W skład Rady wchodzi od 10 do 15 członków (w tym delegowany przez Ministra jego przedstawiciel), powoływanych i odwoływanych przez dyrektora Centrum spośród:
 - 1) autorytetów w zakresie sztuki, dziedzictwa kulturowego i jego ochrony;
 - 2) krytyków sztuki, historyków sztuki i mecenasów kultury.

§ 12

1. Kadencja Rady trwa trzy lata.
2. Do zadań Rady należy opiniowanie i wnioskowanie w sprawach związanych z całokształtem działalności Centrum.
3. Pracami Rady kieruje przewodniczący wybrany przez członków Rady.
4. Przewodniczący zwołuje posiedzenia Rady przynajmniej raz w roku.
5. Rada działa na podstawie uchwalonego przez siebie regulaminu.
6. Obsługę Rady prowadzi przedstawiciel Centrum wskazany przez dyrektora.

ROZDZIAŁ V • MAJĄTEK I FINANSE

§ 13

1. Centrum prowadzi gospodarkę finansową na zasadach określonych w ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
2. Działalność Centrum finansowana jest z dotacji budżetowych, z dochodów własnych uzyskiwanych z działalności statutowej, dobrowolnych wpłat, zapisów osób prawnych i fizycznych, a także z innych źródeł.
3. Podstawą gospodarki finansowej Centrum jest roczny plan finansowy ustalony przez dyrektora.
4. Dyrektor Centrum zapewnia terminowe sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego, obligatoryjnie jego zbadanie przez biegłego rewidenta i przedłożenie go do zatwierdzenia Ministrowi.

- § 14**
1. Do składania w imieniu Centrum oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych konieczne jest współdziałanie dwóch upoważnionych osób.
 2. Osobami upoważnionymi są: dyrektor Centrum, zastępca dyrektora, główny księgowy oraz upoważnieni pisemnie przez dyrektora Centrum pełnomocnicy.
 3. Dyrektor może upoważnić określone osoby do dokonywania innych niż wymienione w ust. 1 czynności prawnych w imieniu Centrum, określając każdorazowo zakres pełnomocnictwa.

- § 15**
1. W celu finansowania działalności określonej w § 5 i 6 Centrum może prowadzić, jako dodatkową, działalność gospodarczą według zasad określonych w obowiązujących przepisach, o ile działalność ta nie spowoduje ograniczenia przedmiotu działalności Centrum, określonego w § 5 i 6.
 2. Dochód z działalności gospodarczej Centrum może być wykorzystywany wyłącznie w celu finansowania działalności określonej w § 5 i 6.

ROZDZIAŁ VI • POSTANOWIENIA KOŃCOWE

- § 16**
1. Centrum podlega wpisowi do rejestru prowadzonego przez Ministra.
 2. Centrum rozpoczyna działalność i uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania do rejestru.

- § 17**
- Zmiany w statucie mogą być dokonywane w trybie określonym dla jego nadania.

© Copyright by Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2017

REDAKTOR

Jacek Purchla

OPRACOWANIE TEKSTÓW

Łukasz Galusek

OPRACOWANIE TYPOGRAFICZNE I PROJEKT OKŁADKI

Kuba Sowiński (Biuro Szeryfy)

OPRACOWANIE GRAFICZNE

Wojciech Kubiena (Biuro Szeryfy)

KOREKTA

Anastazja Oleśkiewicz

AUTORZY ZDJĘĆ

Jacek Bednarczyk / PAP, Maciej Bronowski, Monika Chrabąszcz-Tarkowska,
Katarzyna Goszcz, Andrzej Janikowski, Sławomir Kamiński / Agencja Gazeta,
Robert Kusek, Stanisław Michta, Paweł Mazur, Joanna Sanetra-Szeliga,
Klaudyna Schubert, Andrzej Stawiarski, Monika Tarajko, Michał Wiśniewski,
Ewa Wojtoń

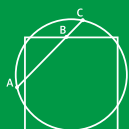
DRUK I OPRAWA

Drukarnia Goldruk, Nowy Sącz

WYDAWCA

Międzynarodowe Centrum Kultury
31-008 Kraków, Rynek Główny 25
tel.: 12 42 42 811
faks: 12 42 18 571, 12 42 17 844
e-mail: sekretariat@mck.krakow.pl
www.mck.krakow.pl

MIĘDZYNARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Rynek Główny 25
31-008 Kraków
www.mck.krakow.pl